

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Anna Straube

Domstols riskbedömning – ett alltför stort risktagande?

En studie av domstols bedömning av risk för återfall
i allvarlig brottslighet vid omvandlingsprövning
av livstidsstraff

LAGM01 Examensarbete

Uppsats på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Termin: VT 2016

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Teori och perspektiv	6
1.4 Metod och material	7
1.5 Avgränsningar	8
1.6 Forskningsläge	10
1.7 Disposition	10
2 RÄTTSSÄKERHET	11
2.1 Definition	12
2.1.1 Formell rättssäkerhet	12
2.1.2 Materiell rättssäkerhet	13
2.1.3 En enhetlig definition?	14
2.2 Rättstrygghet	15
2.3 Sammanfattande kommentar	15
3 OMVANDLINGSLAGEN	17
3.1 Syftet med lagen	17
3.2 Omvandlingsförfarandet	18
3.3 Kriterier för omvandling	20
3.4 Risk för återfall i brottslighet av allvarligt slag	21
3.5 Det tidsbestämda fängelsestraffets längd	24
3.6 Sammanfattande kommentar	25

4	NÄRMARE OM RISKBEDÖMNINGEN	26
4.1	RMVs riskbedömning	26
4.2	Tillvägagångssätt	26
4.3	Riskbedömningsinstrument	27
4.3.1	Bakgrund	27
4.3.2	Strukturerad klinisk bedömning	27
4.4	Riskbedömningen och etik	30
4.5	Andra sammanhang där återfallsrisken bedöms	31
4.5.1	Recidivfara vid häktning	31
4.5.2	Rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning	32
4.5.3	Kriminalvård i anstalt	33
4.6	Sammanfattande kommentar	33
5	OMVANDLINGSLAGEN I RÄTTSTILLÄMPNINGEN	35
5.1	Handeldvapenfallet	35
5.1.1	RMVs riskbedömning	35
5.1.2	Domstols riskbedömning	36
5.2	Hustrufallet	36
5.2.1	RMVs riskbedömning	37
5.2.2	Domstols riskbedömning	37
5.3	Övergrepp-i-rättssakfallet	37
5.3.1	RMVs riskbedömning	37
5.3.2	Domstols riskbedömning	38
5.4	Restaurangfallet	38
5.4.1	RMVs riskbedömning	38
5.4.2	Domstols riskbedömning	39
5.5	Rånfallet	40
5.5.1	RMVs riskbedömning	40
5.5.2	Domstols riskbedömning	40
5.6	Knivhuggsfallet	41
5.6.1	RMVs riskbedömning	41
5.6.2	Domstols riskbedömning	41
5.7	Stickskadefallet	42
5.7.1	RMVs riskbedömning	42
5.7.2	Domstols riskbedömning	43
5.8	Griftefridsfallet	43
5.8.1	RMVs riskbedömning	43
5.8.2	Domstols riskbedömning	44

5.9 Hedersfallet	44
5.9.1 RMVs riskbedömning	44
5.9.2 Domstols riskbedömning	45
5.10 Hängningsfallet	45
5.10.1 RMVs riskbedömning	45
5.10.2 Domstols riskbedömning	46
5.11 Basebollfallet	46
5.11.1 RMVs riskbedömning	46
5.11.2 Domstols riskbedömning	47
5.12 Samförståndsfallet	47
5.12.1 RMVs riskbedömning	47
5.12.2 Domstols riskbedömning	48
5.13 Misshandelsfallet	48
5.13.1 RMVs riskbedömning	48
5.13.2 Domstols riskbedömning	49
5.14 Drogmisbruksfallet	49
5.14.1 RMVs riskbedömning	49
5.14.2 Domstols riskbedömning	50
5.15 Sammanfattande kommentar	50
6 SLUTSATSER KRING BEDÖMNINGEN AV ÅTERFALLSRISKEN	51
6.1 Ett avgörande omvandlingskriterium	51
6.2 Domstols tillvägagångssätt vid riskbedömningen	51
6.2.1 Övervägningsbedömning	52
6.2.2 Konkret och beaktansvärd bedömning i två steg	52
6.2.3 Osäker bedömning	53
6.2.4 Avvikande bedömningar	54
6.3 Förhållandet mellan RMVs och domstols riskbedömning	54
6.3.1 RMVs återfallsriskbedömning	55
6.3.2 Domstols återfallsriskbedömning	55
7 ANALYS	56
7.1 Tillämpning av riskbedömningen	56
7.1.1 Olika bedömningsmodeller	56
7.1.2 Riskbedömningens komplexa konstruktion	57
7.2 Riskbedömning och rättssäkerhet	58
7.2.1 Formell rättssäkerhet	58
7.2.2 Materiell rättssäkerhet	60
7.2.2.1 En bedömning med hög felmarginal	60
7.2.2.2 En bedömning av godtycklig karaktär	61
7.2.2.3 Ett brottsförebyggande frihetsberövande	62
7.2.3 Betydelsen av samhällets skyddsintresse	63

7.3 Riskbedömning i förhållande till OmvLs syfte	65
7.3.1 Rättssäkerhet och förutsebarhet enligt OmvL	65
7.3.2 Betydelsen av samhällets skyddsintresse	66
7.4 Bör riskbedömningen hindra omvandling?	66
BILAGA 1	70
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	82
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	87

Summary

By the passing of the Act (2006:45) on conversion of imprisonment for life (OmvL), a new system for the release of a prisoner serving life sentence was created, by enabling an entitlement to apply for conversion after having served ten years of the imprisonment. The adjudicate consists of five conversion criteria, one of which involves an assessment of whether there is a risk of a recidivism into serious crime. The recidivism assessment shall be seen in the light of HDs statement in NJA 2008 s. 579, and if there is a concrete and considerable recidivism risk, the application shall be rejected unreservedly, resulting in the risk assessment assumed a special position among OmvLs five conversion criteria.

This risk of recidivism is questionable from an ethical perspective since it practically concerns an assessment of the life sentenced future behavior. The assessments were motivated by the importance of social protection and can be likened to a preventive future prognosis. There is thus a risk that the rule of law of the convicted is not catered for, whereby the purpose of the study is to critically investigate OmvLs risk of recidivism assessment based on a theory of formal and substantive rule of law.

The court makes the assessment of the risk of recidivism after obtaining the opinion of the Board of Forensic Medicines (RMV). RMVs assessment is based on a structured clinical method, which means that specific checklists are used where the risk- and protective factors are weighed against each other and lead to an overall assessment. In this assessment, the risk of recidivism is graded as low, medium or high. RMVs assessment is subsequently the basis for the courts assessment of the risk of recidivism is concrete and considerable. The judgment of the court is though not based on a structured clinical method, it is executed in the light of the need of social protection. In a study of all conversion decisions in 2015, it has become clear that the courts use different assessment methods, which, depending on how the risk- and protective factors are weighted, generate different outcomes. Consequently, the assessment possesses a degree of arbitrariness. It has been proved that the validity of the assessment is merely 75%, meaning that approximately one in four assessments are performed incorrectly. It has also been revealed that a large amount of knowledge in terms of research, clinical sensitivity and good judgment are required to carry out risk assessments. The court does not possess such specialist knowledge but despite this it is the court that finalizes the assessment.

Formal rule of law requires that decisions based on law are predictable. Lacking guidelines for the assessment, I consider the risk assessment unpredictable. Consequently, a weak formal rule of law can be considered to exist. Substantive rule of law requires, in addition to foreseeability, that moral and ethical values are considered. Because of the courts lack of adequate assessment model, the assessment appears to be arbitrary in nature. Also, the assessment holds high margin of error and assumes the character of a crime preventive detention, why I do not think that the application of a risk assessment is consistent with the substantive rule of law.

The problems identified above can be concretized to a tradeoff between the right to rule of law of a life sentenced and the society's need of civil protection. A correct answer to how this balance of interests is to be made can hardly be given, but it is clear that by the risk criteria's strong position, the social protection has override the sentenced's need for rule of law, regardless of which definition is used.

Sammanfattning

Genom införandet av lag (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid (OmvL) skapades ett nytt frigivningssystem för livstidsdömda genom en rätt att ansöka om omvandling hos Örebro TR efter att ha avtjänat tio år av det utdömda livstidsstraffet. Omvandlingsprövningen består av fem kriterier, varav ett innebär en bedömning av om det föreligger *risk för återfall i allvarlig brottslighet*. Om konkret och beaktansvärd återfallsrisk föreligger ska omvandlingsansökan, mot bakgrund av HDs uttalande i NJA 2008 s. 579, avslås reservationslöst. Detta medför att riskbedömningen intagit en särställning bland OmvLs fem omvandlingskriterier.

Riskbedömningen är dock ifrågasättbar ur etiskt perspektiv, då det i praktiken rör sig om en bedömning av den livstidsdömdes framtida agerande. Bedömningen motiverades med att samhällets skyddsbehov ej får eftersättas och kan liknas vid en preventiv framtidsprognos. Därmed föreligger risk att den dömdes rättssäkerhet ej tillgodoses, varpå studiens syfte är att kritiskt granska OmvLs riskbedömning utifrån en teori om formell respektive materiell rättssäkerhet.

Bedömning av återfallsrisken sker av domstol efter att ha inhämtat Rättsmedicinalverkets (RMV) yttrande över återfallsrisken. RMVs bedömning sker utifrån en strukturerad klinisk metod, vilket innebär att särskilda checklistor nyttjas där riskrespektive skyddsfaktorer viktas mot varandra för att sedan mynna ut i en sammanvägd bedömning där återfallsrisken graderas som låg, medelhög eller hög. RMVs bedömning ligger sedermera till grund för domstols bedömning om återfallsrisken är konkret och beaktansvärd. Domstols bedömning utgår dock ej från en strukturerad klinisk bedömning, utan sker mot bakgrund av samhällsskyddsbehovet. Genom studie av 2015 års samtliga omvandlingsbeslut har framgått att domstol nyttjar olika bedömningsmodeller härvid, vilka beroende på hur riskrespektive skyddsfaktorerna viktas kan generera olika utfall. Därmed framstår bedömningen inneha ett visst mått av godtycklighet. Vid närmare granskning av riskbedömningen har framkommit att dess validitet endast är 75 %, vilket innebär att ungefär var fjärde riskbedömning är felaktigt utförd. Därtill har uppenbarats att ett stort mått av kunskap om forskning, klinisk känslighet samt ett gott omdöme fordras för att utföra riskbedömningar. Sådan specialistkunskap innehas ej av domstol. Ändock är domstol det organ som lägger sista handen vid riskbedömningen.

För att formell rättssäkerhet ska råda ska de på lagen baserade besluten vara förutsebara. Då domstol saknar riktlinjer för bedömningen anser jag riskbedömningen vara oförutsebar, varvid en svag formell rättssäkerhet kan sägas råda. För att materiell rättssäkerhet ska råda krävs, utöver förutsebarhet, att etiska och moraliska värden beaktas. Mot bakgrund av domstols avsaknad av adekvat bedömningsmodell framstår bedömningen vara av godtycklig karaktär. Då bedömningen även innehar hög felmarginal samt intar karaktären av ett brottspreventivt frihetsberövande anser jag att tillämpning av riskbedömningen ej är förenlig med materiell rättssäkerhet.

Den problematik som påvisats ovan kan konkretiseras till en avvägning mellan den livstidsdömdes rätt till rättssäkerhet och samhällets behov av rättstrygghet i form av samhällsskydd. Ett korrekt svar på hur denna intresseavvägning ska göras kan svårigen ges, men klart är att genom riskbedömningskriteriets starka ställning vid omvandlingsprövningen har samhällsskyddet kommit att överskugga den dömdes rätt till rättssäkerhet, oaktat vilken rättssäkerhetsdefinition som nyttjas.

Förord

I takt med att jag lägger sista handen vid mitt examensarbets författande sätter jag även punkt för min tid på juristprogrammet i Lund, en tid som varit fylld av en härlig blandning av höga toppar och djupa dalar.

Jag vill först och främst rikta ett tack till min handledare Helén Örnemark Hansen. Tack för god vägledning, men även tack för att dina fördjupningskurser med dess spännande studiebesök definitivt tillhört juristprogrammets främsta höjdpunkter.

Att slutföra detta examensarbete tillhör en av min studietids absoluta toppar, men att jag vid författandet undvikit djupa dalar samt att skrivprocessen förflutit väl har jag många att tacka för.

Tack till min familj som alltid finns där och hejar på mig även i de stunder jag kanske inte gör det själv. Ni betyder allt. Tack till Selma och Noblesse för nödvändiga andrum och för att ni tvingat mig varva ner. Tack mamma för att du korrekturläst mina alltför långa meningar och för att du alltid finns där. Tack även för goda matlådor. Ett stort tack till alla er som bidragit till min studietids toppar och som underlättat vid dess dalar i form av stress och press. Tack vare er ser jag tillbaka på de senaste fem åren med glädje.

Sist men absolut inte minst, ett stort tack till min älskade sambo André. Tack för att du stått ut med mitt tjat om riskbedömningar i sex månader, tack för att du vänt mig upp och ner när jag behövt det och tack för att du ger mig så mycket glädje. Jag har sagt det förut och jag säger det igen, *vad hade jag gjort utan dig?*

Helsingborg, den 10 mars 2016

Anna Straube

Förkortningar

Brb	Brottsbalk (1962:700)
Dir	Direktiv
FängelseL	Fängelselag (2010:610)
HCR-20	Historical, Clinical and Risk management 20
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätt
Kap	Kapitel
KVFS	Kriminalvårdens författningssamling
LRV	Lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård
NJA	Nytt Juridisk Arkiv
NPV	Negativt predikativt värde
OmvL	Lag (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid
PCL-R	Psykopathy Checklist Revised
PPV	Positivt predikativt värde
Prop	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
RMV	Rättsmedicinalverket
SARA	Manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide
SBU	Statens beredning för medicinsk utvärdering
SOU	Statens offentliga utredningar
SVR-20	Sexual Violence Risk-20
TR	Tingsrätt

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Livstids fängelse är den mest ingripande påföljd svensk lag tillhandahåller för bestraffning av en brottslig gärning, ett straff 142 personer avtjänade i oktober år 2015.¹ Ett straff på livstids fängelse innebär dock inte att den dömda spenderar resten av sitt liv i fängelse. Tack vare införandet av OmvL har samtliga livstidsdömda en möjlighet att få det livstidsstraff de ådömts tidsbestämt. Detta sker utifrån fem lagstadgade omvandlingskriterier, vari ett av kriterierna utgörs av en bedömning om det föreligger *risk för att den dömda återfaller i brottslighet av allvarligt slag*.

Men hur tidsbestämmer domstol en livstid? Denna fråga väckte tidigt under utbildningens gång mitt intresse för OmvL, och under juristprogrammets fördjupningskurser har jag flertalet gånger studerat ämnet närmare. I takt med att min kunskap om OmvL ökade kom jag dock i allt större utsträckning att ifrågasätta riskbedömningens position som ett av fem omvandlingskriterier. Mina inledande tankar var *Hur vet domstol om den livstidsdömda kommer begå brott i framtiden?* samt *Hur kan en sådan framtidsprognos rättfärdigas och tillåtas hindra omvandling?*, två basala tankar som sedermera utgör grunden för mitt examensarbets författande.

Vid införande av OmvL motiverades riskbedömningskriteriet av att samhällets skyddsbehov ej får eftersättas.² För att värna om samhället ansågs en bedömning av om det föreligger risk att den dömda återigen begår straffbelagda handlingar vara av stort intresse, vilket fått till följd att omvandlingsansökan ska avslås reservationslöst i de fall återfallsrisken bedöms vara konkret och beaktansvärd.³ I praktiken innebär detta att den livstidsdömda hålls inlåst i ett brottspreventivt syfte mot bakgrund av dennes potentiella framtida agerande, något som även kritiserades vid införandet av riskbedömningen såsom omvandlingskriterium.⁴ Härvid framträder en klar spänning mellan den dömdes rätt till rättssäkerhet samt samhällets rätt till och behov av rättstrygghet, något examensarbetets titel *Domstols riskbedömning – ett alltför stort risktagande?* anspelar på.

Vid en rättsfallsstudie år 2014, vilken omfattade samtliga omvandlingsprövningar år 2014, har kunnat påvisas att återfallsrisken är det omvandlingskriterium som hindrar omvandling i den absoluta majoriteten av fallen.⁵ Därmed kan den faktiska effekt riskbedömningen har på den enskilde sägas prägla hela omvandlingsförfarandet som sådant. Att den dömda givits en lagstadgad rätt att ansöka om att få sitt livstidsstraff tidsbestämt till ett straff på viss tid kan enligt min mening anses vara en förmån, vilken de livstidsdömda i de flesta fall torde nyttja. Mot bakgrund av riskbedömningen och dess starka ställning kan dock ifrågasättas huruvida denna förmån kan anses vara rättssäker eller ej. Kan OmvL med dess riskbedömning rent av sägas ge uttryck för en *rättsosäker förmån*?

¹ Kriminalvårdens hemsida, 2015. Hämtad den 4 februari 2016.

² Prop. 2005/06:35 s. 38f.

³ NJA 2008 s. 579.

⁴ Prop. 2005/06:35 s. 69.

⁵ Straube, 2014, s. 17.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vid införandet av OmvL höjdes röster för att ett omvandlingskriterium baserat på en riskbedömning kunde ifrågasättas då en sådan bedömning har karaktären av en framtidsprognos. Detta till trots valde lagstiftaren att låta omvandlingskriteriet risk för återfall i allvarlig brottslighet utgöra underlag för bedömningen med motiveringen att samhällsskyddet ej får eftersättas. Mot bakgrund av ovan kan framställningen sägas kretsa kring en huvudproblematisering om hur OmvL förhåller sig till den grundläggande straffrättsliga principen om krav på rättssäkerhet, vilken kan ges två definitioner i form av *formell rättssäkerhet* respektive *materiell rättssäkerhet*. Därav är uppsatsens syfte att kritiskt granska den riskbedömning som enligt OmvL ska utföras vid tidsbestämning av livstids fängelse.

Den huvudsakliga fråga som ska granskas är således vilken effekt riskbedömningskriteriet har på den dömdes rätt till rättssäkerhet, för att därmed besvara om riskbedömningen kan sägas upprätthålla kravet på formell rättssäkerhet respektive materiell rättssäkerhet vid prövning enligt OmvL.

Vid granskning av ovan problematisering ställs följande frågeställningar upp:

- Vad är OmvLs syfte?
- Hur utförs en riskbedömning?
- Hur tillämpar domstol omvandlingskriteriet risk för återfall i allvarlig brottslighet?
- Hur förhåller sig domstols riskbedömning till RMVs riskbedömning?
- Vilken ställning intar omvandlingskriteriet risk för återfall i allvarlig brottslighet vid omvandlingsprövningen?

1.3 Teori och perspektiv

OmvL tillkom i syfte att förbättra både förutsebarheten och rättssäkerheten för de livstidsdömda,⁶ varpå en central del av uppsatsen syftar till att granska hur OmvLs riskbedömning förhåller sig till dessa straffrättsliga principer.

I enlighet med lagens syfte samt mot bakgrund av ovan nämnd problematik har jag valt att använda mig av teorin om rättssäkerhet. Rättssäkerhet är emellertid ett begrepp utan någon entydig definition. I diskussionen och debatten kring rättssäkerhetsbegreppet kan främst två linjer utskiljas, *formell rättssäkerhet* samt *materiell rättssäkerhet*.⁷ Jag kommer nyttja en teori utifrån både definitionen av formell rättssäkerhet samt materiell rättssäkerhet. Formell rättssäkerhet kan i korthet förklaras innebära att lagbaserade beslut ska vara förutsebara i bemärkelsen att rättssystemet består av tydliga, enhetliga och publicerade regler som tillämpas i enlighet med lagens lydelse.⁸ Därmed kommer förutsebarhet mätas som en del i kravet på formell rättssäkerhet. Materiell rättssäkerhet innebär en mer extensiv form av rättssäkerhet. Utöver den förutsebarhet som fordras för att formell rättssäkerhet ska föreligga krävs även att etiska och moraliska värden beaktas vid rättstillämpningen för

⁶ Prop. 2005/06:35 s. 1.

⁷ Jareborg, 1992, s. 83; se kapitel 2.1.

⁸ Se kapitel 2.1.1.

att materiell rättssäkerhet ska råda.⁹ Val av nyttjad teori motiveras även av att rättsliga teorier kan vara sådana som rättsreglerna bärs upp utav, det vill säga grundläggande rättsliga principer.¹⁰ I analysen kommer riskbedömningskriteriet att diskuteras utifrån rättssäkerhetens båda definitioner, främst med anledning av att vilken rättssäkerhetsdefinition som avses i OmvL ej anges i lagen.

Den huvudsakliga problematiken kan därmed konkretiseras till två centrala, till viss del kontrasterande, begrepp: rättssäkerhet samt rättstrygghet mot bakgrund av att OmvLs riskbedömningskriterium ämnar värna om samhällsskyddet.

1.4 Metod och material

Uppsatsen kan huvudsakligen sägas vara indelad i tre delar av olika karaktär, varvid olika metoder nyttjats. I framställningens inledande kapitel¹¹ har en traditionell rättsdogmatisk metod nyttjats, vilken tar utgångspunkt i lagtextens ordalydelse, förarbeten, rättspraxis och doktrin för att utröna det som kan betecknas som gällande rätt i sedvanlig mening.¹² Detta har skett genom att tolka och systematisera gällande rätt i enlighet med rättsdogmatikens primära uppgift.¹³ Vid beskrivning av gällande rätt i enlighet med den rättsdogmatiska metoden kommer ovan källor nyttjas i enlighet med rättskällevärdens principer, innebärande att lagar, föreskrifter och befästa sedvanerättsliga principer *ska* beaktas, prejudikat och förarbeten *bör* beaktas medan institutionella rekommendationer, doktrin, domar, domstols- och myndighetsbeslut av icke prejudikaträttslig karaktär samt utländsk rätt *får* beaktas i den juridiska argumentationen.¹⁴ Vid hänvisning till rättsvetenskaplig doktrin har främst material av framstående författare inom respektive ämnesområde studerats. För att uppfylla syftet och besvara frågeställningarna krävs viss begreppsförklaring av exempelvis vad som avses med begreppet rättssäkerhet och förutsebarhet, vilket även kommer ske utifrån ovan nämn rättsdogmatisk metod.

Den rättsdogmatiska metoden förefaller något begränsad när det gäller besvarandet av de uppställda frågeställningarna. För att utvidga analysen är det därmed av vikt att inkludera även empiriskt material i framställningen,¹⁵ främst med beaktande av det tvärvetenskapliga inslaget där en betydande del av utredningen vid omvandlingsprövningen utgörs av icke-rättskällegrundande källor.¹⁶

Vid närmare granskning av riskbedömningen redogörs för den riskbedömning RMV utför, vilken sedermera ligger till grund för domstols återfallsriskbedömning.¹⁷ Granskningen härvid har främst vidtagits mot bakgrund av myndighetsföreskrifter, rapporter från RMV och SBU samt uttalanden av Martin Grann, framliden professor i psykologi vid Stockholms universitet. Ovan har nyttjats såsom empiriskt material för att generera en djupare förståelse för riskbedömningens innebörd. Att tillämpa material utöver de sedvanliga rättskällorna, exempelvis av empiriskt slag, faller

⁹ Se kapitel 2.1.2.

¹⁰ Sandgren, 2004/05, s. 298.

¹¹ Se kapitel 2 och 3.

¹² Sandgren, 2005, s. 649f; Sandgren, del 1, 1995/96, s. 732.

¹³ Peczenik, *Juridikens teori och metod*, 1995, s. 33; Peczenik, Aarnio, Bergholtz, 1990, s. 131.

¹⁴ Peczenik, *Juridikens teori och metod*, 1995, s. 35f.

¹⁵ Sandgren, del 1, 1995/96, s. 728.

¹⁶ Sandgren, del 2, 1995/96, s. 1036f.

¹⁷ Se kapitel 4.

följaktligen utanför den rättsdogmatiska metoden,¹⁸ varvid en rättsvetenskaplig metod har nyttjats härvid för att tillåta inkorporering av annan vetenskaplig disciplin.¹⁹ På så vis kan uppsatsen till viss del sägas vara av tvärvetenskaplig karaktär, då rättspsykologiska aspekter framhålls samt ligger till grund för uppsatsens analys.

Vidare kommer underrättspraxis nyttjas i egenskap av empiriskt material i den del av uppsatsen som utgörs av Örebro TRs beslut, vilket motiveras av det faktum att praxis från lägre instanser är väl lämpat att bruka såsom empiriskt material.²⁰ Granskningen av underrättsmaterial verkar sedermera som en juridisk effektanalys, vilket innebär en undersökning av vilka effekter som lagregler, praxis och övriga regelverk fått i den praktiska rättstillämpningen. Ovan är väl förankrat i att en effektanalys får störst betydelse vid studie av underrättspraxis, samt verkar för att besvara uppsatsens uppställda frågeställningar.²¹ Samtliga 29 omvandlingsbeslut år 2015 har granskats och finns sedermera sammanställda i Bilaga 1. Dock återges endast 14 beslut i löpande text, vilka har valts ut för att återge en så verklighetstrogen bild av OmvLs riskbedömning som möjligt.²² Rättsfallsstudien kan sägas ha två syften, dels att, med fokus på domstols och RMVs bedömning av återfallsrisken, närmare granska omvandlingsprövningen i praktiken, dels att ligga till grund för övriga frågeställningars besvarande. Då granskning av underrättspraxis även faller utanför den rättsdogmatiska metoden har en rättsvetenskaplig metod nyttjats härvid.²³

1.5 Avgränsningar

Uppsatsens studie är begränsad till en granskning av bedömningen av om det föreligger *risk för återfall i allvarlig brottslighet*. OmvLs övriga fyra omvandlingskriterier, domstols straffmätning samt övriga aspekter som kan tas i beaktning vid omvandlingsprövningen kommer därmed behandlas mycket styvmoderligt och endast beröras i den mån det bidrar till att presentera en helhetsbild av domstols omvandlingsprövning. Denna avgränsning motiveras främst med att riskbedömningen är det kriterium som givits absolut störst betydelse i förarbeten och praxis. Vid tidigare studier av OmvL har jag nått slutsatsen att riskbedömningskriteriet givits en särställning vid omvandlingsprövningen, innebärande att riskbedömningen får absolut störst påverkan på den enskilde.²⁴ Därmed finner jag det vara av störst intresse att studera riskbedömningen närmare för att granska om denna slutsats fortfarande står sig stark. Jag kommer dock ej uppställa antagandet som en hypotes, utan endast hänvisa till studiens resultat vid behov och intresse.

Örebro TR har fattat beslut i 29 omvandlingsärenden år 2015, vilket är en alltför omfattande mängd beslut att återge och närmare granska. Då flertalet fall uppvisar likheter hade det enligt min mening ej heller tillfört ytterligare till framställningen att återge samtliga beslut. De fall som varit föremål för närmare granskning har valts ut för att ge en representativ bild av Örebro TRs omvandlingsbeslut. Då ett urval till trots har skett kommer en sammanställning över samtliga beslut att återges i Bilaga 1.

¹⁸ Kleineman, 2013, s. 28f; Sandgren, del 2, 1995/96, s. 1041.

¹⁹ Sandgren, del 1, 1995/96, s. 727f.

²⁰ Sandgren, del 2, 1995/96, s. 1040; se kapitel 5 och 6.

²¹ Sandgren, del 1, 1995/96, s. 742f; Sandgren, del 2, 1995/69, s. 1040.

²² Se kapitel 1.5 samt kapitel 5 för närmare om urvalsprocessen.

²³ Sandgren, del 1, 1995/96, s. 727f.

²⁴ Straube, 2014, s. 17.

Avgöranden från HovR, vilka är två till antalet, kommer ej återges i text men finns i förekommande fall refererade i framställningens bilaga.²⁵ Vidare kommenteras urvalsprocessen ytterligare i kapitel 5. Hur riskbedömningen utförs är centralt för framställningen, varför endast RMVs och domstols uttalande härom återges i rättsfallsstudien. Så sker främst med anledning av att riskbedömningen som sådan är föremål för granskning samt då jag anser att en vidare beskrivning av livstidsdomen vore överflödigt med hänsyn till uppsatsens frågeställningar och syfte.

OmvL tillkom främst i syfte att förbättra förutsebarheten för både de livstidsdömda och för Kriminalvården samt för att stärka rättssäkerheten för de livstidsdömda. Granskningen utgår från den enskilde livstidsdömdes perspektiv, innebärande att huruvida syftet är uppfyllt i förhållande till Kriminalvården ej kommer beaktas då området ligger utanför uppsatsens ramar. Nämnas kan även att nådeinstitutet, vilket reglerade tidsbestämning av livstidsstraff innan OmvL infördes, endast kommer beröras knapphändigt i den mån det verkar för att förtydliga OmvLs syfte. Granskningen av om riskbedömningen är förenlig med lagens syfte är därmed centrerad kring de idag rådande förhållandena, ej utifrån en jämförelse med den reglering som tidigare utgjorde gällande rätt.

Analysen kommer, utöver besvarande av uppställda frågeställningar, uppehålla sig kring en diskussion förankrad i rättssäkerhetens olika definitioner. Frågeställningarna hade med intresse kunnat diskuteras utifrån exempelvis olika bestraffningsteorier eller andra centrala straffrättsliga principer. Så har dock skett i tidigare arbeten, varför jag valt att avhålla mig från detta. Likaså hade OmvL kunnat granskas ur ett kritiskt perspektiv genom ifrågasättande av huruvida det är rätt att Örebro TR genom OmvL har möjlighet att ändra en genom domstol fastställd lagakraftvunnen dom, vilket är det av OmvLs problemområden som främst diskuterats i doktrin. Med anledning därav kommer jag ej fokusera på denna aspekt. För att bredda analysen och skapa en djupare förståelse för riskbedömningens konstruktion har jag valt att redogöra för riskbedömningen ur ett rättspsykologiskt perspektiv, varvid det på intet sätt föreligger ett uttömmande anspråk. Framställningen fokuserar på de riskfaktorer som är för handen, föreliggande skyddsfaktorer återges men är ej centralt för framställningen då nyttjade bedömningsmodeller utgår från rådande riskfaktorer. Vidare är jag medveten om att RMVs bedömning endast är ett bedömningsunderlag för domstol, men finner ändå anledning att låta dess uttalande och bedömningsmodeller utgöra en betydande del av framställningen då detta påvisar bedömningens komplexitet samt diskrepans gentemot domstols riskbedömning.

En dom på livstid är av naturliga skäl en förutsättning för att en omvandlingsprövning ska bli aktuell. Omständigheterna kring livstidsdomen kommer dock endast återges mycket kort för att skapa en bild av gärningens karaktär. Livstidsstraffet som sådant samt en diskussion kring dess vara eller icke vara har även lämnats därhän. En sådan diskussion hade visserligen varit mycket intressant, men ryms ej inom detta arbetes ramar utan förtjänar följaktligen en egen framställning. Slutligen kan nämnas att jag medvetet valt att avhålla mig från att frambringa en presumtiv lösning på den problematik som anförts, utan lämnar ämnet öppet för vidare undersökningar exempelvis i framtida examensarbete eller djupare forskning.

²⁵ Se Bilaga 1.

1.6 Forskningsläge

OmvL har kommenterats knapphändigt i doktrin. De kommentarer som finns i den rättsvetenskapliga doktrinen har uttryckts företrädesvis av Helén Örnemark Hansen, docent i straffrätt vid Lunds universitet, Catharina Sitte Durling, doktor i straffrätt vid Stockholms universitet, samt Claes Lernestedt, professor i straffrätt vid Stockholms universitet, och berör främst huruvida OmvL medfört att livstidsstraffet förändrat karaktär till ett tidsbestämt straff samt kritiserar att domstol gör en förnyad straffmätning vid omvandlingsprövningen i enlighet med OmvLs andra kriterium. Riskbedömningskriteriets problematik har endast kommenterats mycket kort i allmänna ordalag. Avsaknaden av doktrin motiverar enligt min mening en närmare granskning av riskbedömningen, varpå jag ämnar lyfta den problematik som är förenad med riskbedömningen.

OmvL som sådan har tidigare omnämnts i förhållande till rättssäkerhet, både i doktrin och examensarbeten. Denna diskussion har emellertid främst skett utifrån begreppet rättssäkerhet utan att begreppet definierats, vilket ej heller sker i OmvLs förarbeten. Enligt mina efterforskningar har OmvLs prövning med fokus på hur riskbedömningen förhåller sig gentemot den enskildes rätt till rättssäkerhet, i de smalare bemärkningarna av formell respektive materiell rättssäkerhet, ej varit föremål för närmare utredning. Därmed är det enligt min mening av intresse att anlägga en rättssäkerhetsteori utifrån båda underbegreppens definitioner, för att på så vis undersöka om det grundläggande kravet på rättssäkerhet kan upprätthållas vid nyttjande av riskbedömning som omvandlingskriterium. På detta område är uppsatsen således avsedd att bidra.

Då uppsatsen till stor del är en studie av lagens faktiska tillämpning består merparten av materialet av förarbeten och lagkommentarer. Dessa är av naturliga skäl studerade sedan tidigare, men kommer nu ställas mot tillämpningen i praktiken. Genom att 2015 års beslut studerats innehar framställningen oundvikligen ett nyhetsvärde, då det är en studie över idag rådande förhållande som svårligen hade kunnat studeras tidigare.

1.7 Disposition

Uppsatsen är indelad i sju huvudsakliga avsnitt och inleds med kapitel 1, vilket är ett teoretiskt kapitel som uppställer de ramar framställningen förhåller sig inom. Avhandlingens deskriptiva del följer därefter med kapitel 2, vari begreppet rättssäkerhet definieras samt dess kontradiktion rättstrygghet preciseras. I kapitel 3 följer en översiktlig skildring av OmvL samt dess bakgrund och syfte. Härvid följer även en kort presentation av lagens fem omvandlingskriterier. I nästkommande kapitel 4 granskas riskbedömningen närmare, vari RMVs riskbedömningsinstrument och tillvägagångssätt skildras samt andra sammanhang där riskbedömning utförs återges. Härvid framhålls även den etiska problematik som kan förknippas med riskbedömningen. I kapitel 5 redogörs för tillämpningen av OmvL genom en rättsfallsstudie av RMVs och domstols bedömning av återfallskriteriet. Slutsatser dragna härav sammanfattas i kapitel 6, vilka sedermera ligger till grund för den avslutande analysen i kapitel 7. I denna del följer ett resonemang kring huruvida riskbedömningen är förenlig med formell och materiell rättssäkerhet, ett resonemang som tar avstamp i kontradiktionen mellan rättssäkerhet och rättstrygghet. I det sjunde kapitlets avslutande del diskuteras slutligen huruvida riskbedömningen bör kunna hindra omvandling eller ej.

2 Rättssäkerhet

Begreppet *rättssäkerhet* intar en central ställning i denna uppsats. Dels då begreppet motiverade OmvLs införande, dels då det är av vikt att rättssäkerheten ej eftersätts till nackdel för den livstidsdomde. Trots att rättssäkerhet är ett frekvent återkommande begrepp i rättsliga sammanhang råder anmärkningsvärt nog ej enighet gällande begreppets innebörd,²⁶ då en exakt definition ej återfinns i doktrin, förarbeten eller praxis.²⁷ Syftet med detta kapitel är dock ej att uttröna en klar och entydig definition av rättssäkerhetsbegreppet, utan snarare att söka dess innebörd och betydelse utifrån de allmänt kända främsta två definitionerna av rättssäkerhet.²⁸

Inledningsvis kan nämnas att rättssäkerheten historiskt sett kan sägas vara hänförlig till rättsstaten, där den enskildes rättigheter värnas om i förhållande till staten.²⁹ Rättssäkerhet har traditionellt definierats som *förutsebarhet i rättsliga angelägenheter*, en definition Åke Frändberg, professor emeritus i allmän rättslära, förespråkar.³⁰ Definitionen innebär att rättssystemet ska tillhandahålla tydliga och pålitliga svar på frågor av rättslig karaktär, vilket kan konkretiseras till tre nödvändiga premisser.

- 1) Rättssystemet måste bestå av klara och adekvata regler som kan besvara den ställda rättsfrågan på ett tydligt sätt,
- 2) rättsreglerna måste vara publicerade för att på så vis vara tillgängliga, samt
- 3) de rättstillämpande organen måste tillämpa reglerna lojalt och korrekt.³¹

På så vis kan reglernas karaktär och tillämpning sägas vara av större vikt än dess innehåll. För att möjliggöra rättssäkerhet såsom rättsligt grundad förutsebarhet får rättsbrist ej föreligga, utan lagen måste innehålla regler som löser medborgarnas problem av rättslig karaktär. I Sverige råder beslutstvång, vilket innebär att rättstillämparen kan bli skyldig att konstruera en regel för det aktuella fallet i enlighet med lagens anda, vilket ofta sker genom analogier. Härvid menar Frändberg dock att en mycket svag form av förutsebarhet föreligger i de fall domstol tvingas till analogi. Detta då den enskilde vet att han kommer få ett svar, men inte kan förutse utgången av lagens tillämpning. Av naturliga skäl måste rättsreglerna även vara lättillgängliga, vilket innefattar både att de är offentligtgjorda samt att rättsändringar aviseras i god tid före dess ikraftträdande.³²

För förutsebarhet måste därutöver legalitetsprincipen respekteras och upprätthållas genom konformitet mellan lagen och dess tillämpning. Beslut ska fattas med rättsligt stöd i lag.³³ Därmed ska godtyckliga beslut undvikas, något som ej främjar förutsebarheten.³⁴ Även Nils Jareborg, professor emeritus i allmän rättslära och straffrätt, förespråkar rättssäkerhetens traditionella definition där rättssäkerhet är

²⁶ Zila, 1990, s. 284.

²⁷ Frändberg, 2005, s. 284f; Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 89; *Felaktigt dömda*, 2006, s. 36; Zila, 1990, s. 284.

²⁸ Jareborg, 1992, s. 83.

²⁹ Axberger, 1988, s. 150ff, 168.

³⁰ Jareborg, 1992, s. 83; Frändberg, 2005, s. 288.

³¹ Frändberg, 2005, s. 289.

³² Frändberg, 2005, s. 290f, 292.

³³ Asp, Ulväng, Jareborg, 2013, s. 45.

³⁴ Peczenik, 1986, s. 45.

identiskt eller nästan identiskt med förutsebarhet, och förklarar begreppet som ett rimligt rättsskydd mot statens legala maktutövning.³⁵

2.1 Definition

Den traditionella definitionen till trots kan rättssäkerhet huvudsakligen beskrivas utifrån två olika begreppsförklaringar, formell rättssäkerhet och materiell rättssäkerhet, varvid definitionen av formell rättssäkerhet är mycket snarlik definitionen av traditionell rättssäkerhet. Hur rättssäkerhet definieras är av stor vikt vid granskning av om lagens syfte kan anses vara uppfyllt samt vid studien av om OmvL är förenlig med denna grundläggande princip. Då rättssäkerhet ej definierats i OmvLs förarbeten har jag valt att nedan återge båda definitionerna för att påvisa den skillnad som föreligger däremellan. Begreppen formell samt materiell rättssäkerhet kommer sedermera definieras nedan, för att därefter genomsyra den fortsatta framställningen och nyttjas löpande i analysen.

2.1.1 Formell rättssäkerhet

Med formell rättssäkerhet åsyftas den på lagen baserade förutsebarheten av rättsliga beslut,³⁶ varvid formell rättssäkerhet kan sägas bestå utav förutsebarhet likt den traditionella definitionen av rättssäkerhet.³⁷ För att en hög grad av formell rättssäkerhet ska råda fordras att rättsliga beslut är baserade på precisa rättsregler, generalitet, autonomi och öppenhet.³⁸ Genom tydliga, enhetliga och nedtecknade regler kan konsekvenserna av både myndigheters och den enskilde individens handlande förutses.³⁹ Därav skapas en rättslig ram varunder all offentlig maktutövning ska ske, vilket i sin tur medför förutsebarhet.

Den straffrättsliga legalitetsprincipen är nära förbunden med begreppet rättssäkerhet. Även om formell rättssäkerhet inte kan ges definitionen av legalitetsprincipen i bemärkelsen att rättsliga beslut ska vara sprungna ur lag, så anses legalitet främja och ha en mycket central betydelse för rättssäkerheten.⁴⁰ Genom att uppställa lagstiftningskrav innebärande att medborgarna kan förutse när och hur de kan komma att bli föremål för straffrättsliga ingripanden verkar legalitetsprincipen som en rättssäkerhetsgaranti.⁴¹ Den straffrättsliga legalitetsprincipen innebär att endast gärningar beskrivna i brottsbalken eller annan författning för vilka straff är stadgat är att betrakta såsom brott.⁴² Detta innebär att en handling måste vara preciserad i lag för att utgöra en brottslig gärning, samt att straff endast kan utdömas om lagstöd finns. Därmed uppställs krav på att medborgarna ska kunna förutse huruvida en gärning är kriminaliserad eller ej, vilket utgör ett skydd mot att den offentliga makten tillämpas godtyckligt. Legalitetsprincipen kan därmed sägas utgå från två legalitetsgrundsatser,

³⁵ Jareborg, 1992, s. 83, 90; Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 90f.

³⁶ Peczenik, Aarnio, Bergholtz, 1990, s. 53.

³⁷ Jareborg, 1992, s. 83.

³⁸ Peczenik, Aarnio, Bergholtz, 1990, s. 104.

³⁹ Staaf, Nyström, Zanderin, 2010, s. 14.

⁴⁰ Jareborg, 1992, s. 82, 93.

⁴¹ Leijonhufvud, Wennberg, 2009, s. 29; Asp, Ulväng, Jareborg, 2013, s. 46.

⁴² 1 kap. 1 § Brb.

nullum crimen sine lege och *nulla poena sine lege*.⁴³ Sentenserna uppställer krav på lagstöd, innebärande inget brott utan stöd i lag samt inget straff utan stöd i lag.⁴⁴

Utifrån ovan sentenser kan två förbud utläsas, förbud mot analog strafflagtillämpning samt förbud mot retroaktiv strafflagstiftning. Analogiförbudet innebär att lagstöd krävs för att en handling ska utgöra ett brott, varpå straffstadgandets ordalydelse bildar den yttersta gränsen för det brottsliga handlandet. Tolkning av lagtexten inom ordalydelsens ramar får förekomma, exempelvis med stöd av förarbeten och doktrin, varvid extensiv lagtillämpning kan ske.⁴⁵ Legalitetsprincipen uppställer dock analogiförbud i form av att tillämpa lagtexten utanför dess ordalydelse. Därmed är domstol skyldig att frikänna den åtalade om den begångna gärningen ej ryms under en i lag straffbelagd gärning.⁴⁶

Kravet på förutsebarhet återspeglas tydligt genom de krav legalitetsprincipen uppställer i form av en klar och tydlig lagstiftning så att konsekvenserna av både den enskildes och myndigheters handlade ska kunna förutses.⁴⁷ Ur legalitetsprincipen respektive ur rättssäkerhetens formella definition kan motsatsvis utläsas att förutsebarhet kan definieras genom att rättstillämpningen ska vara baserad på öppenhet, generalitet samt bestå av nedtecknade, enhetliga och precisa rättsregler. Förutsebarhet kan därmed sägas upprätthållas genom att legalitetsprincipiella skyldigheter tas i beaktning.⁴⁸ I enlighet med legalitetsprincipen inbegriper förutsebarhet således även förbud mot analog strafftillämpning samt förbud mot retroaktiv strafftillämpning, vilket medför krav på att en handling måste vara preciserad i lag med tillhörande straffpåbud för att en förutsebar straffbar brottslig handling ska vara för handen. Den rättsliga ram som skapas genom ovan anförda premisser är på så vis en förutsättning för att förutsebarhet ska råda.

2.1.2 Materiell rättssäkerhet

Materiell rättssäkerhet kan i korthet förklaras inneha en vidare definition än formell rättssäkerhet. Aleksander Peczenik, framliden professor i allmän rättslära, menar att rättssäkerhetsbegreppet kan delas upp i två beståndsdelar. Den första beståndsdelan är förenlig med formell rättssäkerhet, i bemärkelsen att förutsebarhet måste beaktas. Att endast beakta förutsebarhet är dock otillräckligt för en materiellt rättssäker rättstillämpning, utan även juridikens etiska och moraliska aspekter måste beaktas. Den materiella rättssäkerhetens andra beståndsdel består därigenom utav etiska och moraliska värden, vilka måste vägas gentemot förutsebarhet för att underkastas en fullständig rättssäkerhetsnorm.⁴⁹ Rättssäkerhet anses ofta vara rättstillämpningens övergripande mål, vilket enligt Peczenik innebär att endast förutsebarhet ej är tillräckligt för rättssäkerhet.⁵⁰ Resonemanget har sin grund i att rättssäkerhet är ett samlingsbegrepp för ett antal principer, vilka i sin tur bygger på grundläggande etiska värden som ytterst bygger på sådant som är gott för människor.⁵¹ Därmed menar

⁴³ Leijonhufvud, Wennberg, 2009, s. 22.

⁴⁴ Peczenik, *Juridikens teori och metod*, 1995, s. 55.

⁴⁵ Asp, Ulväng, Jareborg, 2013, s. 70.

⁴⁶ Leijonhufvud, Wennberg, 2009, s. 23.

⁴⁷ Asp, Ulväng, Jareborg, 2013, s. 46f.

⁴⁸ Jareborg, 1992, s. 93f

⁴⁹ Peczenik, Aarnio, Bergholtz, 1990, s. 104; Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 91f, 95.

⁵⁰ Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 91f.

⁵¹ Axberg, 1988, s. 146f; Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 93.

Peczenik att rättssäkerheten ej kan vara oetisk. Förutsebarhet ska visserligen beaktas, men utgör inte rättssäkerhetens enda beståndsdel.⁵² Materiell rättssäkerhet kan således förklaras med att rättsliga beslut ska baseras på en avvägning mellan etiska hänsyn och den på lagen baserade förutsebarheten, något som ofta är nödvändigt i en demokrati.⁵³ Resultatet av ovan avvägning utgörs på så vis av materiell rättssäkerhet.⁵⁴ Därmed kan materiell rättssäkerhet sägas inneha en vidare definition än formell rättssäkerhet genom att fler aspekter och principer tillmäts vikt, vilka kommer exemplifieras nedan.

Att ett straff är proportionerligt kan sägas vara en grundläggande moralisk aspekt som beaktas inom den materiella rättssäkerheten. Kravet på proportionalitet återspeglar straffrättens krav på att påföljden för ett brott ska motsvara gärningens allvar. Ytterst kan proportionalitetsprincipen sägas innebära att den straffrättsliga reaktionen på en brottslig gärning ska vara moralisk och materiellt rättvis, i bemärkelsen att ett utdömt straff ska stå i rimlig proportion till övriga straffpåbud.⁵⁵

Materiell rättssäkerhet med dess etiska beståndsdel har även en nära koppling till en av det svenska straffsystemets stöttepelare i form av humanitetsprincipen.⁵⁶ Utdömning av straff är samhällets maktmedel gentemot den bestraffade individen som en reaktion på att den enskilde begått ett brott gentemot samhällets gemensamma normer.⁵⁷ Då straff i regel innebär obehag och lidande för den enskilde individen, bör straffet inte sträcka sig längre än nödvändigt varvid återhållsamhet och försiktighet ska vidtas vid straffutdömandet.⁵⁸ Det straffrättsliga kravet på humanitet tar därmed avstamp i grundläggande etiska värderingar, vilket tar sig uttryck genom att hot om verkställande av straff är moraliskt förkastligt om samma mål kan nås med mindre ingripande medel.⁵⁹

2.1.3 En enhetlig definition?

Vilken definition som med korrekthet går att tillskriva rättssäkerhet går ej att finna svar på. Respektive definitions inneboende problematik åskådliggörs med nedan exempel.

Behovet av att sammanjämka den på lagen baserade förutsebarheten i form av formell rättssäkerhet med etiska och moraliska värden har i doktrin förklarats med det så kallade Hitlerexemplet. Peczenik menar att under Hitlers välde kunde tyska judar förutse att de skulle komma att bli förföljda i enlighet med de då rådande lagarna, men att det vore absurt att kalla en sådan förutsebarhet för rättssäker.⁶⁰

Jareborg har dock i doktrin ställt sig kritisk till den åtskillnad Peczenik gör mellan formell och materiell rättssäkerhet.⁶¹ Han menar att då judarna kunde förutse utfallet av lagen råder rättssäkerhet, problemet i ovan extrema exempel är snarare att rättens

⁵² Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 92.

⁵³ Peczenik, Aarnio, Bergholtz, 1990, s. 53, 104.

⁵⁴ Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 95.

⁵⁵ Jareborg, Zila, 2010, s. 65, 68, 72,

⁵⁶ SOU 2014:18 s. 12.

⁵⁷ Borgeke, 2008, s. 31.

⁵⁸ SOU 2014:18 s. 12; Jareborg, Zila, 2010, s. 96f.

⁵⁹ Asp, Ulväng, Jareborg, 2013, s. 50.

⁶⁰ Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 97.

⁶¹ Jareborg, 1992, s. 83.

materiella innehåll är förkastligt. Så länge lagen tillämpas i enlighet med dess ordalydelse föreligger formell rättssäkerhet i form av förutsebarhet.⁶² Jareborg anser att rättssystemet kan vara förutsebart även om den enskilde individen behandlas på ett icke moraliskt godtagbart sätt. En uppdelning mellan materiell och formell rättssäkerhet är således ej lämplig, förutsatt att man godtar att det finns juridik som är ”moraliskt dålig”.⁶³ Ovan argument bemöter Peczenik med att det ena inte utesluter det andra, och menar att om en absurd och moraliskt dålig rätt tillåts måste även rättssäkerhetsbegreppet anses vara absurd.⁶⁴

2.2 Rättstrygghet

Begreppet rättstrygghet har en nära och närmast kontradiktorisk koppling till rättssäkerheten och kan formuleras som samhällsmedborgarnas säkerhet gentemot varandra med hjälp av den offentliga makten, det vill säga som ett skydd mot brott i allmänhet.⁶⁵ Rättstrygghet utgör därmed ett väsentligt rättsstatligt grundvärde som kan sägas innebära ett allmänt skydd mot våld.⁶⁶ Rättstrygghet har definierats som den trygghet vilken består i att samhället ansvarar för att människor slipper bli utsatta för brott, samt att alla rimliga åtgärder vidtas för att få den skyldige lagförd om brott ändock inträffar. Därmed kan rättstrygghet, likt rättssäkerhet, sägas gälla den enskilde i förhållande till samhället.⁶⁷

Kravet på rättstrygghet kan på så vis liknas vid ett samhällsskydd som garanterar medborgarna skydd mot våld, både från statens och andra medborgares håll. Här inbegrips ett krav från samhällets sida att det allmänna skipar rätt för att upprätthålla samhällsordningen. Härvid ska även nämnas att det i debatten uttryckts att ett *för* rättssäkert samhälle medför att rättstryggheten riskerar att sättas åt sidan.⁶⁸

Likt rättssäkerhetsbegreppet saknas en enhetlig definition av rättstrygghet. Jag har dock i den fortsatta framställningen valt att definiera rättstryggheten såsom ett samhällsskydd mot våldshandlingar genom skydd mot våld medborgare emellan.

2.3 Sammanfattande kommentar

Distinktionen mellan formell och materiell rättssäkerhet kan i korthet förklaras genom att formell rättssäkerhet innebär att rättsliga beslut ska vara förutsebara, medan materiell rättssäkerhet innebär en sammanjämkning mellan förutsebarhet och andra etiska och moraliska värden.⁶⁹

Legalitetsprincipen ställer höga krav på utformningen av lagreglering inom straffrättens område, vilket bidrar till att öka förutsebarheten. Grundtanken bakom legalitetsprincipen är att ledning för lagtillämpning ska gå att finna genom att studera lagtextens lydelse, tillämpningsvägledning i förarbeten eller doktrin ska ej vara nödvändigt. Härvid uppvisas ett tydligt samband med den formella rättssäkerhetens

⁶² Frändberg, 2005, s. 286; Jareborg, 1992, s. 90.

⁶³ Jareborg, 1992, s. 90.

⁶⁴ Peczenik, *Vad är rätt?*, 1995, s. 97.

⁶⁵ Leijonhufvud, Wennberg, 2009, s. 29; Zila, 1990, s. 287.

⁶⁶ SOU 1999:58 skrift nr. 23 s. 21.

⁶⁷ *Rättssäkerheten i brottmål*, 2009, s. 9.

⁶⁸ Ahlstrand, 2013. Hämtad den 14 december.

⁶⁹ Peczenik, Aarnio, Bergholtz, 1990, s. 53ff.

definition och de tre villkor Frändberg uppställer för hög grad av rättssäkerhet, nämligen att rättsreglerna är klara och adekvata, publicerade och lättillgängliga samt att de tillämpas lojalt och korrekt. På så sätt kan materiell rättssäkerhet sägas vara en vidareutveckling härav, genom att elementen etik och moral tillkommer.

I motsats till rättssäkerhet kan rättstrygghet liknas vid ett samhällsskydd som garanterar de enskilda skydd mot våld. På så vis kan rättstrygghet förklaras vara den enskildes trygghet att ej utsättas för brott, en trygghet staten ansvarar för att upprätthålla.

Med anledning av att rättssäkerhet som begrepp ej definierats i OmvL har jag valt att genomgående nyttja båda begreppsbestämningarna vid granskning av OmvL och dess riskbedömning. Jag kommer undersöka om kravet på formell rättssäkerhet är uppfyllt enligt definitionen att de på lagen baserade besluten är förutsebara i bemärkelsen att den dömde på förhand kan veta utfallet av domstols bedömning, samt undersöka om kravet på materiell rättssäkerhet är uppfyllt, i bemärkelsen att en avvägning även ska ske i förhållande till etiska och moraliska värden utöver den på lagen baserade förutsebarheten.

3 Omvandlingslagen

De senaste årtiondena har det skett en påtaglig ökning av utdömda livstidsdomar, samtidigt som de dömda avtjänade en allt längre tid i anstalt innan straffet tidsbestämdes genom beslut om nåd. Parallellt har en samhällelig tendens med önskan om ökad förutsebarhet och minskad användning av tidsobestämda påföljder kunnat skönjas,⁷⁰ vilket var omständigheter som föranledde OmvLs införande.

Att bli beviljad nåd var fram till den 1 november 2006⁷¹ en livstidsdömds enda chans att bli frigiven.⁷² Av 12 kap. 9 § 1 st. RF framgår att regeringen genom nåd får mildra eller efterge en brottspåföljd eller annan sådan rättsverkan av brott, samt mildra eller efterge ett annat liknande ingrepp som avser enskildas person eller egendom som grundats på myndighetsbeslut. Nådeinstitutet var dock föremål för kritik, vilket sedermera motiverade en ny ordning.

Den huvudsakliga problematiken ansågs vara att nådeinstitutet var diskretionärt och ensidigt till sin karaktär, vilket innebar att den dömde ej ägde rätt att ta del av nådebeslutets bakomliggande skäl.⁷³ Därmed var det svårt för den dömde att förutse hur länge han eller hon skulle vara intagen, samt vilka krav som ställdes för att bli benådad. Detta skapade en osäkerhet kring hur länge den dömde skulle verkställa sitt straff, samt försvårade Kriminalvårdens arbete med att planera en meningsfull verkställighet.⁷⁴

3.1 Syftet med lagen

Ur OmvLs förarbeten kan utläsas att dess syfte är att förbättra förutsebarheten samt att stärka rättssäkerheten för de livstidsdömda. Därtill syftar lagen till att ge den dömde större möjlighet att påverka sin egen frigivning, vilket i sin tur ansågs öka den dömdes incitament att främja sin frigivning och återanpassning i samhället.⁷⁵ Syftet att förbättra förutsebarheten för den dömde har för avsikt att komma till rätta med den osäkerhet som rådde kring vilka krav som ställdes för att beslut om nåd skulle avkunnas. Nådeinstitutets inneboende osäkerhet befarades medföra ett mänskligt lidande vilket troligen påverkade den dömde negativt, samt minskade dennes motivation till att främja sin egen frigivning.⁷⁶ Därmed kan OmvL sägas vara ett bemötande av den kritik som framförts mot straffets tidsobestämda karaktär, i bemärkelsen att tidsobestämdheten strider mot grundläggande principer om förutsebarhet och rättvisa.⁷⁷

OmvLs förarbeten behandlar syftet att stärka rättssäkerheten mycket knapphändigt, och nämner endast att en grundläggande målsättning är att rättssäkerheten ska öka genom en reglerad prövning.⁷⁸ Med utgångspunkt i nådeinstitutets nackdelar kan utläsas att den främsta kritiken i rättssäkerhetshänseende härrör från systemets

⁷⁰ Prop. 2005/06:35 s. 13, 18.

⁷¹ Prop. 2005/06:35 s. 2.

⁷² SOU 2002:26 s. 11; prop. 2005/06:35 s. 19.

⁷³ SOU 2002:26 s. 11; prop. 2005/06:35 s. 16, 28.

⁷⁴ Prop. 2005/06:35 s. 18f, 20.

⁷⁵ Prop. 2005/06:35 s. 1, 21f.

⁷⁶ Dir. 2000:85 s. 5.

⁷⁷ Prop. 2005/06:35 s. 18; dir. 2000:85 s. 4.

⁷⁸ Prop. 2005/06:35 s. 20, 21f.

utformning.⁷⁹ Att så är fallet har även påtalats i doktrin. Lernestedt menar att även om nådeinstitutets utformning var behäftat med fördelar såsom ett snabbt och flexibelt förfarande, så brast det i transparens, förutsebarhet och rättssäkerhet. Att benådning skedde mer eller mindre regelmässigt gjorde problematiken än mer påtaglig.⁸⁰ Noterbart är dock att på inget ställe i förarbetena återges en definition av begreppet rättssäkerhet, varför svaret på hur rättssäkerheten ska stärkas torde variera i paritet med vald rättssäkerhetsdefinition.

Ej att förglömma är emellertid att OmvL är sprungen ur regleringen kring nådeinstitutet. Även om OmvLs syfte är att förbättra förutsebarheten samt att stärka rättssäkerheten för de livstidsdömda, så var nådeinstitutets grundläggande tanke vidare än så. Enligt förarbeten till regeringens lagstadgade nåderätt utgör nådeinstitutet främst ett komplement till straffrättskipningen i de fall det utdömda straffet framstår som obilligt, genom att möjliggöra efterskänkande eller mildrande av ett av statsmakten utdömt straff mot bakgrund av omständigheter som inträffat efter domen.⁸¹ Då OmvL tillkom mot bakgrund av nådeinstitutets reglering, kan denna tankegång även sägas utgöra en del av OmvL bakomliggande syfte.

3.2 Omvandlingsförfarandet

Vid OmvLs införande eftersträvades en ordning som i möjligast mån begränsade de negativa effekterna av ett livstidsstraff och inledningsvis diskuterades huruvida villkorlig frigivning vore ett mer tillfredställande system istället för omvandling av livstidsstraffet. Ett problem med villkorlig frigivning ansågs vara att påföljden även efter villkorlig frigivning skulle komma att löpa under obestämd tid, varpå den dömde aldrig helt kan anses ha avtjänat sitt straff. Ett system som bygger på omvandling ansågs däremot vara i linje med intentionen att minska användningen av livstidsstraff. Trots att ett liknande system saknade motsvarighet i den vid införandet rådande ordningen, ansågs ett omvandlingsförfarande medföra tydliga ramar för vad som gäller för prövningen samt ansågs skapa bättre förutsättningar för att förbereda den dömde för ett liv utanför anstalt.⁸²

OmvL möjliggör för domstol att tidsbestämma ett livstidsstraff efter skriftlig ansökan av den dömde eller i vissa fall efter ansökan av Kriminalvården om särskilda skäl föreligger.⁸³ Kriminalvårdens ansökningsmöjlighet gäller oavsett om den dömde samtycker eller ej, vilket kan ses mot bakgrund av Kriminalvårdens ansvar att verka för den dömdes återanpassning i samhället samtidigt som det allmännas intresse av att den dömde är förberedd på ett liv i frihet ej får eftersättas.⁸⁴

Enligt 3 § OmvL får ansökan om omvandling först ske när den dömde har avtjänat minst tio år i fängelse. Denna tid korresponderar med bestämmelsen i 4 § OmvL, vilken anger att det tidsbestämda straffet ej får understiga arton år.⁸⁵ Om omvandlingsansökan inkommer i anslutning till att den dömde verkställt tio år av sitt straff och omvandling sedermera sker till arton års fängelse medför reglerna om

⁷⁹ Prop. 2005/06:35 s. 18f.

⁸⁰ Lernestedt, 2008, s. 363.

⁸¹ Prop. 1973:90 s. 412.

⁸² Prop. 2005/06:35 s. 22f.

⁸³ 1, 4 samt 6 §§ OmvL; prop. 2005/06:35 s. 1, 32, 50.

⁸⁴ Prop. 2005/06:35 s. 33f.

⁸⁵ Jmf NJA 2008 s. 579.

villkorlig frigivning⁸⁶ att den dömda frigges efter tolv år. Detta innebär i sin tur att det i allmänhet föreligger god tid för domstolsprövning och frigivningsförberedelser.⁸⁷

Vid införandet av OmvL övervägdes att den domstol som utdömt livstidsdomen redan i domen skulle ange den minsta tid som måste förlöpa innan omvandlingsansökan kan prövas. Ett flertal remissinstanser framhöll att brottets allvar bäst prövas i samband med att påföljden för brottsligheten bestäms samt att detta skulle öka förutsebarheten för både den dömda och Kriminalvården. Lagstiftaren menade dock att även en sådan lösning kräver ett system och ansåg det problematiskt att domstol möjligen beaktar de för tillfället gällande reglerna för villkorlig frigivning vid bedömningen, regler som kan komma att ändras över tid och därmed ändra förutsättningarna för domstols tidigare beslut. Problem kan även uppstå om den dömda under verkställigheten begår ett nytt brott av allvarligt slag som det tidigare livstidsstraffet ska omfatta. Då flertalet av de livstidsdömda har dömts före det nya systemets införande skulle en omfattande övergångsreglering krävas. Därtill påpekade lagstiftaren att livstidsstraffet skulle riskera att uppfattas som ett tidsbestämt straff om domstol redan i livstidsdomen anger när första tidpunkt för omvandlingsprövning kan ske, varpå tio år utgör den minsta tiden innan omvandlingsprövning kan ske.⁸⁸

Vid utseende av prövningsorgan föll valet på Örebro TR, vilken sedermera tar upp samtliga omvandlingsansökningar. Prövningen bedömdes lämpligen ske i domstol, då organet ansågs ha en mångsidigt utvecklad kompetens även om det förvisso inte annars ankommer på domstol att bedöma återfallsrisk och personliga förhållanden. Även om liknande överväganden görs av domstol i samband med påföljdsval, har kritik riktats mot bakgrund av att prövningen i stort är av icke-rättslig karaktär och därmed inte lämpar sig för domstolshantering. Prövningen rör helt enkelt andra bedömningar än de överväganden domstol normalt utför.⁸⁹ Härvid har Örnemark Hansen framhållit att domstol genom detta förfarande ska tillämpa regler om villkorlig frigivning, en uppgift som tidigare låg inom Kriminalvårdens verksamhetsområde.⁹⁰

Efter Örebro TRs prövning ska rättens avgörande i fråga om omvandling ske genom beslut. Vid bifall av ansökan ska det tidigare utdömda livstidsstraffet omvandlas till ett fängelsestraff på viss tid,⁹¹ det vill säga ett tidsbestämt fängelsestraff. I omvandlingsbeslutet ska skälen för domstols avgörande återges, så att lämpliga åtgärder kan vidtas för att möjliggöra omvandling vid ett senare omvandlingstillfälle i de fall ansökan avslås.⁹²

Att tidsbestämma ett livstidsstraff enligt OmvL kan slutligen sägas ske utifrån ett tvåstegssystem. I omvandlingsprövningens första led tar domstolen ställning till om det över huvud taget föreligger förutsättningar att frångå det utdömda livstidsstraffet, vilket sker utifrån fem i lag uppställda kriterier.⁹³ Om förutsättningar finns för omvandling, ska det tidsbestämda straffets längd bestämmas som ett andra led i

⁸⁶ 26 kap. 6 § Brb.

⁸⁷ NJA 2008 s. 579.

⁸⁸ Prop. 2005/06:35 s. 34.

⁸⁹ Prop. 2005/06:35 s. 24, 26.

⁹⁰ Örnemark Hansen, 2008, s. 202.

⁹¹ 4 § 2 st. OmvL.

⁹² Prop. 2005/06:35 s. 54.

⁹³ 4 § 1 st. OmvL.

omvandlingsprövningen.⁹⁴ Nedan följer en övergripande redogörelse för samtliga omvandlingskriterier, hur HD tolkat OmvL samt över vilka omständigheter som ligger till grund för domstols bedömning av det tidsbestämda fängelsestraffets längd i prövningens andra delmoment.

3.3 Kriterier för omvandling

Viktigt att komma ihåg är att en dom på livstids fängelse är en förutsättning för OmvLs tillämplighet. Utgångspunkten är således att en person som är föremål för omvandlingsprövning har ådömts livstids fängelse, varvid prövningen syftar till att bedöma om det föreligger skäl att frångå detta straff för att sedermera omvandla det till ett tidsbestämt straff.⁹⁵ Detta utgör omvandlingsprövningens första delmoment. Den allmänna utgångspunkten är att en helhetsbedömning ska göras i varje enskilt fall. Dock föreskriver OmvL fem kriterier som särskilt ska beaktas vid prövningen av omvandlingsansökan, vilka regleras i 4 § 1 st. OmvL och består utav:

- 1) den tid som den dömden har avtjänat,
- 2) vad som av domen framgår om de omständigheter som legat till grund för straffmätningen,
- 3) om det finns risk för att den dömden återfaller i brottslighet av allvarligt slag,
- 4) om den dömden har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten och
- 5) om den dömden har medverkat till att främja sin anpassning i samhället.

Enligt förarbetena är det en naturlig utgångspunkt att beakta den tid som verkställts av den dömden samt den brottslighet som den ursprungliga livstidsdomen avser, vilket inbegriper samtliga brott som livstidsstraffet omfattar.⁹⁶ Vid OmvLs införande riktades viss kritik mot att beakta de omständigheter som legat till grund för livstidsdomen på nytt vid en omvandlingsprövning, då en bedömning av brottets straffvärde lång tid efter gärningstillfället är förknippat med svårigheter. Lagstiftaren menade dock att kriteriet är motiverat med anledning av livstidsdomens vunna rättskraft. Omvandlingsprövningen är ej en omprövning eller förnyad straffmätning, även om det är en naturlig utgångspunkt att beakta brottets svårighet och karaktär utifrån de omständigheter som låg till grund för den ursprungliga straffmätningen.⁹⁷ Lagstiftarens motivering till trots har omvandlingskriteriet kritiserats i doktrin, då det ej går att bortse från risken att straffmättningsrelevanta omständigheter som redan beaktats vid livstidsdomen ånyo beaktas och ligger den dömden till last vid omvandlingsprövningen.⁹⁸

Då omvandlingsreformen syftade till att ge den dömden incitament och motivation till skötsamhet och positiv utveckling under verkställighetstiden ansågs det vara ett rimligt grundkrav att den dömden ej åsidosätter vad som gäller för verkställigheten. Enligt OmvLs förarbeten ska senareläggning av frigivning endast ske i flagranta fall, exempelvis vid rymningar, rymningsförsök samt våld eller hot mot tjänsteman eller medintagen. Enstaka regelbrott bör inte påverka bedömningen.⁹⁹ Ju tidigare under

⁹⁴ 4 § 2 st. OmvL; prop. 2005/06:35 s. 41.

⁹⁵ Prop. 2005/06:35 s. 38, 41.

⁹⁶ 4 § 1 st. OmvL; prop. 2005/06:35 s. 38.

⁹⁷ Prop. 2005/06:35 s. 36, 38; NJA 2008 s. 579.

⁹⁸ Sitte Durling, 2007, s. 300f.

⁹⁹ Prop. 2005/06:35 s. 40.

verkställigheten som misskötsamheten inträffade, desto större utrymme finns för att bortse från verkställighetsöverträdelser.¹⁰⁰ Om den dömde gjort sig skyldig till misskötsamhet av allvarigare slag förhållandevis kort tid före omvandlingsprövningen, torde ansökan enligt HD ej bifallas.¹⁰¹

Införandet av OmvL ämnades även skapa förutsättningar för den dömde att själv medverka till sin anpassning i samhället samt främja dennes motivation därtill. Den dömdes egna åtgärder och medverkan till samhällsåteranpassning kan på så vis påverka möjligheterna att få livstidsstraffet tidsbestämt, vilket dock ska bedömas utifrån dennes personliga premisser. Bedömningen tar främst avstamp i vilken utsträckning den dömde försökt påverka sin situation i positiv riktning, exempelvis genom att aktivt delta i olika program och i Kriminalvårdens utslussningsarbete. Huruvida den dömde varit allmänt skötsam kan därmed inte sägas vara av avgörande betydelse vid bedömningen.¹⁰²

De i lag stadgade kriterierna ska enligt bestämmelsen *särskilt* beaktas, vilket torde innebära att de utgör det huvudsakliga bedömningsunderlaget vid omvandlingsprövningen. Bestämmelsens formulering lämnar således öppet för att även andra faktorer kan beaktas, något som enligt HDs tolkning dock endast torde ske undantagsvis.¹⁰³ I propositionen omnämns att de omständigheter som tidigare normalt prövades i ett nådeärende även kan bli föremål för bedömning vid en omvandlingsprövning, men att sjukdomsskäl eller så kallade tredjemansskäl inte bör ges någon självständig betydelse vid bedömningen.¹⁰⁴ Härvid menar HD att sådana skäl primärt bör beaktas inom nådeinstitutets ramar, vilket även gäller omständigheter hänförliga till den dömdes person.¹⁰⁵

Dock anges ej hur ovan fem kriterier ska viktas gentemot varandra, något som föranledde viss kritik i OmvLs förarbeten. Vilken tyngd respektive kriterier ska ges samt hur de olika kriterierna förhåller sig till varandra måste istället avgöras från fall till fall. Den grundläggande tanken med en omvandlingsprövning är att ta ställning till om det föreligger förutsättningar att frånga det utdömda livstidsstraffet, varför en helhetsbedömning måste göras.¹⁰⁶

3.4 Risk för återfall i brottslighet av allvarligt slag

I propositionen framhåller lagstiftaren att det är av stor vikt att frigivning kan ske utan att behovet av samhällsskydd eftersätts. Därmed infördes ett kriterium som beaktar om det föreligger risk för att den dömde återfaller i brottslighet av allvarligt slag,¹⁰⁷ i syfte att söka minska risken att den dömde begår ytterligare brott efter frigivning.¹⁰⁸ Lagstiftaren menade att endast *allvarlig* brottslighet ska beaktas vid bedömning av

¹⁰⁰ Prop. 2005/06:35 s. 40f, 60.

¹⁰¹ NJA 2008 s. 579.

¹⁰² Prop. 2005/06:35 s. 40f, 60.

¹⁰³ NJA 2008 s. 579.

¹⁰⁴ Prop. 2005/06:35 s. 28.

¹⁰⁵ NJA 2008 s. 579.

¹⁰⁶ Prop. 2005/06:35 s. 37, 60.

¹⁰⁷ 4 § 1 st. OmvL.

¹⁰⁸ Prop. 2005/06:35 s. 38f.

återfallsrisken.¹⁰⁹ Någon närmare förklaring av vad som avses med allvarlig brottslighet återges ej i propositionen, men i den utredning som föregick OmvLs införande föreslogs att återfallsrisken främst ska bedömas i förhållande till brott som riktar sig mot eller medför fara för annans liv eller hälsa, samt att rån och grovt rån betraktas utgöra sådana brott.¹¹⁰

Hur stor betydelse återfallsrisken ska tillmätas måste enligt lagstiftaren avgöras från fall till fall, och är beroende av med vilken grad av säkerhet återfallsriskbedömningen kan göras. Klart är dock att om det föreligger en *konkret* och *beaktansvärd* risk för återfall i allvarlig brottslighet bör det ej leda till att livstidsstraffet tidsbestäms.¹¹¹ Vad som utgör en konkret och beaktansvärd risk preciseras ej i förarbetena annat än att det förstås vara ett lägre krav än en påtaglig risk,¹¹² samt att risken bör vara tämligen säkerställd.¹¹³ I övrigt lämnades kriteriets tillämpning öppet för rättstillämparens bedömning. HD tog ställning till dess definition i NJA 2008 s. 579 vari de antog att kriteriets bakomliggande avsikt måste ha varit att riskbedömningen ska grundas på konkreta omständigheter som direkt kan hänföras till den dömde. Att det inte kan uteslutas att den dömde allmänt sett kan återfalla i allvarlig brottslighet innebär därmed inte att risken är konkret och beaktansvärd. HD menar vidare att omvandling inte heller kan vägras med anledning av att underlaget för riskbedömningen inte är tillräckligt eller alltför svårbedömt för att generera en säker bedömning. Om tidpunkten för villkorlig frigivning ligger så pass långt fram i tiden att den tid som krävs för att underlätta den dömdes övergång till ett liv i frihet ryms däri, kan en osäker eller otillräcklig riskbedömning dock ligga till grund för beslut att omvandling ej ska ske.¹¹⁴

I NJA 2011 s. 872 poängterade HD emellertid att ett omvandlingsbeslut inte bör fattas så lång tid innan villkorlig frigivning att bedömningen av återfallsrisken riskerar att vara inaktuell när frigivning sker.¹¹⁵ Om domstol vid första tidpunkt för omvandling efter tio år finner anledning att tidsbestämma livstidsstraffet, men med hänsyn till de omständigheter som legat till grund för straffmätningen anser att fängelsestraffets längd uppgår till exempelvis 21 år, blir konsekvensen att den tilltänka villkorliga frigivningen ligger långt fram i tiden. Denna situation har ej behandlats i motiven, men HD menar att varken omständigheterna som legat till grund för straffmätningen eller intresset av frigivningsförberedelser utgör skäl för att vägra omvandling. Endast faktorer som är föränderliga över tid kan i sådant fall tala mot omvandling, i främsta fall återfallsrisken. Därmed bör omvandlingsbeslut inte tas alltför lång tid från tidpunkten för när villkorlig frigivning kan ske. Om återfallsrisken bedöms vara låg och särskilda omständigheter som talar för att risken ej är föränderlig inte föreligger, kan intresset av en förnyad riskbedömning ej hindra ett omvandlingsbeslut, även om villkorlig frigivning ligger långt fram i tiden. Inte heller att den dömde kan komma att missköta sig i framtiden bör utgöra ett hinder för omvandling i de fall villkorlig

¹⁰⁹ Prop. 2005/06:35 s. 39.

¹¹⁰ SOU 2002:26 s. 176.

¹¹¹ Prop. 2005/06:35 s. 39, 60; NJA 2008 s. 579.

¹¹² Prop. 2005/06:35 s. 39.

¹¹³ SOU 2002:26 s. 16, 142, 176f.

¹¹⁴ NJA 2008 s. 579.

¹¹⁵ NJA 2011 s. 872.

frigivning ligger långt fram i tiden. Istället bör brottsbalkens sanktionssystem för misskötsamhet och åsidosättande av vad som gäller för verkställigheten nyttjas.¹¹⁶

Att omvandlingsansökan bör avslås om det föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk har HD tolkat såsom att ansökan ska avslås *reservationslöst* om sådan risk föreligger. Enligt HD intar återfallsrisken därmed en särställning bland OmvLs kriterier, då återfallsrisken kan utgöra ett *absolut* hinder mot att bevilja omvandling. Övriga kriterier är i princip endast av betydelse för vid vilken tidpunkt omvandling kan beviljas samt för den längd livstidsstraffet kan tidsbestämmas till.¹¹⁷

Riskbedömningskriteriet har kritiserats för att vara en prognos av den dömdes beteende i framtiden, i bemärkelsen att ett frihetsberövande inte ska kunna fortgå mot bakgrund av en bedömd risk över vad den dömd kan komma att göra framöver. Lagstiftaren bemötte kritiken genom att hänvisa till andra fall där bedömning av återfallsrisk sker.¹¹⁸ Exempelvis har domstol att ta ställning till återfallsrisken vid bedömningen av om rättspsykiatrisk vård ska förenas med särskild utskrivningsprövning i de fall ett brott begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning¹¹⁹ samt likaså vid prövning av om en person ska häktas.¹²⁰ Därtill utförs så kallade strukturerade riskbedömningar¹²¹ idag i allt större utsträckning, exempelvis inom ramen för lagstiftarens nådeinstitut. Enligt dagens rådande synsätt är riskbedömningen associerad med riskhantering, vilket innebär att bedömd risk bör bemötas med åtgärder som syftar till att minska de föreliggande riskfaktorerna. Sammantaget menade lagstiftaren att förståelsen för problem förknippade med bedömning av återfallsrisk har ökat samt att metoderna för riskbedömning har förfinats på sådant sätt att det var lämpligt att låta riskbedömning ingå som underlag vid omvandlingsprövningen.¹²² Att återfallsrisken såsom kriterium för omvandling är diskutabelt har även uppmärksamrats i doktrin. Sitte Durling menar att bedömningens tillförlitlighet kan ifrågasättas, samt att principiella invändningar kan riktas mot att låta riskbedömning utgöra grund för omvandlingsprövningen.¹²³

Enligt 10 § OmvL får rätten inhämta utredning avseende den dömdes risk för återfall i allvarlig brottslighet och enligt bestämmelsens andra stycke får en ansökan om omvandling inte bifallas om sådan utredning inte inhämtats, förutsatt att det inte är uppenbart obehövt.¹²⁴ Att utredning mer eller mindre *måste* inhämtas speglar den samhällsskyddsaspekt som motiverade införandet av en återfallsriskbedömning såsom omvandlingskriterium. Situationer då riskutredning ej behöver inhämtas kan enligt propositionen vara exempelvis då utredning tidigare inhämtats och påvisat att konkret och beaktansvärd återfallsrisk inte föreligger, eller om det för domstolen framstår vara klart att ansökan till omvandling inte kan vinna bifall.¹²⁵

Hur utredningen för bedömning av återfallsrisken ska genomföras är enligt lagstiftaren en fråga för den utredande myndigheten, det vill säga RMV, att ta

¹¹⁶ NJA 2008 s. 579.

¹¹⁷ NJA 2008 s. 579.

¹¹⁸ Prop. 2005/06:35 s. 37, 39.

¹¹⁹ 21 kap. 3 § RB.

¹²⁰ 24 kap. 1 § RB.

¹²¹ Se kapitel 4.3.2.

¹²² Prop. 2005/06:35 s. 39.

¹²³ Sitte Durling, 2007, s. 300.

¹²⁴ Jmf prop. 2005/06:35 s. 39, 60, 63; jmf 1 § SOSFS (2006:16).

¹²⁵ Prop. 2005/06:35 s. 63.

ställning till.¹²⁶ Av utredningen ska dock framgå hur stor risken är, vilken typ av brottslighet som avses, vilka riskfaktorer som föreligger samt hur dessa riskfaktorer kan motverkas, för att på så sätt ge stöd i den dömdes rehabiliteringsarbete. Utredningen kan därmed sägas ha ett bakomliggande syfte att *förhindra* våldshandlingar, inte *förutsäga* dem.¹²⁷

Att det organ som utför riskbedömningen besitter särskild kompetens var enligt lagstiftaren av stor vikt, varvid RMV, som redan vid OmvLs införande utförde liknande bedömningar, ansågs bäst lämpad.¹²⁸ Likt flera remissinstanser påpekade, framhöll lagstiftaren emellertid att det är domstol som ska göra bedömningen av huruvida det föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk. RMVs utredning verkar endast som bedömningsunderlag, vilket innebär att andra faktorer kan ha betydelse för domstolens prövning.¹²⁹ Härtill kan även nämnas att HD påpekat att bedömningar av detta slag alltid medför ett visst mått av osäkerhet.¹³⁰

3.5 Det tidsbestämda fängelsestraffets längd

Utifrån ovan fem omvandlingskriterier tar domstolen ställning till om det finns skäl att frånga det utdömda livstidsstraffet. Om det ej föreligger förutsättningar för tidsbestämning stannar prövningen här, det finns således ej anledning att gå vidare till omvandlingsprövningens andra del. Om domstolen däremot kommit fram till att det föreligger förutsättningar att omvandla straffet ska, som ett andra led i prövningen, straffets längd bestämmas.¹³¹ HD har dock påtalat att eftersom vissa av de faktorer som påverkar huruvida omvandling ska ske i prövningens första led även beaktas i dess andra led, kan en strikt uppdelning mellan de båda momenten svårligen göras.¹³²

Styrande vid bedömningen av fängelsestraffets längd är den tid den dömda avtjänat när beslutet meddelas,¹³³ vilket enligt lagstiftaren är en naturlig utgångspunkt.¹³⁴ Utöver avtjänad tid ska domstolen även beakta reglerna om villkorlig frigivning samt den dömdes behov av åtgärder för att underlätta ett liv i frihet.¹³⁵ Ett livstidsstraff medför oundvikligen en mycket lång verkställighetstid, vilket föranleder ett behov av en förhållandevis lång utslussningstid som är väl avvägd med hänsyn till den dömdes behov. Dock är varje fall unikt, och faktorer såsom utvisning kan även komma att beaktas. Vid tidsbestämningen inom ramen för nådeinstitutet beaktades normalt den utslussningstid som Kriminalvården ansåg sig behöva, vilket innebar att straffet tidsbestämde så att den faktiska frigivningen skedde några år efter nådebeslutet.¹³⁶

Tidsbestämningen har dock en nedre gräns. Då livstidsstraffet är lagens strängaste straff menade lagstiftaren att en tidsbestämning inte borde kunna understiga lagens längsta fängelsestraff på viss tid. Därmed får det tidsbestämda fängelsestraffets längd

¹²⁶ Se kapitel 4.

¹²⁷ Prop. 2005/06:35 s. 39, jmf 5 § SOSFS (2006:16).

¹²⁸ Prop. 2005/06:35 s. 25, 46; 3 § Förordning (2006:1119) om omvandling av fängelse på livstid.

¹²⁹ Prop. 2005/06:35 s. 39f.

¹³⁰ NJA 2011 s. 872.

¹³¹ 4 § 2 st. OmvL; prop. 2005/06:35 s. 41.

¹³² NJA 2008 s. 579.

¹³³ 4 § 3 st. OmvL; prop. 2005/06:35 s. 61.

¹³⁴ Prop. 2005/06:35 s. 41.

¹³⁵ 4 § 3 st. OmvL.

¹³⁶ Prop. 2005/06:35 s. 41f, 61.

inte understiga det längsta tidsbestämda fängelsestraff som kan dömas ut,¹³⁷ vilket för närvarande är arton år.¹³⁸

3.6 Sammanfattande kommentar

Omvandlingsprövningen kan sägas vara uppbyggd kring den tid som den dömde har avtjänat, vad som av domen framgår om de omständigheter som legat till grund för straffmätningen, om det finns risk för att den dömde återfaller i brottslighet av allvarligt slag, om den dömde har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten samt om den dömde har medverkat till att främja sin anpassning i samhället. Utifrån de fem omvandlingskriterierna bedömer domstol om skäl föreligger för att bifalla ansökan eller ej. I förarbetena stadgas att en helhetsbedömning ska ske samt att samtliga omvandlingskriterier ska tillmätas lika vikt. Närmare riktlinjer går dock att finna i HDs uttalande härom, vari framkommer att återfallsrisken intar en särställning vid omvandlingsprövningen. I de fall återfallsrisken bedöms vara konkret och beaktansvärd ska omvandlingsansökan avslås reservationslöst.

Genom att omvandling sker mot bakgrund av ovan i lag fastställda kriterier ämnades förutsebarheten förbättras för den dömde, i bemärkelsen att de krav som ställs för omvandling nu tydliggjorts samt att besluten nu är behäftade med en motivering. Som ett led i att prövningen reglerades i lag menade lagstiftaren även att rättssäkerheten för den dömde skulle stärkas, då det tidigare nådeförfarandet led av brister i rättssäkerhetskänslighet.

¹³⁷ 4 § 3 st. OmvL.

¹³⁸ Prop. 2005/06:35 s. 61; jmf. 3 kap. 1 § Brb, 4 kap. 1 § Brb, 13 kap. 1-2, 5, 5a, 5b, 7 §§ Brb, 26 kap. 3 § Brb.

4 Närmare om riskbedömningen

RMV är den myndighet som ansvarar för att genomföra utredningar om risk för återfall i allvarlig brottslighet, vilken domstol är skyldig att inhämta.¹³⁹ Ledning för hur denna riskutredning ska gå till samt vilka kvalitetskrav som uppställts går att finna i *RMVs föreskrifter och allmänna råd om riskutredning inför prövning av omvandling av fängelse på livstid*¹⁴⁰ samt i RMVs interna riktlinjer.¹⁴¹

4.1 RMVs riskbedömning

Riskutredningen ska utföras tvärvetenskapligt och tvärprofessionellt genom ett utredningslag bestående av läkare, psykolog, forensisk socialutredare samt i förekommande fall representant för omvårdnadspersonal. Samtliga utredningsaktörer ska ha flerårig arbetslivserfarenhet, genomgått utbildning i riskbedömningsmetodik eller ha motsvarande kompetens samt inneha viss kunskap om de riskåtgärder som rör livstidsdömdas riskbedömning.¹⁴² Arbetssättet syftar till att öka bedömningens säkerhet och precision, vilket även ökar rättssäkerheten.¹⁴³ Utredningen ska anpassas efter ärendets karaktär och svårighetsgrad, och om den dömde varit föremål för tidigare riskutredning ska den äldre utredningen inhämtas så att den nya utredningen främst kan fokuseras på de riskförändringar som skett i tiden därefter.¹⁴⁴

4.2 Tillvägagångssätt

När Örebro TRs begäran om riskutlåtande når RMV tillsätts omgående ett utredningslag. Deras första uppgift är att på ett tidigt stadium inhämta ett brett underlag av relevanta handlingar i ärendet, exempelvis Kriminalvårdens behandlingsjournaler, eventuella tidigare domar, personutredningar, rättspsykiatriska undersökningar och tidigare utförda riskbedömningar, vilka tillsammans med flera ingående samtal med den dömde och referenser från kontaktpersoner, anhöriga eller andra personer utgör det material återfallsrisken bedöms utifrån. Enligt RMVs interna riktlinjer bör en utredning normalt kunna genomföras inom tre veckor.¹⁴⁵

Vid riskbedömningen nyttjar RMV vetenskapligt accepterade riskutredningsmetoder, vilket innebär att ställningstagandet utgår från kliniska bedömningar och särskilda checklistor.¹⁴⁶ Ju mer information RMV har om den dömde och dennes situation, desto säkrare bedömningar kan göras. Om den dömde exempelvis vägrat medverka i utredningen eller inte haft permissioner på egen hand ökar osäkerheten, varvid osäkerhetens påverkan på riskgraderingen ska framgå.¹⁴⁷

¹³⁹ 3 § Förordning (2006:1119) om omvandling av fängelse på livstid.

¹⁴⁰ SOSFS (2006:16).

¹⁴¹ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 6.

¹⁴² 2-3 §§ SOSFS (2006:16); Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 7.

¹⁴³ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 7.

¹⁴⁴ 4 § SOSFS (2006:16); Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 5.

¹⁴⁵ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 5ff.

¹⁴⁶ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 8. En fullständig granskning av RMVs riskutredningsmetodik kommer ej ske, utan för framställningen är det underlag som återges i TRs beslut centralt.

¹⁴⁷ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 8; 5 § SOSFS (2006:16).

4.3 Riskbedömningsinstrument

De metoder och övergripande anvisningar riskutredningen sker utifrån finns specificerade i RMVs interna föreskrifter och riktlinjer.¹⁴⁸ Riskbedömningen kan göras utifrån tre principer:

- 1) klinisk bedömning
- 2) aktuarisk bedömning
- 3) strukturerad klinisk bedömning.¹⁴⁹

4.3.1 Bakgrund

En klinisk bedömning benämns även den första generationens riskbedömning. En sådan riskbedömning utförs av en kliniskt verksam person, exempelvis läkare eller psykolog, utifrån dennes utbildning, yrkeskännedom, erfarenhet och personliga kännedom om den dömd. ¹⁵⁰ Denna typ av bedömning har dock kritiserats ur ett förutsebarhets- och rättssäkerhetsperspektiv, då de bakomliggande riskfaktorerna sällan anges vilket kan ge uttryck för godtycke, samt då utfallet av bedömningarna endast har visat sig vara korrekt i en tredjedel av fallen. Därmed kan bedömningarna sägas vara sämre än slumpen.¹⁵¹

Som en reaktion på det låga korrekta utfallet och bristerna i rättssäkerhetshänseende utvecklades den aktuariska bedömningen. En aktuarisk bedömning tillhör den andra generationens riskbedömning, och baseras i huvudsak på historisk fakta om individen. Här ingår ingen klinisk bedömning, utan bedömningen utgår ifrån statistiskt framställda riskbedömningar utifrån empirisk data på gruppnivå. Denna metod har dock kritiserats för att dra slutsatser om enskilda individer utifrån statistisk sannolikhetsdata om grupper, samt medförde svårigheter för den dömd att förändra sin riskprofil över tid.¹⁵²

Därmed utvecklades den tredje generationens riskbedömning, vilken kan sägas vara en kombination av de två metoderna ovan. Riskutredningsmetoden innebär en strukturerad professionell bedömning utifrån en strukturerad klinisk metod, och syftar till att med hjälp av utarbetade checklistor ange de faktorer som ökar risken för återfall i brottslighet (riskfaktorer) samt de faktorer som minskar återfallsrisken (skyddsfaktorer).¹⁵³

4.3.2 Strukturerad klinisk bedömning

En strukturerad klinisk bedömning kan i enlighet med ovan sägas innehålla två olika typer av riskbedömningar. Statiska riskfaktorer, det vill säga historisk data om den dömd (exempelvis ålder och kön), används som bas i bedömningen. De statiska riskfaktorerna vägs sedan samman med de dynamiska riskfaktorerna, vilka utgörs av

¹⁴⁸ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 6.

¹⁴⁹ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 10; Grann, videoföreläsning, 2012. Hämtad den 7 december 2015.

¹⁵⁰ Sturup, Forsman, Haggård, Karlberg, Johansson, 2014, s. 11; Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 10.

¹⁵¹ SOU 2002:26 s. 100; Sturup, Forsman, Haggård, Karlberg, Johansson, 2014, s. 12.

¹⁵² SOU 2002:26 s. 210; Sturup, Forsman, Haggård, Karlberg, Johansson, 2014, s. 12; Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 10.

¹⁵³ Sturup, Forsman, Haggård, Karlberg, Johansson, 2014, s. 12f; Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 5f.

fallspecifika omständigheter, till en slutgiltig bedömning. På så vis kan de olika statistiska riskfaktorernas betydelse viktas olika från fall till fall, samt ytterligare dynamiska riskfaktorer vägas in. Till följd av den allt mer framträdande behandlingstanken har de dynamiska riskfaktorerna över tid fått allt större betydelse i förhållande till de statistiska riskfaktorerna, vilket innebär att den dömde idag har större möjlighet att förändra sin riskprofil.¹⁵⁴

Den strukturerade kliniska metoden innebär att bedömningen utgår från särskilda checklistor som fastställts av RMV samt utredningslagets sammanlagda kliniska erfarenhet.¹⁵⁵

Det finns ett flertal olika riskbedömningsinstrument som RMV kan nyttja. De mest kända och nyttjade modellerna för riskbedömning och riskhantering är PCL-R, vilket står för *Psyckopathy Checklist Revised*, samt HCR-20, vilket är en förkortning av *Historical, Clinical and Risk management*.¹⁵⁶ Modellen PCL-R är främst utvecklad för att bedöma graden av psykopatiska personlighetsdrag, men kan även användas vid återfallsbedömningar då det visat sig att det finns ett samband mellan återfallsrisk och psykopatiska personlighetsdrag. HCR-20 är en modell för att bedöma risk för framtida våld och kan appliceras på individer både med och utan psykisk störning. Därutöver finns en mängd olika riskutvärderingsmodeller, vilka ofta är inriktade på specifika brottstyper. Härvid kan nämnas SARA, vilken är en checklista baserat på forskning om partnervåld, samt SVR-20, vilket står för *Sexual Violence Risk-20*, och utgör underlag för bedömning av återfallsrisk i sexuell brottslighet.¹⁵⁷

RMV nyttjar frekvent HCR-20 som underlag vid återfallsriskbedömningen.¹⁵⁸ HCR-20 består av totalt tjugo riskfaktorer av historisk-statisk, dynamisk-klinisk respektive kontextuell karaktär. Med anledning av de många föränderliga faktorerna bör bedömning göras med jämna mellanrum, exempelvis var sjätte månad.¹⁵⁹ Riskfaktorerna i HCR-20 kan liknas vid en checklista som hjälper utredningslaget att beakta samtliga aspekter, vilka tillsammans med utredningslagets utvärdering genererar en träffsäker bedömning enligt Göran Fransson, överläkare vid rättspsykiatriska kliniken i Sundsvall.¹⁶⁰

Nedan utgör exempel på checklista enligt HCR-20. Den största svårigheten vid bedömningen är vägning av risk- respektive skyddsfaktorer mot varandra, ett arbete som kräver kunskap om forskning, klinisk känslighet samt ett gott omdöme.¹⁶¹ Utifrån en professionell sammanvägd bedömning anges ett utlåtande där återfallsrisken graderas som *låg*, *medelhög* eller *hög* samt där det även ska framgå vilken typ av brottslighet som avses.¹⁶² Även om bedömningen sker utifrån checklistor ska en klinisk justering alltid ske utifrån utredningslagets kunskaper innan bedömningen

¹⁵⁴ Sturup, Forsman, Haggård, Karlberg, Johansson, 2014, s. 11ff.

¹⁵⁵ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 10.

¹⁵⁶ SBU, 2005, s. 50; Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 10f; Haggård, 2010, s. 7f.

¹⁵⁷ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 10f; Haggård, 2010, s. 7f.

¹⁵⁸ Även om så ej nämns uttryckligen kan tydas att HCR-20 nyttjats i samtliga fall i rättsfallstudien; se kapitel 5 samt Bilaga 1.

¹⁵⁹ SOU 2002:26 s. 214.

¹⁶⁰ Spolander, 2008. Hämtad den 4 december 2014.

¹⁶¹ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 8.

¹⁶² 5 § SOSFS (2006:16); Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 6, 8; Sturup, Forsman, Haggård, Karlberg, Johansson, 2014, s. 13.

konkretiseras i en sammanfattande individuell risknivå.¹⁶³ Utöver risken för framtida brott ska RMV även beskriva adekvata insatser för att hantera den eventuella risken.¹⁶⁴

1) Tidigare våldshandlingar	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
2) Tidig debut i våldshandlingar	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
3) Instabilitet i förhållanden	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
4) Problem på arbetsmarknaden	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
5) Alkohol- eller drog problematik	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
6) Psykisk sjukdom	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
7) Psykopati	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
8) Tidig missanpassning	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
9) Personlighetsstörning	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
10) Tidigare misskötsamhet vid permission	Historisk-statisk riskfaktor, <i>ej föränderlig</i> .
11) Brist på insikt	Dynamisk-klinisk riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
12) Negativ attityd	Dynamisk-klinisk riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
13) Psykiatriska symptom	Dynamisk-klinisk riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
14) Instabilitet	Dynamisk-klinisk riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
15) Dålig behandlingsbarhet	Dynamisk-klinisk riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
16) Orealistisk framtidsplanering	Kontextuell riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
17) Brist på professionell hänsyn	Kontextuell riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
18) Brist på stöd och hjälp	Kontextuell riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
19) Brist på samtycke och motivation	Kontextuell riskfaktor, <i>föränderlig</i> .
20) Stress	Kontextuell riskfaktor, <i>föränderlig</i> .

Härvid ska nämnas att det idag inte finns någon särskild checklista framtagen för riskbedömning av livstidsdömda personer, utan allmänna lämpliga listor får användas.¹⁶⁵ Försök att konstruera en riskbedömningsmodell specifikt framtagen för livstidsdömda har gjorts av RMV och Kriminalvården genom en kohortstudie där potentiella risk- och skyddsfaktorer för samtliga livstidsdömda mellan åren 1965 till 2007 studerades. Att konstruera en sådan modell visade sig dock ej vara genomförbart då för få i livstidsgruppen återfallit i brottslighet.¹⁶⁶ Vid jämförelse med psykiatrins område har förhållandevis lite fokus legat på att validera olika checklistor som är applicerbara på fängelsedömda.¹⁶⁷ Generellt sett har dock konstaterats att de bedömningsinstrument som nyttjas vid omvandlingsprövningen uppvisar en något lägre prediktiv validitet än inom psykiatrin, vilket kan förklaras med att korrektheten i bedömningarna är något lägre.¹⁶⁸

¹⁶³ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 10.

¹⁶⁴ Sturup, Forsman, Haggård, Karlberg, Johansson, 2014, s. 13.

¹⁶⁵ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 17.

¹⁶⁶ Haggård, 2010, s. 11, 27. I studien påtalas dock att en sådan riskbedömningsmodell skulle kunna konstrueras när fler personer har villkorligt frigivits från sina straff.

¹⁶⁷ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 17, 19.

¹⁶⁸ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 20.

4.4 Riskbedömningen och etik

Att låta riskbedömningen ingå som ett kriterium vid prövningen av huruvida ett livstidsstraff ska omvandlas till ett straff på viss tid har främst varit omdiskuterat ur etisk synpunkt. En riskbedömning innebär i praktiken en prognos där omvandlingshinder kan föreligga utifrån ett preventivt syfte, vilket innebär att den dömde belastas av något som han eller hon eventuellt kan komma att göra i framtiden.¹⁶⁹

Vid diskussion av riskbedömning ur etisk synvinkel utkristalliseras främst två kärnfrågor.

- 1) Hur säker är prognosen för framtida våldsbrottslighet?
- 2) Är denna säkerhet tillräcklig?

I en rapport från år 2005 har Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) genom en systematisk litteraturoversikt redogjort för riskbedömningens tillförlitlighet inom psykiatrin. I studien framkommer att riskbedömningar av ovan slag kan anses förutsäga våldsutövning hos manliga individer med ett begränsat resultat. Vad gäller kvinnor saknas dock tillförlitliga resultat för utfallet av riskbedömning. Redogörelsen gäller emellertid riskbedömningar som ligger ett par år fram i tiden, då det saknas underlag för riskbedömningar med kortare tidsperspektiv i bemärkelsen dagar eller veckor efter att individen lämnat kliniken.¹⁷⁰ I studien framgår att andelen korrekta riskbedömningar i bästa fall endast uppgår till 70-75 %. Detta innebär att var tredje eller fjärde bedömning är felaktig, vilket rapportens framlidne ordförande, tillika professor i psykologi vid Stockholms universitet samt dåvarande utvecklingschef på Kriminalvården, Martin Grann menar inte är långt över slumpnivå.¹⁷¹ Härvid ska framhållas att SBUs rapport tar avstamp i psykiatrin, även om samma riskbedömning nyttjas vid omvandlingsprövningen.

Utvärdering av riskbedömningens precision och träffsäkerhet mäts genom att se till det positiva predikativa värdet (PPV) respektive det negativa predikativa värdet (NPV). PPV motsvarar sannolikheten för att den dömde faktiskt är farlig om riskbedömningen säger så, medan NPV motsvarar sannolikheten för att den dömde inte är farlig om bedömningsmodellen säger att han eller hon är ofarlig.¹⁷²

Enligt Granns studier är medianen för PPV vid riskbedömningar endast 41 %, medan medianen för NPV var 91 %. Detta innebär att riskbedömningarna med större lätthet kan identifiera när risk för återfall föreligger än när sådan risk ej föreligger. Den sammanlagda träffsäkerheten kan därmed sägas vara cirka 70-75 %.¹⁷³ Härvid kan konstateras att ju större osäkerhet det finns i en riskbedömning, desto mer problematiskt blir det att acceptera att bedömningen nyttjas ur etisk synpunkt.

Den andra frågan handlar om hur stora felmarginaler som kan anses acceptabla. Detta är en fråga av samhälls- och politisk karaktär och således inget RMV tar ställning till i sin bedömning. Riskbedömningarna består av en komplex sammanvägning av

¹⁶⁹ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 18.

¹⁷⁰ SBU, 2005, s. 11, 46, 48, 52.

¹⁷¹ Spolander, 2008. Hämtad den 4 december 2015.

¹⁷² SBU, 2005, s. 26f.

¹⁷³ Grann, videoföreläsning, 2012. Hämtad den 7 december 2015.

olika typer av risker, både av påverkbar och icke-påverkbar natur, vilket innebär att helt säkra riskbedömningar svårligen låter sig göras.¹⁷⁴

Den etiska aspekten är dock tvetydig. RMV ställer den retoriska frågan om det inte är oetiskt att låta en person agera fritt i samhället om det finns risk att denna person agerar våldsamt mot andra personer. Att den etiska aspekten kan ses utifrån olika perspektiv ska därmed ej förglömmas.¹⁷⁵ Viss kritik har framförts mot att utfallet vid nyttjandet av HCR-20 ej kan utvärderas enligt ovan, då målet med metoden ej endast är att *förutse* våld, utan även att *förebygga* våld. Då metoden innehåller faktorer för riskhantering menar Henrik Belfrage, professor i kriminologi vid Mittuniversitetet i Sundsvall, att den främsta fördelen med HCR-20 är att metoden ger möjligheter att utvärdera vilka insatser som krävs för att förhindra våld.¹⁷⁶

Vid införandet av OmvL uppmärksammades att tillförlitligheten hos riskbedömningar varit omdiskuterad. Utredningen uppmärksammade den ständigt bakomliggande konflikten mellan å ena sidan svårigheten att genom prognos förutsäga en individs framtida beteende för att därefter vidta relevanta åtgärder och å andra sidan individens rätt till frihet. En riskbedömning kan svårligen undvikas då det rör sig om individrelaterade åtgärder i syfte att värna om samhällsskyddet.¹⁷⁷ Fullständigt säkra riskbedömningar kan dock ej göras, vilket är problematiskt då både rättssäkerheten och samhällsskyddet blir lidande av felaktiga bedömningar.¹⁷⁸ Att riskbedömningar är förenade med svåra etiska övervägande påtalades även i propositionen. I praktiken rör det sig om att hålla en person frihetsberövad i preventivt syfte för att skydda eventuella framtida brottsoffer, varpå lagstiftaren menade att riskbedömningar av hög kvalitet är av stor vikt för att ej inskränka rättssäkerheten för den dömda.¹⁷⁹

4.5 Andra sammanhang där återfallsrisken bedöms

Vid införandet av riskbedömningskriteriet framhölls i förarbetena att bedömning av återfallsrisk i brottslighet utförs i ett flertal fall, och därmed torde vara accepterat.¹⁸⁰ Domstol har exempelvis att ta hänsyn till återfallsrisken vid beslut om häktning samt då rättspsykiatrisk vård ska förenas med särskild utskrivningsprövning. Därtill fattas beslut grundade på återfallsriskbedömning avseende personer intagna på anstalt enligt lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

4.5.1 Recidivfara vid häktning

Enligt 24 kap. 1 § RB får den som på sannolika skäl är misstänkt för brott för vilket det är föreskrivet fängelse minst ett år häktas om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller annan omständighet finns risk att personen fortsätter sin brottsliga verksamhet.¹⁸¹ Om det är av synnerlig vikt att

¹⁷⁴ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 18.

¹⁷⁵ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 18.

¹⁷⁶ Spolander, 2008. Hämtad den 7 december 2015.

¹⁷⁷ SOU 2002:26 s. 97.

¹⁷⁸ Eriksson, Haggård-Grann, 2008, s. 18.

¹⁷⁹ Prop. 2005/06:35 s. 69.

¹⁸⁰ Prop. 2005/06:35 s. 39.

¹⁸¹ 24 kap. 1 § 3 p. RB.

personen häktas kan så ske även om denne endast är skäligen misstänkt, förutsatt att övriga häktningsförutsättningar är uppfyllda.¹⁸² Syftet med häktning i de fall risk föreligger är enligt motiven att skydda den som hotas av brottslig gärning från den misstänkte, varpå häktning ej har karaktären av ett straffprocessuellt tvångsmedel.¹⁸³

Risk för fortsatt brottslighet benämns även *recidivfara*, vilket utgör en av de tre häktningsgrunderna.¹⁸⁴ För att häktning ska ske mot bakgrund av recidivfara krävs att risken är konkret samt framstår vara beaktansvärd i det enskilda fallet.¹⁸⁵ Återfallsrisken måste rymmas inom en relativt snar framtid, då det ska föreligga risk för att den misstänkte begår brott innan han hunnit lagföras för det brott han de facto är misstänkt för. Den brottslighet vari återfall riskeras ska även vara av sådan karaktär att det i sig skulle motivera att fråga om häktning uppkom.¹⁸⁶ Recidivfara aktualiseras främst vid gärningar som riktar sig mot eller medför fara för annans liv, hälsa eller egendom, eller i övrigt kränker någons personliga integritet. Exempel på brottslighet av sådant slag är misshandel, olaga hot samt bostadsinbrott.¹⁸⁷

I paragrafens tredje stycke är proportionalitetsprincipen lagfäst, vilken stadgar att skälen för häktning måste ställas i relation till de olägenheter frihetsberövandet innebär för den misstänkte eller för annat enskilt intresse.¹⁸⁸ Kan syftet med häktning nås med mindre ingripande åtgärder ska minsta möjliga tvång användas.¹⁸⁹ I praktiken innebär detta att när domstol tar ställning till häktningsfrågan mot bakgrund av eventuell recidivfara ska risken för fortsatt brottslighet vägas mot risken för att häktningsbeslutets art, styrka, räckvidd och varaktighet är alltför ingripande.¹⁹⁰

4.5.2 Rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning

Av 31 kap. 3 § Brb framgår att domstol kan överlämna en person som lider av en allvarlig psykisk störning och som har begått ett brott, för vilket påföljden inte kan stanna vid böter, till rättspsykiatrisk vård, förutsatt att det är påkallat att personen är intagen på sjukvårdsinrättning för psykisk vård förenad med frihetsberövande eller annat tvång. Om det föreligger risk för återfall i allvarlig brottslighet kan domstol även besluta om särskild utskrivningsprövning enligt lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV), förutsatt att det finns ett kausalsamband mellan den psykiska störningen och brottet.¹⁹¹ För rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska en allvarlig psykisk störning således vara anledning till den brottsliga gärningen, och domstol ska bedöma att det föreligger risk för återfall i just sådan brottslighet. För beslut om särskild utskrivningsprövning krävs inte att det ursprungliga brottet är av allvarlig karaktär, utan av intresse är den brottslighet individen riskerar att återfalla i. Härvid

¹⁸² 24 kap. 3 § RB.

¹⁸³ Fitger m.fl., Zeteo, kommentar till 24 kap. 1 § RB. Hämtad den 17 december 2015.

¹⁸⁴ Se även *flyktfara*, 24 kap. 1 § 1 p. RB samt *kollusionsfara*, 24 kap 1 § 2 p. RB.

¹⁸⁵ Prop. 1986/87:112 s. 71, 86.

¹⁸⁶ Lindberg, Karnov, kommentar till 24 kap 1 § RB, not. 803. Hämtad den 16 december 2015.

¹⁸⁷ Fitger m.fl., Zeteo, kommentar till 24 kap. 1 § RB. Hämtad den 17 december 2015.

¹⁸⁸ 24 kap. 1 § 3 st. RB.

¹⁸⁹ Fitger m.fl., Zeteo, kommentar till 24 kap 1 § 3 st. RB. Hämtad den 17 december 2015.

¹⁹⁰ Lindberg, Karnov, kommentar till 24 kap 1 § RB, not. 807. Hämtad den 17 december 2015.

¹⁹¹ 3 b § 1 st. 2 p. LRV; prop. 1990/91:58 s. 466; Berg m.fl., 2008, s. 31:74.

rör det sig främst om brott som riktar sig mot eller innebär fara för annans liv, hälsa eller personliga säkerhet.¹⁹²

Regleringen kring utskrivningsprövningen återfinns i LRV. Enligt 16 § LRV ska vården upphöra då det ej längre finns risk för att patienten återfaller i allvarlig brottslighet. Denna fråga prövas av förvaltningsrätt efter anmälan av chefsöverläkare eller patienten själv. Senast fyra månader efter att domstols beslut om rättspsykiatrisk vård verkställts ska anmälan från chefsöverläkaren ske, varpå anmälan ska ske var sjätte månad.¹⁹³ Vid utskrivningsprövningen bör riskbedömningen inbegripa ett ställningstagande till om ny brottslighet kan befaras på grund av den psykiska störning individen led av vid gärningstillfället.¹⁹⁴

Syftet med särskilda utskrivningsprövningar är att skapa garantier för att bedömningarna grundas på ett så mångsidigt beslutsunderlag som möjligt. I samband med lagens införande framhölls att riskbedömningar som sådana är vanskliga, och att det därav är av vikt att riskbedömningen göres utifrån noggrant utvalda kriterier. Samhällsskyddet är dock en tungt vägande faktor som särskilt ska beaktas vid varje utskrivningsprövning, samt tillika anledning till att riskbedömning ingår som bedömningsunderlag.¹⁹⁵

4.5.3 Kriminalvård i anstalt

I Fängelselagen (FängelseL) återfinns flertalet bestämmelser som benämner risken för återfall i brottslighet, exempelvis vid permissionsgång¹⁹⁶ och vistelse utanför anstalt.¹⁹⁷ De riskbedömningar som utförs mot bakgrund av FängelseL görs av Kriminalvården, vilka finner vägledning i *Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse*.¹⁹⁸ Vid riskbedömningen bör Kriminalvården kartlägga de faktorer som har starkt samband med återfall i brottslighet, för att därutifrån identifiera konkreta risker graderade antingen såsom låg, medelhög eller hög.¹⁹⁹

4.6 Sammanfattande kommentar

Vid riskbedömning utgår RMV från en strukturerad klinisk bedömning, där i check-listor fastställda statiska riskfaktorer vägs samman med riskfaktorer av dynamisk karaktär. Efter denna avvägning har utredningslaget möjlighet att genom sin professionella kunskap kliniskt justera den risknivå som bedöms föreligga. En adekvat riskbedömningsmodell för livstidsdömda saknas dock. Försök att arbeta fram en sådan har misslyckats, varvid andra lämpliga checklistor, företrädesvis HCR-20, får användas.

Riskbedömningar återfinns på flertalet andra ställen i lagen, exempelvis vid bedömning om recidivfara föreligger vid häktning. Att utföra en riskbedömning är dock förknippat med svårigheter, vilket främst innebär problematik av etisk natur.

¹⁹² Berg m.fl., 2008, s. 31:75.

¹⁹³ 16 a § 1-2 st. LRV.

¹⁹⁴ Prop. 1990/91:58 s. 466.

¹⁹⁵ Prop. 1990/91:58 s. 464ff.

¹⁹⁶ 10 kap. 1-2 §§ FängelseL.

¹⁹⁷ 11 kap. 1-5 §§ FängelseL.

¹⁹⁸ KVFS (2011:1).

¹⁹⁹ 27 § 2 st. KVFS (2011:1).

Riskbedömningen har visat sig ha en inneboende korrekthet om ungefär 75 %, varvid frågan om denna felmarginal kan accepteras för att ligga till grund för omvandlingsprövningen är central. En diskussion härom är starkt förknippad med svåra övervägningar mellan samhällets behov av skydd och den enskildes rättssäkerhet. Att ifrågasätta riskbedömningen utifrån ett etiskt perspektiv synes vara ett genomgående tema, då detta uppmärksammats både vid lagens införande samt av det huvudsakligen riskbedömande organet RMV.

5 Omvandlingslagen i rättstillämpningen

Under arbetets gång har samtliga beslut från år 2015 granskats²⁰⁰ och ligger sedermera till grund för de slutsatser som presenteras nedan. År 2015 avkunnades 29 omvandlingsbeslut av Örebro TR. 2 av dessa beslut kom att prövas i HovR efter överklagan, varav 1 beslut ändrades²⁰¹ samt 1 beslut fastställdes.²⁰² Med hänsyn till framställningens omfattning är 29 beslut dock en alltför omfattande mängd att närmare återge. Med anledning därav har jag valt att nedan återge 14 beslut, vilka valts ut för att ge en representativ bild av Örebro TRs omvandlingsbeslut. Av de 29 omvandlingsärenden som granskats bedömde RMV att det förelåg hög återfallsrisk i 4 fall, medelhög återfallsrisk i 14 fall samt låg återfallsrisk i 11 fall. För att rättsfallsstudien i möjligast mån ska spegla verkligheten har jag valt att närmare återge 3 fall där återfallsrisken bedömdes hög, 5 fall där återfallsrisken bedömdes vara medelhög samt 6 fall där återfallsrisken bedömdes vara låg. Att omvandlingsärenden med hög återfallsrisk procentuellt återges i något högre utsträckning är en konsekvens av att RMVs yttrande ej alltid återges av domstol i de fall återfallsrisken bedömts vara av lägre grad, då referat utan RMVs yttrande ej vore av lika stort intresse.

Vid sammanställningen av samtliga 2015 års fall har jag medvetet valt att endast återge bedömningen av riskbedömningskriteriet, övriga kriterier återfinns ej i sammanställningen då de ej ryms inom framställningens ramar. Vid studie av nedan återgivna fall kan Bilaga 1 förhoppningsvis vara behjälplig genom att ge en överskådlig bild av domstols respektive RMVs riskbedömning.

Vid nedan granskning av respektive beslut kommer RMVs utlåtande inledningsvis återges, dels för att utlåtandet utges först i tiden vid omvandlingsprövningen, dels för att möjliggöra jämförelse med hur domstol bedömt återfallsrisken. Nämnas kan även att samtliga beslut har namngivits utifrån omständigheterna vid livstidsdomen, främst för att lättare kunna följa med i den fortsatta framställningen.

5.1 Handeldvapenfallet²⁰³

Svea HovR dömde den 2 juni år 2005 KJT till livstids fängelse för mord. Av HovRs dom framgår att KJT har hämtat brottsoffret i hans hem, fört honom ur hans bostad samt skjutit honom i bakhuvudet med ett handeldvapen så att han avled. Vid tid för omvandlingsprövning hade KJT avtjänat tio år och tio månader i fängelse.

5.1.1 RMVs riskbedömning

Såsom riskfaktorer för återfall i brottslighet anför RMV att KJT har en historik av grov brottslighet samt varit medlem i kriminellt gäng. Detta gäng har han dock enligt

²⁰⁰ Se Bilaga 1.

²⁰¹ Örebro tingsrätts beslut den 9 februari 2015, mål nr B 2534-14; Göta Hovrätts beslut den 12 juni 2015, mål nr Ö 554-15.

²⁰² Örebro tingsrätts beslut den 18 juni 2015, mål nr B 5672-14; Göta Hovrätts beslut den 16 september 2015, mål nr Ö 1764-15.

²⁰³ Örebro tingsrätts beslut den 30 januari 2015, mål nr B 2934-14.

egen uppgift lämnat. KJTs personlighetsstörning med psykopatiska drag är graverande ur riskhänseende. Han brister i probleminsikt och är lättkränkt, vilket visar sig i aggressivt beteende. KJT saknar ånger och skuld känslor, har bristande empatisk förmåga och manipulativa drag. KJT har ingen förankring på arbetsmarknaden utan har tidigare försörjt sig på kriminalitet. Han har även ett tidigare missbruk av narkotika, ett område som måste observeras framöver, främst med tanke på att han själv uppgett att drogerna hade en känslomässigt avtrubbande effekt i samband med hans tidigare kriminalitet. Att KJT dömdes för mord under samma tidsperiod han avtjänade fängelsestraff för tidigare begången brottslighet är ytterligare en riskfaktor. KJT menar att han är oskyldigt dömd, men uppger att han ej hyser agg mot den person som begick mordet. Därutöver har han under verkställigheten fått upprepade tillsägelser för dåligt uppträdande mot medintagna och personal.

RMV har svårt att finna några egentliga och konkreta skyddsfaktorer. Att KJT under verkställigheten haft en tät kontakt med sin familj är dock en positiv omständighet, vilket även verkat som en länk till samhället. Dock kommer familjen splittras vid frigivning då KJT ska utvisas.

Vid en sammanvägd bedömning anser RMV att KJTs riskfaktorer överväger hans skyddsfaktorer vilket är graverande för återfallsrisken. Återfallsrisken bedöms främst ha koppling till hans antisociala beteende och aggressivitet, samt bristande förmåga att reflektera över och ändra det egna beteendet. Han har obstruerat mot personal samt skapat hotfulla situationer i förhållande till medintagna och personal otaliga gånger. Det ska även beaktas att han för närvarande är placerad i säkerhetsavdelning. KJT får ej beviljas permissioner, varvid hans psykologiska och sociala funktionsförmåga i ett liv i frihet svårligen kan bedömas. Således framkommer flera och tyngre riskfaktorer än skyddsfaktorer. KJT har misskött sig upprepade gånger, samt uppvisar en bristande motivation till förändring, varför RMV bedömer återfallsrisken vara hög.

5.1.2 Domstols riskbedömning

TR konstaterar att RMV bedömt återfallsrisken vara hög då hans personlighetsstörning med psykopatiska drag, lättkränkhet med aggressivt beteende, avsaknad av ånger och skuld känslor, bristande empatiska förmåga och manipulativa drag är graverande ur riskhänseende. TR påtalar att RMVs uttalande är noggrant, väl underbyggt och relevant, samt att inget som framkommit vid förhör med KJT talar emot dess riktighet. Bristen på skyddsfaktorer ligger även KJT till last, varvid TR även beaktar KJTs misskötsamhet och icke-återanpassning i samhället. Därmed finner TR att återfallsrisken för KJT är konkret och beaktansvärd, samt utgör ett absolut hinder mot omvandling.

5.2 Hustrufallet²⁰⁴

Svea HovR dömde den 17 december år 2004 GK till livstids fängelse för mord. Av HovRs dom framgår att GK tilldelade sin hustru ett stort antal knivhugg varpå hon avled. Vid tid för omvandlingsprövning hade GK avtjänat tio år och åtta månader i fängelse.

²⁰⁴ Örebro tingsrätts beslut den 23 februari 2015, mål nr B 2015-14.

5.2.1 RMVs riskbedömning

RMV nämner inledningsvis att det inte föreligger några medicinskt-psykiska riskfaktorer. Även om GKs riskområde är våld i nära relationer, anses han emellertid ha få konkreta riskfaktorer. GK har dock en bristande förmåga till adekvat självhävande och gränssättning, vilket var omständigheter som föranledde brottet. Detta utgör därmed en riskfaktor. Därtill har GK svårt att uttrycka negativa känslor, utan agerar istället på ett passivt-aggressivt sätt med plötsliga utbrott av ilska.

Såsom skyddsfaktorer för återfall i brottslighet påtalar RMV att GK ej uppvisat ilska under de hitintills tio verkställda åren i fängelse. Han är drygt 60 år gammal och en högre ålder innebär statistiskt sett en minskad risk för brottslighet och dödligt våld. GK har en god allmänintellektuell funktionsnivå, ett gott socialt nätverk, tryggad inkomst genom pension, samt har under verkställighetstid tagit körkort för lastbil.

Vid en sammanvägd bedömning finner RMV att välkända riskfaktorer i stort saknas. Då GK endast gjort sig skyldig till partnervåld inriktas risken på framtida relationsvåld. GK har tidigare levt i normala relationer, dock är hans tendens att hålla tillbaka egna behov med risk för framväxande frustration en riskfaktor. Denna riskfaktor vägs dock lätt mot GKs förmåga till reflekterande resonemang och anpassning till situationsadekvata problemlösningstrategier. GK har ej uppvisat en aggressiv sida, har ett stöttande socialt nätverk samt goda möjligheter till ekonomisk försörjning, varvid återfallsrisken bedöms vara låg.

5.2.2 Domstols riskbedömning

Vid bedömningen av om det föreligger risk för återfall i allvarlig brottslighet hänvisar TR till RMVs sammanvägda bedömning, påtalar att GK uppvisat god skötsamhet under verkställigheten och vid permissioner samt menar att han har relativt goda möjligheter till ordnad sysselsättning efter eventuell frigivning. Utöver ovan kommenterar TR ej huruvida återfallsrisken är konkret eller beaktansvärd.

5.3 Övergrepp-i-rättssakfallet²⁰⁵

HovR över Skåne och Blekinge dömde den 17 december år 2004 AJ till livstids fängelse för mord samt övergrepp i rättssak. Omständigheterna kring de gärningar som föranledde domen på livstid återges dock ej av TR. Vid tid för omvandlingsprövning hade AJ avtjänat tio år och nio månader i fängelse.

5.3.1 RMVs riskbedömning

Endast RMVs sammanvägda bedömning återges.

Vid en sammanvägd bedömning anser RMV att det finns flera tungt vägande riskfaktorer i AJs bakgrund och tidigare livsmönster, såsom kriminell historik, missbruksproblematik och personlighetsstörning. AJ har även en psykisk ohälsa som obehandlad kan leda till återfall i missbruk och kriminalitet. AJ har dock under sin verkställighet arbetat med att få insikt i sitt mående och beteende, exempelvis genom kontinuerlig kontakt med psykolog, stödsamtal och brottsbearbetning samt genom

²⁰⁵ Örebro tingsrätts beslut den 13 mars 2015, mål nr B 3078-14.

utvecklande av strategier för att hantera stress. De senaste åren har hans psyke varit stabilt och han har skött sin medicinering noggrant. AJ har även genomgått flera påverkansprogram i syfte att förändra sitt tankemönster och beteende, samt bedrivit studier. Vidare har AJ skött sig väl under anstaltstiden. Vid samtal ter sig AJ sammanhållen och psykiskt stabil. Hans sociala nätverk utanför anstalten är dock begränsat, vilket är en riskfaktor. Av de fåtal personer som ändå finns synes han ha gott stöd. AJs framtidsplanering framstår vara realistisk, även om han saknar konkret plan för sysselsättning eller bostad. AJ har inte beviljats permission på egen hand, vilket är en osäkerhetsfaktor ur risksynpunkt. Han har ej prövats i friare former, samt ej utsatts för sådana påfrestningar som hans tidigare leverne och beteendemönster kunde medföra. Det förefaller nödvändigt att AJ långsamt exponeras för den typ av vardaglig stress som råder utanför anstalt. Sammantaget bedöms de riskfaktorer som framkommit hos AJ överstiga de skyddsfaktorer som i dagsläget finns, varmed återfallsrisken bedöms vara medelhög.

5.3.2 Domstols riskbedömning

TR hänvisar till att RMV bedömt risken vara medelhög utifrån riskfaktorerna tidigare kriminalitet, missbruk och psykisk ohälsa. TR menar dock att AJ har vidtagit flertalet åtgärder som svarar mot dessa faktorer, exempelvis program för att bryta destruktiva tankemönster. AJ har sedan ett par år tillbaka ett stabilt tankemönster, har visat insikt i sina psykiska hälsoproblem samt är noggrann med sin medicinering, vilket enligt TR talar för att risken inte längre är konkret och beaktansvärd. Enligt RMV utgör AJs begränsade sociala nätverk samt avsaknad av konkret planering för framtida arbete riskfaktorer. AJ själv har dock uppgett att han ej kan kontakta framtida hyresvärdar innan hans straff tidsbestämts. TR har förståelse för att AJ i dagsläget har svårt att få ett boende, samt anser likt RMV att hans framtidsplaner i övrigt är realistiska. TR delar RMVs uppfattning att riskbedömningsunderlaget hade varit mer fullständigt om AJ utfört permissioner på egen hand. Dock saknas utrymme att vägra omvandling på den grund att underlaget är svårbedömt eller otillräckligt, varför TR finner att det inte föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk.

5.4 Restaurangfallet²⁰⁶

Svea HovR dömde den 26 maj år 1999 CBZ till livstids fängelse för mord. Av HovRs dom framgår att CBZ, i en restauranglokal med flera andra människor, avlossat fjorton skott mot brottsoffret. Nio skott träffade honom i bålen varpå han avled. Vid tid för omvandlingsprövning hade CBZ avtjänat fjorton år och åtta månader i fängelse.

5.4.1 RMVs riskbedömning

Enligt RMV uppvisar CBZ flera riskfaktorer av statisk karaktär, främst hans kriminella identifiering och tankemönster, tidigare brottslighet samt att han avvikit från anstalt. Han har även en begränsad anknytning till samhället, antisocial personlighetsstörning och psykopatiska drag. Några direkta riskfaktorer kan dock ej identifieras. CBZ har sedan ung ålder varit kriminellt identifierad, vilket till stor del

²⁰⁶ Örebro tingsrätts beslut den 16 mars 2015, mål nr B 2191-14.

varit hans enda försörjning. Att CBZ rymde och avvek från fängelsestraffet under arton månaders tid är graverande, visar på graden av kriminell identifiering samt på hans kontakter i kriminella nätverk vilket möjliggjorde en fritagning. Därutöver har CBZ ingen anknytning till arbetsmarknaden samt saknar uppgjord frigivningsplan.

Såsom skyddsfaktorer för återfall i brottslighet menar RMV att CBZ har god kontakt med sin flickvän och yngsta barn, vilka han planerar flytta hem till. CBZ beskriver detta vara en stark motivation till att avstå från kriminalitet. Därutöver har han en god, om än något konstlad, kontakt med sina andra barn, då de ej vet att han avtjänar fängelsestraff. Kontakten med hans mor och syskon utgör även ett prosocialt nätverk. Hans professionella nätverk har börjat utvecklas, men bör utökas inför frigivning.

Vid en sammanvägd bedömning framkommer flertalet riskfaktorer, dock påpekar RMV att dessa ej är påverkbara. Även om CBZ uppvisar vissa dynamiska riskfaktorer såsom psykopatiska drag, personlighetsstörning och ett bristfälligt professionellt nätverk uppger CBZ själv förändrad inställning till kriminalitet, vilket även följs av en beteendeförändring. CBZ har skött sig väl på anstalt, men den gynnsamma utvecklingen har ej prövats i friare former. Sammantaget uppvisar CBZ en gynnsam utveckling, vilken dock måste prövas i mer öppna former. Detta kan emellertid inte anses väga upp CBZs historiska men långvariga mönster av antisocialt beteende, vilket medför att återfallsrisken bedöms vara medelhög.

5.4.2 Domstols riskbedömning

TR konstaterar att det föreligger flera tungt vägande statiska riskfaktorer för återfall i CBZs bakgrund. Hans kriminella bakgrund är mångfacetterad och han har historiskt en tydlig kriminell identitet. Han har även tidigare avvikit från anstalt och höll sig borta en längre tid, vilket visar på hans kontakter i ett kriminellt nätverk. Därutöver har han en begränsad anknytning till samhället, samt uppvisar en antisocial personlighetsstörning. TR menar dock att det framkommit flera skyddsfaktorer som kan bidra till att motverka att CBZ återfaller i brott. Hans fästmö är en sådan viktig skyddsfaktor då hon är väl förankrad i samhället, men även den motivation CBZ känner för att leva ett lugnt liv tillsammans med henne. Han har även kontakt med sina barn, samt får stöd från sin övriga familj. Därutöver har framkommit att CBZ är motiverad att leva ett liv utan kriminalitet, samt att CBZ har möjlighet att få arbete genom kyrkans försorg. CBZ har även genomgått flera behandlingsprogram, uppvisar god motivation till att förändras, har genomgått terapisaftal samt på egen hand initierat kontakt med förtroendeman inom frivården. TR menar att CBZs historia av kriminalitet ligger långt tillbaka i tiden. CBZ uppvisar en ärlig beslutsamhet att avhålla sig från kriminalitet, samt är medveten om att han behöver stöd för att få en normal vardag att fungera. TR konstaterar att RMV uppmärksammat att CBZs gynnsamma utveckling inte prövats i friare former, men menar att denna osäkerhet inte ensam kan hindra en omvandling. Därmed utgör återfallsrisken ej hinder för omvandling.

5.5 Rånfallet²⁰⁷

Svea HovR dömde i november år 2002 ID till livstids fängelse för mord, grovt rån, olaga tvång grovt brott, tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovligt brukande, ringa narkotikabrott samt olovlig körning. Av HovRs dom framgår att ID skjutit brottsoffret i bröstet och på så sätt tillfogat honom sådana skador att han avled. ID har även vid väpnat rån mot postkontor hotat såväl kunder som personal till livet med pistol. Vid tid för omvandlingsprövning hade ID avtjänat knappt tretton år i fängelse.

5.5.1 RMVs riskbedömning

Endast RMVs sammanvägda bedömning återges.

Vid en sammanvägd bedömning menar RMV att ID har en historia av tungt vägande riskfaktorer vid tidigare riskbedömningar. ID har under större delen av sitt liv i frihet uppvisat ett etablerat mönster av att lösa konflikter och ekonomiska bekymmer med kriminalitet, vilket diagnostiserats som antisocial personlighetsstörning. Vid riskbedömning år 2005 ansågs ID ha psykopatiska drag. Sedan dess har ID dock uppvisat en betydande attityd- och beteendeförändring i prosocial riktning, vilket talar emot att han har genuint psykopatiska drag. ID har stundtals tappat kontrollen över sitt beteende vid stress och missnöje, men har i övrigt ej misskött sig. Detta talar emellertid för en kvarstående instabilitet. Vid samtal framstår ID vara självcentrerad, samt ger intryck av att ha en något idealiserad självbild. Sammantaget kan detta försvåra för honom att se sin del i konfliktsituationer, samt hantera dem på ett ändamålsenligt sätt. Även om anstaltsmiljön kan vara stressande så är det en mycket strukturerad miljö som i viss mån kompenserar IDs riskfaktorer. ID har skött sina dagpermissioner utan anmärkning. Emellertid föreligger viss osäkerhet kring hur grundad IDs positiva utveckling är i hans personlighet, samt kring hur beroende den är av hans omgivning och miljö. ID har dock en ändamålsenlig framtidsplanering, med olika alternativ för sysselsättning, försörjning, boende och olika typer av nätverk.

Sammanfattningsvis uppvisar ID flera tunga historiska riskfaktorer för återfall i brottslighet, vilket kontrasterar mot hans attityd- och beteendeförändring de senaste åren. Det kvarstår viss osäkerhet kring hur förankrade dessa förändringar är i ID, varpå risken för återfall i allvarlig brottslighet bedöms vara medelhög.

5.5.2 Domstols riskbedömning

De föreliggande konkreta riskfaktorerna är enligt TR IDs personlighetsstörning samt hans historik av missbruk och kriminalitet, då han exempelvis löst sina ekonomiska problem genom att begå brott. RMV har beskrivit en instabilitet i IDs personlighet med hänvisning till att han brusat upp under verkställighetstiden. ID har på ett trovärdigt sätt i förhör förklarat varför han vid dessa tillfällen reagerade så. Därmed anser TR att en personlig instabilitet hos ID ej har visats. TR prövar sedan om de konkreta riskfaktorerna är beaktansvärda. ID har genomfört flera obehagliga permissioner och därmed prövats på egen hand i samhället, samt kommer ha en ordnad tillvaro med arbete om han villkorligt frigges. ID synes även genom egen uppgift ha brutit med sin tidigare kriminella identitet, har idag en liten men väl

²⁰⁷ Örebro tingsrätts beslut den 4 maj 2015, mål nr B 3229-14.

fungerande ekonomi samt god kontakt med sitt familjenätverk. ID har utvecklats i en prosocial riktning, vilket dock ej observerats i öppnare former, varför det enligt RMV råder en osäkerhet kring hur väl förankrade och stabila dessa förändringar är. Även om IDs begränsade permissionsgång försvårar bedömningen av återfallsrisken, anser TR att det inte finns utrymme att vägra omvandling på grunden att underlaget för riskbedömningen inte skulle vara tillräckligt. Därmed föreligger ingen konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet.

5.6 Knivhuggsfallet²⁰⁸

Göta HovR dömde den 7 februari år 2003 K-ÅJ till livstids fängelse för mord, misshandel, olaga frihetsberövande, olaga tvång, olaga hot samt bedrägeri. Av HovRs dom framgår att K-ÅJ har knivhuggit brottsoffret tretton gånger på överkroppen med dödlig utgång. Vid tid för omvandlingsprövning hade K-ÅJ avtjänat tolv år och fyra månader i fängelse.

5.6.1 RMVs riskbedömning

Noterbart är att beslutet endast återger RMVs samlade bedömning.

Enligt RMV har K-ÅJs allvarliga personlighetsstörningsproblematik sammanvävts med svår missbruksproblematik, omfattande social missanpassning samt grövre våldsbrott. Under K-ÅJs missbruksfria verkställighetstid synes han dock ha större förmåga till introspektion och självreglering. K-ÅJ har förståelse för att vissa konkreta omständigheter tillsammans med hans psykologiska särdrag bidragit till den tidigare brottsligheten, vilket är bra. Dock kvarstår brister då K-ÅJ inte bedöms kunna kompensera sin egen problematik i oförutsägbara och för honom okända situationer.

RMV menar att K-ÅJ borde uppvisat misskötsamhet utifrån sin diagnostik. Detta har han dock ej gjort, vilket är anmärkningsvärt men positivt. K-ÅJ har varit skötsamhet vid tidigare verkställda fängelsestraff, men återfallit i misskötsamhet då han frigivits. Därmed är det högst osäkert huruvida han kommer vidmakthålla det goda uppförandet. Denna osäkerhet blir större då K-ÅJ ännu ej haft obevakade permissioner, framförallt med beaktande av att ramarna inom Kriminalvården verkar som en skötsamhetskontroll.

K-ÅJ har realistiska men ej konkretiserade tankar om ett liv i frihet. Han har ett gott men otillräckligt socialt nätverk, vilket ej på egen hand kan kompensera de riskfaktorer han uppvisar. K-ÅJ behöver ett professionellt nätverk som kan ge stöd och verka för kontroll. Att K-ÅJ med ord är positiv till behandling innebär ej en skyddsfaktor, men hans inställning möjliggör fortsatt arbete för att kompensera de tungt vägande riskfaktorerna som utgörs av hans personlighetsstörning, psykopati och missbruksproblematik. Därmed bedöms återfallsrisken vara tydligt hög.

5.6.2 Domstols riskbedömning

Vid bedömning av återfallsrisken konstaterar TR att RMV bedömt återfallsrisken vara tydligt hög samt att K-ÅJ bedömts ha en antisocial personlighetsstörning med psykopatiska drag och beteendemönster. Att K-ÅJ återfallit i brott innehållande

²⁰⁸ Örebro tingsrätts beslut den 11 juni 2015, mål nr B 2623-14.

dödligt våld mot skyddslösa offer är enligt TR därutöver en riskfaktor. Brottsligheten K-ÅJ är dömd för är av mycket allvarligt slag med inslag av tortyr och K-ÅJ har en historia av allvarligt missbruk. Detta är enligt TR allvarliga och konkreta riskfaktorer.

Därefter tar TR ställning till om riskfaktorerna är värda att beaktas i ett återfalls-perspektiv. K-ÅJ har genomgått omfattande missbruksbehandling och har en uttalad vilja att hålla sig nykter i framtiden. Därmed anses denna riskfaktor ej beaktansvärd. K-ÅJ har samtalat med psykolog under en längre tid, och hans skötsamhet på anstalten kan tala för att han lärt sig hantera sig själv inom ramen för verkställigheten. Skötsamheten har dock inte satts på prov under permissioner. RMV har påpekat att K-ÅJs empatiska förmåga och förståelse för hur hans personlighet har bidragit till tidigare våldshandlingar är bristfällig, att K-ÅJ saknar konkret planering för ett liv i frihet samt att han saknar ett professionellt nätverk, varpå TR menar att det föreligger konkreta och allvarliga riskfaktorer för återfall i allvarlig brottslighet.

5.7 Stickskadefallet²⁰⁹

HovR för Västra Sverige dömde den 1 oktober år 2001 JA till livstids fängelse för mord i två fall, misshandel, olaga tvång samt olaga hot. Av HovRs dom framgår att JA, i de två brottsoffrens bostad, tillfogat dem stickskador med ett vasst knivliknande föremål så att de båda avled. Vid tid för omvandlingsprövning hade JA avtjänat fjorton år och tre månader i fängelse.

5.7.1 RMVs riskbedömning

Såsom riskfaktorer för återfall i brottslighet anför RMV att JA har en kriminell historik som innefattar våld mot sin före detta parter samt mot den man hon umgicks med. Gärningen föregicks av att JA hotade kvinnan, var planerad, våldsam och hänsynslös. JA har återkommande bagatelliserat sin egen roll vid mordet. JA är uppväxt under ogynnsamma förhållanden, och har både bevittnat och blivit utsatt för våld under sin barndom. Han har arbetat under hela sitt liv, men kan ändå sägas ha en bristfällig anknytning till arbetsmarknaden. JA påvisar en nedsatt intellektuell förmåga, vilket är riskhöjande. JAs framtidsplanering är i stort sett obefintlig, förutom att han ämnar leva med den kvinna han fått barn med under verkställighetstiden. Därutöver har JA ingen ordnad framtida försörjning.

Föreliggande skyddsfaktorer för återfall i brottslighet är enligt RMV att JA, trots svåra livsomständigheter, genomgående levtt ett prosocialt liv. Hans sociala nätverk är inte stort men han har god kontakt med merparten av sin familj. JA har skapat ett professionellt nätverk med kontakter verksamma inom kyrkan, och genomgående beskrivits i positiv anda under verkställighetstiden. JA har även utbildat sig och skaffat sig hantverkarkunskaper som troligen kan användas efter frigivning.

Vid en sammanvägd bedömning finner RMV att JA uppvisar få riskfaktorer, vilket ej är ovanligt för personer som dödat en partner. JAs få riskfaktorer, det vill säga hans traumatiska uppväxt, den kriminalitet mordet innebar samt hans ostrukturerade framtidsplaner, ska vägas mot att han ej har ett antisocialt beteende, inget missbruk och en generellt prosocial framtoning. I stort saknar han konkreta skyddsfaktorer då han ej har någon ekonomisk trygghet eller direkta framtidsplaner. Därtill har JA

²⁰⁹ Örebro tingsrätts beslut den 18 juni 2015, mål nr B 5672-14.

lämnat olika uppgifter kring sin familjesituation vid tidigare riskbedömningar. JA har genomgått behandling med inriktning på våld i relation, men trots detta visar han ej ökad förmåga till reflektion eller problematisering över sitt eget beteende. Han tycks snarare förminska brottets omständigheter och sitt eget agerande. Att JA ej bearbetat gärningen och fått förståelse för vilka mekanismer som bidrog till att han berövade två personer livet är bekymmersamt ur ett återfallsperspektiv. JA har genomgått tre riskbedömningar och vid samtliga har konstaterats att hans inställning till gärningarna är problematisk. Härvid bedöms JAs återfallsrisk vara medelhög.

5.7.2 Domstols riskbedömning

TR konstaterar att RMV bedömt återfallsrisken vara medelhög. En konkret allvarlig riskfaktor är att JA är dömd för upprepat och eskalerande våld mot en närstående eller före detta närstående. Trots att JA genomgått behandling inriktat på relationsvåld visar han ej ökad förmåga till reflektion eller problematisering kring det egna beteendet. Istället tycks han förminska omständigheterna kring brottet samt vad som utlöste det våldsamma beteendet. TR delar RMVs uppfattning att JA inte har bearbetat gärningen och fått förståelse för sitt eget agerande, vilket är bekymmersamt ur ett återfallsperspektiv. Det är dock svårt att bedöma om denna konkreta riskfaktor även är beaktansvärd. TR konstaterar således att riskbedömningen är osäker.

5.8 Griftefridsfallet²¹⁰

Skövde TR dömde den 24 mars år 2005 RA till livstids fängelse för mord, misshandel samt brott mot griftefriden. Av TRs dom framgår att RA huggit brottsoffret med kniv upprepade gånger, varpå han avled till följd av skadorna. Därefter rullade RA in brottsoffrets kropp i plast, transporterade honom med bil samt brände kroppen svårt. Utöver ovan har RA upprepade gånger misshandlat sin hustru. Vid tid för omvandlingsprövning hade RA avtjänat tio år och åtta månader i fängelse.

5.8.1 RMVs riskbedömning

Enligt RMV framkommer få riskfaktorer för våldsbrott. En riskfaktor av historisk-statisk karaktär är indexbrott, det vill säga mord. I övrigt förekommer RA ej i belastningsregistret, annat än trafikförseelse. RAs värderingar och attityder framstår vara patriarkala och han har tidigare regelbundet utövat partnervåld, vilket ses som en riskfaktor för upprepat partnervåld i framtiden. Vid tiden för gärningen missbrukade RA alkohol, men uppger idag själv att han aldrig kommer dricka igen. Om så dock sker finns risk att gärningen upprepas då hans redan nedsatta impuls kontroll försämras, vilket tidigare manifesterats i häftigt humör med självdestruktiva utspel. Under anstaltstiden har han fått diagnosen ADHD, karaktäriserat av bland annat koncentrationssvårigheter och bristande förmåga till impuls kontroll.

Såsom skyddsfaktorer för återfall i brottslighet anför RMV att RA för närvarande står under utvisning, ett beslut han överklagat vilket innebär att hans framtid är osäker. RA har släktingar i Syrien, men hans sociala nätverk är starkare i Sverige. RA nämner sin syster som en prosocial person som influerat honom på ett positivt sätt, varpå hans

²¹⁰ Örebro tingsrätts beslut den 6 juli 2015, mål nr B 5494-14.

resonemang inte längre är präglad av värderingar som kan förknippas med en syn på kvinnan såsom underlägsen mannen.

Vid en sammanvägd bedömning tolkas den av RA begångna gärningen vara sprungen ur svartsjuka. Vid brottstiden konsumerade han alkohol dagligen samt intog kokain vid fester. Vid riktade relationsbrott är risken för återfall i liknande brottslighet lägre. RAs patriarkala värderingar synes ej längre vara för handen. Hans tidigare alkoholmissbruk är dock en kvarstående osäkerhetsfaktor, även om han ej druckit på tio år och känner sig motiverad till att hålla sig nykter. RA behöver stärkas i denna inställning, då ett återupptagande av missbruk skulle utgöra en akut riskfaktor. Sammantaget bedömer RMV återfallsrisken vara låg.

5.8.2 Domstols riskbedömning

TR konstaterar att RMV bedömt återfallsrisken vara låg. De mest framträdande riskfaktorerna RMV funnit är RAs alkoholmissbruk och brist på impuls kontroll samt det partnervåld han begått mot sin före detta fru, vilket utgör en riskfaktor för framtida våld. TR delar RMVs bedömning att RAs tidigare patriarkala värderingar inte längre är för handen, samt att det föreligger osäkerhet kring RAs tidigare alkoholmissbruk. RA synes ha förstått vikten av att hålla sig nykter, samt uppgett att han ska söka sig till ett specialprogram för hjälp med alkoholavhållsamhet om hans straff tidsbestäms. TR finner att RA har vidtagit åtgärder som syftar till att svara mot denna riskfaktor. Han har även en realistisk plan inför framtiden, varpå TR menar att återfallsrisken ej bedöms vara konkret och beaktansvärd.

5.9 Hedersfallet²¹¹

Svea HovR dömde den 31 maj år 2002 RS till livstids fängelse för mord. Av HovRs dom framgår att RS sköt sin dotter i huvudet med en pistol. Vid tid för omvandlingsprövning hade RS avtjänat tretton år och sju månader i fängelse.

5.9.1 RMVs riskbedömning

De föreliggande riskfaktorerna är det faktum att RS har dömts för mordet på sin dotter, samt att han vid två tillfällen dömts för olaga hot mot henne. Utöver ovan föreligger inga historiska riskfaktorer såsom tidigare kriminalitet, antisociala attityder, antisocialt umgänge, antisociala drag, psykopati eller missbruk. Vid bedömningen har beaktats att uppgifterna är lämnade av RS själv, vilka dock bedöms trovärdiga.

Såsom skyddsfaktorer för återfall i brottslighet påtalar RMV att det föreligger få vedertagna och vetenskapligt bekräftade riskfaktorer, även om RS bedöms vara något resurssvag och stresskänslig. Dock är den hedersrelaterade problematiken som brottet bedömts vara sprunget ur svårbedömd ur riskbedömningssynpunkt, då det saknas kunskap om specifika och individburna riskfaktorer för denna typ av brottslighet.

Vid en sammanvägd bedömning finner RMV att brottet ingick i en hedersrelaterad kontext. Idag framkommer dock inget som talar för att RS värderingssystem skulle rättfärdiga liknande hedersrelaterad brottslighet. RS har en realistisk

²¹¹ Örebro tingsrätts beslut den 14 september 2015, mål nr B 497-15.

framtidsplanering, varvid RMV, med viss reservation för den osäkerhet som föreligger beträffande hedersproblematiken, bedömer återfallsrisken vara låg.

5.9.2 Domstols riskbedömning

Vid bedömning av om det föreligger risk för återfall i allvarlig brottslighet påpekar TR problematiken med att den hedersrelaterade brottsligheten är svårbedömd ur riskhänseende. HD uttalade i NJA 2008 s. 579 att ett otillräckligt eller svårbedömt underlag ej ger utrymme för att vägra omvandling. Sammantaget med att RMV ej funnit något aktivt värderingssystem hos RS som rättfärdigar hedersrelaterad brottslighet anser TR vid en samlad bedömning att återfallsrisken ej är konkret och beaktansvärd.

5.10 Hängningsfallet²¹²

HovR för Västra Sverige dömde den 21 februari år 2002 JEM till livstids fängelse för mord samt brott mot vapenlagen. Av HovRs dom framgår att JEM fäst ett rep i en takbjälke, fört in sin före detta sambos huvud i en ögla i repets ände samt därefter hängtt upp henne varpå hon avlidit. Vid tid för omvandlingsprövning hade JEM avtjänat fjorton år och fyra månader i fängelse.

5.10.1 RMVs riskbedömning

De föreliggande riskfaktorerna för återfall i brottslighet utgörs av att JEM tidigare har begått två allvarliga våldsbrott mot kvinnor han haft en relation med (JEM är tidigare även dömd för försök till mord). Han har konsekvent nekat till båda brotten. JEM har ett rättshaveristiskt beteende som yttrar sig i att han klagat, underlåter att inordna sig under regler och förnekar sina brott. Han har härvid sedan år 1993 misskött sig på anstalt samt hamnat i konflikt med personal för att därefter anmäla dem. JEM har en psykisk problematik med en narcissistisk personlighetsstörning, psykopatiska drag samt är negativ till behandling. Huruvida han lider av vanföreställningar har därmed ej varit möjligt att utreda. Oavsett vilket är JEMs psykiska problem en riskfaktor. JEM har tidigare konsumerat stora mängder alkohol, något som medfört problem men som ej bedömts vara ett regelrätt missbruk. Därutöver är JEMs sociala nätverk begränsat och han har sparsam kontakt med anhöriga. JEM har även stora ekonomiska skulder.

Som skyddsfaktorer för återfall i brottslighet anför RMV att JEM har allvarliga fysiska problem, han är 62 år och har en funktionsnedsättning efter att ha drabbats av en stroke. Detta försvårar i hög grad den typ av allvarlig brottslighet han tidigare är dömd för, även om han inte är fullständigt inkapaciterad. JEMs förtidspension säkerställer därutöver viss inkomst.

Vid en sammanvägd bedömning anses JEM ha en synnerligen ogynnsam riskprofil och skulle bedömts ha en hög återfallsrisk om det inte vore för sin svåra fysiska funktionsnedsättning. Han har psykopatiska drag, saknar empati och har inte bearbetat sin brottslighet eller behandlat risken för återfall i liknande brottslighet. JEM har begått två liknande brott, men förnekar båda trots övertygande bevisning. JEM deltar inte i behandling och har inga permissioner varpå hans verkställighet ej synes ha

²¹² Örebro tingsrätts beslut den 21 september 2015, mål nr B 4221-13.

påverkat hans risknivå. JEM saknar egentliga skyddsfaktorer förutom sin fysiska begränsning. Denna är dock mycket risknedsättande och gör det nästintill omöjligt för honom att tillgripa våld. Således är stämplings- och anstiftansbrott de enda brott han i dagsläget hade kunnat göra sig skyldig till. Ur risksynpunkt är det värt att beakta att de brott han dömts för varit planerade och instrumentellt utförda. JEM har tidigare försökt anstifta annan person att utföra ett mord, och har därmed en historik av att ha syfte att anlita någon för att begå våldsbrott. Genom att väga JEMs höga risknivå mot hans svåra fysiska funktionsnedsättning finner RMV att återfallsrisken är medelhög.

5.10.2 Domstols riskbedömning

TR påpekar att JEMs psykiska särdrag i form av narcissistisk personlighetsstörning och betydande psykopatiska drag utgör en riskfaktor, samt att JEM är negativt inställd till behandling och fortfarande förnekar aktuella gärningar. Därmed medverkar han inte i någon bearbetningsbehandling. Dock har JEMs misskötsamhet minskat den senaste tiden. TR fäster även vikt vid att JEM i grunden inte har en kriminell livsstil samt att han hamnade i kriminalitet först i vuxen ålder. Vid en samlad bedömning, framförallt med hänsyn till de två mycket allvarliga våldsbrott JEM gjort sig skyldig till mot närstående, anser TR att det föreligger en konkret och beaktansvärd risk för att JEM återfaller i allvarlig brottslighet, varmed främst avses våldsbrottslighet. Vad som framkommit om JEMs fysiska funktionsnedsättning påverkar ej bedömningen.

5.11 Basebollfallet²¹³

Svea HovR dömde den 4 oktober år 2001 TS till livstids fängelse för mord, stöld i två fall, försök till stöld, grov stöld i fyra fall, rån i två fall, grovt rån i två fall samt narkotikabrott. Drygt en och en halv månad senare dömdes TS även för mord, det tidigare utdömda livstidsstraffet avsåg därmed även det nya brottet. Av HovRs dom framgår att TS i samband med ett rån slagit en kvinna flertalet gånger i huvudet med ett basebollträ varpå kvinnan avled. TS har även knivskurit sin rullstolsbundna morfar så att han avled på grund av blodförlust. Vid tid för omvandlingsprövning hade TS avtjänat fjorton år och sex månader i fängelse.

5.11.1 RMVs riskbedömning

Såsom riskfaktorer för återfall i brottslighet anför RMV att TSs belastande bakgrund med utåtagerande, impulsivt och hänsynslöst beteende, kriminalitet, missbruk och misskötsamhet på anstalt framstår vara de främsta riskfaktorena. Att TS var kapabel till att planera och genomföra ett mord är i sammanhanget mycket bekymmersamt. TS är även relativt oprövad i permissionssammanhang på egen hand, varpå det ej är känt hur han påverkas av levnadsomständigheterna utanför anstalt.

Föreliggande skyddsfaktorer för återfall i brottslighet är TSs motivation till att delta i adekvata behandlingsprogram, att han fungerar väl i kontakten med personal och medintagna, samt uppvisar god förmåga att sköta ett arbete. TS har realistiska och prosociala framtidsmål, samt etablerade myndighetskontakter i mån av behov. TS har även en ökad självkänsla då han fått tillbaka sitt körkort.

²¹³ Örebro tingsrätts beslut den 28 september 2015, mål nr B 614-15.

Vid en sammanvägd bedömning påpekar RMV att TS problematiska beteende synes ha en stark koppling till hans drogpåverkan. Idag har TS genomgått missbruksbehandling, samt bedöms ha en genuin ambition att förbli drogfri. Återgång till livet i samhället, stress och småbarn kan dock utgöra riskfaktorer för att missbruket återupptas. TS synes dock motiverad att söka hjälp vid behov, varpå återfallsrisken bedöms vara låg.

5.11.2 Domstols riskbedömning

Vid bedömningen av om det föreligger risk för återfall i allvarlig brottslighet finner TR, liksom RMV, att TS återfallsrisk har en direkt koppling till risken för återfall i drogmissbruk. Risken är konkret, om den kan grundas på konkreta omständigheter som kan hänföras till TS. TS har emellertid varit drogfri sedan år 2003, varigenom risken ej bedöms vara beaktansvärd. TS har genomfört flertalet permissioner med gott resultat i tiden efter RMVs yttrande, dock ej med övernattning. Detta utgör i viss mån ett osäkerhetsmoment, vilket ej ska tillmätas avgörande vikt då TS bedöms ha förmåga att söka stöd om så skulle behövas. Att RMVs bedömning av återfallsrisken såsom låg är villkorad med att TS fullföljer sin missbruksbehandling och yrkesutbildning talar enligt TR ej för omvandling. Två års utslussningsperiod synes dock läka denna osäkerhet, varigenom återfallsrisken bedöms vara låg.

5.12 Samförståndsfallet²¹⁴

HovR över Skåne och Blekinge dömde den 19 oktober år 2005 KM till livstids fängelse för mord. Av HovRs dom framgår att KM förmått en medgärningsman att skjuta brottsoffret i huvudet, varigenom de gemensamt och i samförstånd berövade honom livet. Vid tid för omvandlingsprövning hade KM avtjänat tio år och tio månader i fängelse.

5.12.1 RMVs riskbedömning

Såsom riskfaktorer för återfall i brottslighet påtalar RMV att KM sedan tidigare har diagnosen borderline personlighetsstörning samt paranoida drag, vilket är en belastande riskfaktor i sig. KM uppfyller dock ej denna diagnos idag, men har kvar dess karaktärsdrag. I två fall har KM agerat med våld utanför samhällets normer. Därutöver har han ett begränsat socialt nätverk, varvid bristande personligt stöd är en belastande riskfaktor. KM har även en negativ syn på rättsprocessen, vilket kan leda till en försvårad livssituation som är belastande ur risksynpunkt.

Såsom skyddsfaktorer för återfall i brottslighet anför RMV att KM inte har någon kriminell identitet, synes ha en stark relation till sina föräldrar samt hög självkontroll, vilket är positiva faktorer enligt RMV. Han har även god ekonomi, kan etablera ett ordnat boende samt tänker lämna den trakt där han tidigare bodde.

Vid en sammanvägd bedömning menar RMV att KM har sviktande insikt i sin egen problematik, vilket dock inte är en avgörande riskhöjande omständighet, framförallt med beaktande av att KM innan verkställigheten varit samhällsanpassad.

²¹⁴ Örebro tingsrätts beslut den 30 oktober 2015, mål nr B 263-15.

Riskskattningen visar på få belastande och flertalet skyddande riskfaktorer, och då KM visat ett stabilt och anpassningsbart beteende bedöms risknivån vara låg.

5.12.2 Domstols riskbedömning

Vid bedömningen av om det föreligger risk för återfall i allvarlig brottslighet framhåller TR att KM genomfört ett stort antal permissioner utan anmärkning. TR konstaterar att de riskfaktorer som återfinns i form av en ospecificerad diagnos, tidigare dom i våldsbrott, begränsat socialt nätverk samt rättshaveristiska drag övervägs av de föreliggande skyddsfaktorerna i form av en icke kriminell livsstil, en i grunden trygg anknytning samt hög självkontroll. TR återfinner ingen tung riskfaktor i RMVs bedömning, varför de ej anser återfallsrisken vara konkret och beaktansvärd.

5.13 Misshandelsfallet²¹⁵

Helsingborgs TR dömde den 12 mars år 2002 DI till livstids fängelse för mord, försök till mord, två fall av olaga hot samt tre fall av misshandel. Omständigheterna kring de gärningar som föranledde domen på livstid återges dock ej av TR. Vid tid för omvandlingsprövning hade DI avtjänat tretton år och åtta månader i fängelse.

5.13.1 RMVs riskbedömning

Enligt RMV har DIs psykiska ohälsa tidigare varit den främsta riskfaktorn för återfall i brottslighet. Det våld han tidigare utövat har ägt rum i nära relation och rör sig om kontrollerande våld. Då hustrun ville lämna honom var hans enda sätt att kontrollera situationen att ta livet av henne. Viljan att kontrollera en partner kan ha både personlighetsmässiga och kulturella grunder. Vilket som föreligger i DIs fall är svårbedömt, då DI själv inte anser att något problem föreligger. DI förnekar att ha utövat våld mot hustrun utöver det mordförsök han är dömd för och vill ej diskutera det mord han är dömd för. Han är därmed skeptisk till att han skulle ha behov av psykiatrisk uppföljning. DI avfärdar att alkohol kan komma att bli ett problem framöver. Att DI hanterar problem genom att låtsas att de ej existerar är enligt RMV ej gynnsamt.

Såsom skyddsfaktorer för återfall i brottslighet anför RMV att DI aldrig har varit kriminellt identifierad, utan har strävat efter egen försörjning genom arbete. Någon misskötsamhet har ej rapporterats under fängelsetidens avtjänande, tvärtom har DI tålt kraftiga provokationer. DI har i stor utsträckning medverkat till sin egen rehabilitering och hans framtidsplaner synes enligt RMV vara verklighetsförankrade.

Vid en sammanvägd bedömning konstateras att återfallsrisken är svårbedömd då DI ej haft permissioner på egen hand samt då DI ej vill tala om de gärningar han är dömd för. Detta visar att brottsbearbetning troligen ej ägt rum. Därmed baseras återfallsriskbedömningen på en lös grund. RMV instämmer med den riskutredning som gjordes år 2013, i vilken det framkom att risken för framtida brottslighet är störst i en eventuell nära relation. Att DI är återhållsam med uppgifter och ovillig till diskussion medför att bedömningen är något spekulativ. Sammantaget tyder inte det tillgängliga utredningsunderlaget på att risken ska bedömas vara hög, men med beaktande av de

²¹⁵ Örebro tingsrätts beslut den 18 november 2015, mål nr B 1795-15.

många osäkerhetsfaktorer som föreligger kan risken ej bedömas vara låg. Slutsatsen blir därmed att återfallsrisken bedöms vara medelhög.

5.13.2 Domstols riskbedömning

TR konstaterar att RMV bedömt risken vara medelhög, men att de även konstaterat att det befintliga underlaget utgör en relativt lös grund att stå på, samt att DI:s återhållsamhet med uppgifter tvingar RMV till spekulation. TR noterar att det framkommit ytterligare skyddsfaktorer som kan bidra till att motverka att DI återfaller i brottslighet. DI har uppvisat god skötsamhet och tålt kraftiga provokationer utan att bli utåtagerande. Han har aldrig varit kriminellt identifierad, ger ej uttryck för kriminella värderingar samt har ej dömts för annat brott, varken före eller efter livstidsdomen. Han strävar efter egen försörjning och hans framtidsplaner synes vara realistiska. Efter RMVs utlåtande har DI förflyttats till anstalt med lägre säkerhetsklass. Hans medicinering har minskat och hans delaktighet i framtidsplanering och aktiviteter har förbättrats. Att DI ej haft permissioner på egen hand ligger honom dock till last. Han har emellertid haft ett relativt omfattande antal permissioner som åtföljts av personal, vilka genomgående skötts utan anmärkning. Att permissioner på egen hand ej kommit till stånd synes enligt TR vara ett resultat av bristande kommunikation mellan Kriminalvården och sjukvården. Då ett otillräckligt underlag eller osäker bedömning på grund av svårbedömt underlag ej kan hindra omvandling föreligger ej en konkret och beaktansvärd återfallsrisk.

5.14 Droghmissbruksfallet²¹⁶

Svea HovR dömde den 7 april 2004 JE till livstids fängelse för mord. Omständigheterna kring de gärningar som föranledde domen på livstid återges dock ej av TR. Vid tid för omvandlingsprövning hade JE avtjänat tolv år och fem månader i fängelse.

5.14.1 RMVs riskbedömning

JEs främsta riskfaktorer är hans tidigare våldsbrottslighet samt hans tidigare substansmissbruk. Våld har varit en återkommande aspekt under såväl JEs uppväxt som vuxenliv. Större delen av JEs liv har präglats av alkohol och droger sedan hans tidiga drogdebut, även om JE i perioder lyckats upprätthålla en mer ordnad tillvaro. JEs bristande insikt och bagatelliserande inställning kring omständigheter som kan föranleda återfall utgör dock en risk för återfall i droghmissbruk och i förlängningen en risk för återfall i brottslighet. JE bagatelliserar även de svårigheter han kommer möta vid eventuell frigivning, vilket sannolikt skulle innebära en påtaglig stress. JE har därutöver en personlighetsproblematik med antisociala inslag, som bland annat karaktäriseras av tillbakadragenhet från och svårigheter eller ointresse för sociala relationer. Detta synes vara en bidragande orsak till att JE i det närmaste har ett obefintligt socialt nätverk. JE saknar planering och beredskap för ett liv i frihet samt saknar tillgång till professionellt stöd. Även om sådan planering försvåras av ett livstidsstraff konstaterar RMV att JE ej synes ta tillvara på de chanser som ges.

²¹⁶ Örebro tingsrätts beslut den 22 december 2015, mål nr B 1971-15.

Vid riskutredningen bedömer RMV att det ej framkommit någon skyddsfaktor som i väsentlig grad minskar återfallsrisken. Vid tidigare riskutredningar bedömdes återfallsrisken vara medelhög. Vad som talar för att risken ökat är de konstaterade återfallen i missbruk, i kombination med JEs bagatelliserande inställning. JE uppvisar en uppgiven inställning, något som torde tala för en förhöjd risk då psykiskt illabefinnande och missbruk förefaller vara två drivkrafter bakom den kriminalitet JE gjort sig skyldig till. Därmed torde det vara av vikt att planeringen inför ett liv i frihet inrymmer tillräckligt med kompensatoriska resurser i form av socialt och professionellt nätverk samt ordnade förhållande i övrigt. Att JE ej medverkar till sin återanpassning i tillfredsställande utsträckning synes problematiskt.

Vid en sammanvägd bedömning framstår JEs återfall i missbruk vara en avgörande faktor i negativ riktning, framförallt i kombination med otillräckliga förberedelser för ett liv i frihet samt då inga skyddsfaktorer som påverkar risken i mildrande riktning föreligger. Därmed bedömer RMV återfallsrisken vara hög. RMV nämner dock att flertalet av riskfaktorerna är påverkbara samt att skyddsfaktorerna kan upparbetas, vilket dock förutsätter en attitydförändring hos JE samt sannolikt mer individanpassat stöd.

5.14.2 Domstols riskbedömning

TR konstaterar att RMV bedömt risken vara hög, ett ställningstagande TR anser vara relevant och väl underbyggt. TR delar RMVs bedömning av vilka riskfaktorer som föreligger, och som konkreta riskfaktorer kan nämnas JEs tidigare missbruk samt hans personlighetsproblematik med antisociala drag. Att JE återföll i missbruk så sent som år 2015, trots medverkan i programverksamhet, att han saknar professionellt och socialt nätverk samt hans brist på planering inför ett liv i frihet gör att TR bedömer riskfaktorerna även vara beaktansvärda. Vad som framkommit i förhör med JE talar ej emot riktigheten i RMVs bedömning. TR delar därmed RMVs bedömning att det föreligger stor brist på skyddande faktorer. Vid en samlad bedömning finner TR återfallsrisken vara konkret och beaktansvärd, varvid TR även beaktar den återkommande misskötsamheten.

5.15 Sammanfattande kommentar

Vid RMVs riskbedömning åtföljs ett tydligt mönster. Först återges de föreliggande riskfaktorerna, sedan de föreliggande skyddsfaktorerna för att sedan sammanfattas i en sammanvägd bedömning. I vissa fall återges dock endast RMVs sammanvägda bedömning. De omständigheter RMV tillmäter vikt motsvarar i stort de omständigheter som återfinns i HCR-20s checklista.

Domstols bedömning vilar i stort på den bedömning RMV utfört. Utfallet av bedömningen korrelerar dock ej alltid med RMVs utfall, vilket främst synes bero på att domstol tillmäter de föreliggande risk- respektive skyddsfaktorerna olika vikt. Härvid ska nämnas att denna diskrepans synes föreligga främst i de fall RMV bedömt återfallsrisken vara medelhög. I kommande kapitel kommer förklaring till ovan sökas, samt kommer de generella slutsatser som kan dras ur rättsfallsstudien att återges.

6 Slutsatser kring bedömningen av återfallsrisken

I föregående kapitel har RMVs samt domstols riskbedömning återgivits. Som synes skiljer sig RMVs och domstols bedömning åt i flertalet fall, både vad gäller bedömningens utfall samt de risk- och skyddsfaktorer som tillmäts vikt. Nedan kommer riskbedömningens starka ställning kommenteras samt de olika sätt domstol angriper riskbedömningen att återges, vilket kan konkretiseras till huvudsakligen tre olika angreppsmodeller. Slutligen kommer bedömningens tillvägagångssätt att granskas, samt de premisser vilka RMV respektive domstol gör sin riskbedömning utifrån att studeras.

6.1 Ett avgörande omvandlingskriterium

Vid tidigare studier har kunnat påvisas att återfallsrisken är det kriterium som fått störst genomslag vid omvandlingsprövningen. Vid 2014 års granskning var återfallsrisken avgörande för utfallet i samtliga fall.²¹⁷ Vid granskningen av 2015 års beslut kan denna slutsats återigen bekräftas då samtliga avslag utom ett kan hänföras till omvandlingsprövningens riskkriterium. Av 29 omvandlingsansökningar bifölls 18, medan 11 omvandlingsansökningar lämnades utan bifall. I de beslut där ansökan ej bifölls var det avgörande kriteriet en konkret och beaktansvärd återfallsrisk i 6 fall, lång tid kvar till villkorlig frigivning (mot bakgrund av brottets straffvärde) förenat med en osäker riskbedömning i 3 fall, lång tid kvar till villkorlig frigivning i 1 fall samt ansågs återfallsrisken vara svårbedömd i 1 fall.²¹⁸

En trolig orsak till riskbedömningens starka ställning vid omvandlingsprövningen går att finna i OmvLs förarbeten, vilken sedermera förtydligats genom praxis. Enligt HD ska ansökan avslås reservationslöst då en konkret och beaktansvärd återfallsrisk bedöms föreligga, vilket innebär att återfallsrisken kan utgöra ett absolut hinder för omvandling. Vid OmvLs införande motiverade lagstiftaren ett riskbedömningskriterium genom att framhålla vikten av att behovet av samhällsskydd ej eftersätts, något domstol ofta påtalar inledningsvis vid riskbedömningen. Genom att riskbedömningen intar en särställning blir konsekvensen att kriteriets bakomliggande syfte i form av samhällsskydd intar en stark position vid OmvLs tillämpning. Förändring av praxis har ej skett under senare år, varvid riskbedömningskriteriet tillmätta vikt synes vara densamma som vid nämnda studie år 2014.

6.2 Domstols tillvägagångssätt vid riskbedömningen

I de fall domstols omvandlingsbeslut återger RMVs yttrande synes ett likartat mönster följas i samtliga fall. Först frambringas de riskfaktorer som är för handen, varpå föreliggande skyddsfaktorer framhålls för att sedermera mynna ut i en sammanvägd bedömning där återfallsrisken bedöms vara låg, medelhög eller hög. Vid domstols bedömning av återfallsrisken inleder TR vanligen bedömningen med att konstatera

²¹⁷ Straube, 2014, s. 17.

²¹⁸ Se Bilaga 1.

hur RMV klassificerat återfallsrisken, för att sedan göra en egen bedömning mot bakgrund av RMVs utlåtande. Vid studie av samtliga 2015 års beslut går det svårigen att finna ett enhetligt system tillämpat av domstol för att bedöma återfallsrisken. Tvärtom synes domstol använda sig utav ett flertal angreppssätt vid bedömningen, vilka jag genom studien kunnat konkretisera till huvudsakligen tre olika slag.

6.2.1 Övervägningsbedömning

Ett av domstols angreppssätt synes vara att nyttja en övervägningsbedömning likt RMV, varigenom riskfaktorerna vägs mot skyddsfaktorerna. I samförståndsfall speglas domstols riskfaktorer direkt av de riskfaktorer RMV ansåg föreligga i form av ospecificerad diagnos, tidigare dom i våldsbrott, begränsat socialt nätverk samt rättshaveristiska drag, vilket enligt både RMV och domstol övervägs av de föreliggande skyddsfaktorerna i form av icke kriminell livsstil, en i grunden trygg anknytning samt en hög självkontroll, varpå domstol bedömde att återfallsrisken ej var konkret och beaktansvärd. Även i restaurangfallet nyttjar domstol en övervägningsbedömning. RMV och domstol gör samma bedömning över vilka omständigheter som utgör riskfaktorer. Till skillnad från RMV som bedömde återfallsrisken vara medelhög, menar TR dock att det tillkommit skyddsfaktorer i form av CBZs fästmö, att han är motiverad till ett liv utan kriminalitet samt att CBZ har ett potentiellt arbete efter villkorlig frigivning. TR menar att CBZs kriminalitet ligger långt bak i tiden och bedömer därmed att det ej föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk. En liknande övervägningsbedömning görs i handeldvapenfallet, där domstol delar RMVs bedömning över rådande riskfaktorer, samt framhåller att det råder brist på skyddsfaktorer. Då skyddsfaktorerna vägs mot riskfaktorerna anser domstol att risken för återfall i allvarlig brottslighet är konkret och beaktansvärd. Domstol gör tillika en övervägning i griftefridsfallet. RMV bedömde risken vara låg mot bakgrund av riskfaktorer i form av det tidigare våld RA brukat, hans alkoholmissbruk samt brist på impuls kontroll. Såsom skyddsfaktorer anförde RMV att RA ej längre präglas av patriarkala värderingar samt att han känner sig motiverad till att hålla sig nykter. Därmed konstaterar domstol helt enkelt att återfallsrisken ej är konkret och beaktansvärd eftersom RA vidtagit åtgärder som svarat mot riskfaktorerna. Noterbart är dock att någon omständighet som svarar mot RAs riskfaktor i form av det tidigare våld han brukat ej föreligger, vilket ej hindrar domstol från att bifalla omvandlingsansökan.

6.2.2 Konkret och beaktansvärd bedömning i två steg

I flertalet fall gör domstol riskbedömningen i två steg genom att först beakta om återfallsrisken är konkret, för att sedan beakta om de konkreta riskfaktorerna även är beaktansvärda. Vid detta bedömningssätt synes domstol anse de konkreta riskfaktorerna motsvaras av de omständigheter som RMV bedömt utgöra riskfaktorer, för att sedan låta de omständigheter RMV ansett utgöra skyddsfaktorer avgöra om återfallsrisken är beaktansvärd eller ej.

I basebollfallet bedömde RMV att den främsta riskfaktorn var TS missbruksproblematik, medan det faktum att TS idag har en ambition att vara drogfri samt genomgått missbruksbehandling bedömdes utgöra en skyddsfaktor. Domstol bedömer att TS drogmissbruk utgör en konkret riskfaktor, men menar att riskfaktorn ej är

beaktansvärd då TS varit drogfri en längre tid. På så vis innebär RMVs skyddsfaktor att den konkreta riskfaktorn ej bedöms vara beaktansvärd. Domstolen gör bedömningen utifrån liknande angreppssätt i knivhuggsfallet. Likt RMV anser TR att K-ÅJs personlighetsstörning, psykopati och missbruksproblematik är allvarliga och konkreta riskfaktorer. Därutöver menar TR även att det faktum att K-ÅJ återfallit i brott innehållande dödligt våld mot skyddslösa personer utgör en riskfaktor. Vid bedömningen av om ovan tre konkreta riskfaktorer även är beaktansvärda menar domstol att missbruksproblematiken ej är beaktansvärd ur ett återfallsperspektiv, då K-ÅJ genomgått omfattande missbruksbehandling samt har en ambition att hålla sig drogfri. Dock synes det ej finnas någon omständighet som svarar mot övriga två riskfaktorer, då K-ÅJ enligt RMV fortfarande lider av personlighetsproblematik trots behandling. Mot denna riskfaktor bedöms därmed återfallsrisken vara konkret och beaktansvärd. I stickskadefallet ansåg domstol att en för JA föreliggande konkret riskfaktor var att han dömts för upprepat och eskalerande våld mot närstående, samt att han ej bearbetat gärningen och vunnit förståelse för sitt agerande. Förstnämnda riskfaktor är enligt domstol beaktansvärd då JA ej visat prov på ökad reflektion eller problematisering kring det egna beteendet trots att han genomgått adekvat behandling. Vad gäller riskfaktorn att JA ej bearbetat och fått förståelse för sitt agerande anser domstol att det är svårt att bedöma huruvida denna konkreta riskfaktor även är beaktansvärd. Därmed föreligger en osäkerhet kring bedömningen.

I drogmissbruksfallet bedömde RMV återfallsrisken vara hög, vilket motiverades genom avsaknad av skyddsfaktorer samt flertalet föreliggande riskfaktorer, främst JEs personlighetsproblematik med antisociala drag och återfallsrisk i missbruk i kombination med otillräckliga förberedelser inför ett liv i frihet. Domstol delar denna bedömning, och menar att JEs personlighetsproblematik samt tidigare missbruk utgör konkreta riskfaktorer. Då JE återföll i missbruk så sent som år 2015, saknar professionellt och socialt nätverk samt har en bristande framtidsplanering bedöms ovan konkreta riskfaktorer även vara beaktansvärda ur ett återfallsperspektiv.

I hängningsfallet föreligger enligt både RMV och TR en större mängd riskfaktorer. RMV bedömer återfallsrisken vara medelhög, trots att de anser att JEMs fysiska funktionsnedsättning utgör en skyddsfaktor i bemärkelsen att han är nästintill oförmögen att tillgripa våld. TR bortser helt från JEMs fysiska funktionsnedsättning, vilket innebär att det ej föreligger någon skyddsfaktor som kan svara mot föreliggande riskfaktorer, varpå risken bedöms vara konkret och beaktansvärd.

6.2.3 Osäker bedömning

Ett tredje bedömnings sätt kan tydas i de fall återfallsrisken är osäker. Vid riskbedömningen är det av vikt att bedömningsunderlaget är fullständigt för att ett korrekt beslut ska kunna fattas. I de fall det föreligger osäkerhetsfaktorer mot bakgrund av ett otillräckligt eller svårbedömt underlag har HD uttalat att omvandling ej kan vägras med anledning därav. Denna typ av bedömning påvisas i övergrepp-i-rättssakfallet. Trots att RMV ansåg återfallsrisken vara medelhög mot bakgrund av riskfaktorerna tidigare kriminalitet, missbruksproblematik och psykisk ohälsa, menade TR att risken ej är konkret och beaktansvärd då AJ vidtagit åtgärder som svarar mot nämnda riskfaktorer. RMV och TR bedömde även AJs begränsade nätverk, brist på konkret framtidsplan samt avsaknad av permissionsgång utgöra riskfaktorer. Härvid åskådliggörs en klar differens mellan respektive organs riskbedömning. RMV menar

att detta är osäkerhetsfaktorer ur risksynpunkt och att AJ exempelvis måste exponeras för den stress ett vardagligt liv innebär innan återfallsrisken kan bedömas vara låg. Domstol menar å andra sidan att underlaget kunde ha varit mer fullständigt, men att omvandling ej kan hindras mot bakgrund av ett otillräckligt underlag, varpå risken ej bedöms vara konkret och beaktansvärd.

Liknande typ av bedömning görs i rånfallet. Enligt RMV föreligger främst historiska riskfaktorer såsom missbruk och kriminalitet. Även om ID uppvisat en attityd- och beteendeförändring de senaste åren anser RMV att det kvarstår osäkerhet kring hur väl förankrade dessa förändringar är, varpå risken bedöms vara medelhög. Detta resonemang vinner medhåll hos TR, med den skillnad att TR menar att det osäkra och otillräckliga bedömningsunderlaget ej medger utrymme för att vägra omvandling, varpå återfallsrisken ej bedöms vara konkret och beaktansvärd.

I misshandelsfallet bedömer RMV återfallsrisken vara medelhög, men påtalar att bedömningsunderlaget utgör en relativt lös grund då DI ej haft fri permissionsgång samt ej är villig att prata om gärningen. Vid domstols bedömning tar TR fasta på att ett svårbedömt underlag ej kan hindra omvandling, varpå återfallsrisken ej bedöms vara konkret och beaktansvärd.

6.2.4 Avvikande bedömningar

Vidare kan nämnas att avvikande bedömningsmodeller tillämpas i två fall. I hedersfallet påtalar RMV att RS gjort sig skyldig till hedersrelaterad brottslighet. RS uppvisar få riskfaktorer, men då det saknas kunskap om typiska riskfaktorer vid denna typ av brottslighet, saknas adekvat bedömningsmodell. Mot bakgrund härav bedömer RMV att återfallsrisken är låg, med viss reservation för den osäkerhet som den hedersrelaterade brottsligheten medför. Domstol menar att denna osäkerhet inte kan hindra omvandling, varpå återfallsrisken ej bedöms vara konkret och beaktansvärd med hänvisning till NJA 2008 s. 579. Noterbart är även att domstol i hustrufallet ej uttalar sig om huruvida återfallsrisken är konkret och beaktansvärd, utan endast hänvisar till RMVs sammanvägda bedömning där det framkommer att återfallsrisken är låg.

6.3 Förhållandet mellan RMVs och domstols riskbedömning

Av vikt att notera är att RMV och domstol ej utför samma typ av riskbedömningar. Utfallet av RMVs bedömning kan svårligen översättas rakt av till om risken är konkret och beaktansvärd, vilket ej heller är syftet. Dock kan konstateras att i samtliga fall RMV bedömt återfallsrisken vara låg, har domstol ansett att det ej föreligger en konkret och beaktansvärd risk. Motsvarande resonemang kan anföras i de fall RMV bedömt återfallsrisken vara hög, då domstol i samtliga fall har bedömt återfallsrisken vara konkret och beaktansvärd. Då återfallsrisken bedömts vara medelhög åskådliggör rättsfallsstudien viss diskrepans i domstols bedömning. Jag vill dock framhålla att syftet ej är att bedömningarna ska generera samma utfall varmed ingen direkt kritik riktas mot det faktum att TR ibland gör en annan bedömning av återfallsrisken än RMV, då RMVs ställningstagande enligt propositionen endast utgör ett bedömningsunderlag för domstol.

6.3.1 RMVs återfallsriskbedömning

Enligt OmvLs motiv ska, om det ej är uppenbart obehövt, riskutredning från RMV inhämtas i syfte att ej åsidosätta samhällsskyddet. Hur RMV utför denna bedömning är dock upp till myndigheten själv att avgöra. RMV bedömer återfallsrisken utifrån strukturerade kliniska bedömningar, en bedömning som styrs utifrån RMVs särskilda checklistor, exempelvis HCR-20, tillsammans med utredningslagets kliniska erfarenhet. Därmed används historiska fakta om den dömda som bedömningsbas för att sedan vägas samman med dynamiska och föränderliga riskfaktorer, vilket slutligen resulterar i en bedömning där återfallsrisken betecknas vara låg, medelhög eller hög.

Vid granskning av rättsfallsstudien kan konstateras att RMV såsom riskfaktorer i synnerhet har framhållit den dömdes personlighetsstörning, då ofta med antisociala eller paranoida drag, den dömdes tidigare kriminalitet (främst i form av våldshandlingar), det mord som föranledde livstidsdomen, den dömdes tidigare missbruk och drogproblematik, kriminell identifiering, problematiskt uppväxt, bristande empatisk förmåga, avsaknad av arbetsmarknadsanknytning samt att den dömda är oprövad i friare sammanhang.

Som skyddsfaktorer har RMV däremot främst framhållit att den dömda ej synes ha en kriminell identitet, har en konkret och realistisk framtidsplanering, att den dömda är motiverad till att delta i behandlingsprogram, har ett etablerat prosocialt nätverk och myndighetskontakter samt har en ordnad tillvaro vid villkorligt frigivande.

6.3.2 Domstols återfallsriskbedömning

Domstol gör å andra sidan sin bedömning utifrån behovet av samhällsskydd. Någon närmare vägledning än att RMVs utredning måste inhämtas om det ej är uppenbart obehövt återfinns inte i OmvL eller dess förarbeten, utan domstol har att ta ställning till om återfallsrisken är konkret och beaktansvärd mot bakgrund av HDs uttalande härom.

Utifrån rättsfallsstudien kan konstateras att såsom riskfaktorer har domstol lagt störst vikt vid den dömdes personlighetsproblematik, att den dömda har en kriminell identitet, att den dömda har ett begränsat socialt nätverk samt att den dömda ej bearbetat den brottslighet han eller hon är dömd för.

Såsom skyddsfaktorer har RMV främst framhållit att den dömda är motiverad till att avhålla sig från kriminalitet, att den dömda har stöd och hjälp från ett prosocialt nätverk samt att den dömda genomgått adekvat behandling. Noterbart är att skyddsfaktorerna i stor utsträckning synes motsvara de kontextuella riskfaktorernas antites, exempelvis i bemärkelsen att stöd och hjälp finns eller att den dömda är motiverad till att avhålla sig från kriminalitet.

7 Analys

I följande kapitel kommer förhållandet mellan att nyttja en riskbedömning såsom del i omvandlingsprövningen och det grundläggande kravet på rättssäkerhet att granskas och analyseras. De slutsatser som kunnat dras utifrån rättsfallsstudien kommer sedermera ligga till grund för vidare analys, vilken ämnar ge svar på om omvandlingsförfarandet och riskbedömningen kan sägas uppnå en tillfredsställande nivå av formell respektive materiell rättssäkerhet för den livstidsdömde.

7.1 Tillämpning av riskbedömningen

Som rättsfallsstudien visar genererar frågan om det finns risk att den dömde återfaller i allvarlig brottslighet återkommande olika svar utifrån RMVs och domstols bedömning. Respektive organ synes angripa riskbedömningen på olika vis, samt tillmäta olika riskfaktorer olika vikt, vilket sedermera kan leda till olika bedömningsutfall för den dömde.

7.1.1 Olika bedömningsmodeller

Att RMV och domstol bedömer återfallsrisken utifrån olika premisser påvisas vid granskning av de faktorer som respektive organ vidtar riskbedömningen utifrån. Vid en jämförelse mellan de faktorer som RMV och domstol tillmäter störst betydelse kan utläsas att RMV i något större utsträckning synes fästa vikt vid statistiska och historiska riskfaktorer i förhållande till domstols bedömning. Då RMV är det organ som särskilt tillsatts för att ha kompetens inom riskbedömningens område kan ifrågasättas varför domstol synes tillmäta föränderliga faktorer större vikt än icke-föränderliga faktorer.

Förklaring till ovan kan sökas i respektive organs bedömningsmodeller. Att RMV i stor utsträckning beaktar de historiska riskfaktorerna är möjligen en konsekvens av det skattningsunderlag de nyttjar vid bedömningen, där historiska riskfaktorer utgör ett stort inslag. Domstol utgår ej från dessa skattningsverktyg. Härvid återfinns möjligen en diskrepansförklaring i konstruktionen av domstols riskbedömning i form av en tvåstegsmodell, där riskfaktorerna först anses konkreta för att sedan genomgå bedömning om de är beaktansvärda eller ej. Historiska riskfaktorer, såsom tidigare kriminalitet eller bristande anknytning till arbetsmarknaden, kan per definition och mot bakgrund av dess statistiska karaktär alltid hänföras till den dömde. Därmed synes RMV och domstol ofta göra liknande bedömning av de föreliggande konkreta riskfaktorerna. Vid bedömning av om en konkret riskfaktor är beaktansvärd följer det återigen av kriteriets karaktär att främst föränderliga faktorer kan tillmätas vikt härunder. De skyddsfaktorer som både RMV och domstol ansett ha störst vikt vid bedömningen är i den absoluta majoriteten av fallen utav kontextuell art, vilket innebär att de är föränderliga till sin karaktär. Härvid kan ett mönster tydas i form av att RMVs skyddsfaktorer i flertalet fall motsvaras av de omständigheter som gör att en riskfaktor ej är beaktansvärd, då de kontextuella riskfaktorernas antites ofta bidrar till att återfallsrisken ej bedöms vara konkret och beaktansvärd.

RMV framhåller i flertalet fall att den gärning som föranledde ett livstidsstraff, i samtliga fall mord, utgör en riskfaktor i sig, exempelvis i hängningsfallet, i griftefridsfallet och i hedersfallet. Domstol bortser dock helt från denna omständighet

vid riskbedömningen och tillmäter i inget fall den gärning som föranlett livstidsdomen vikt såsom konkret riskkriterium. I griftefridsfallet väljer domstol att tala om mordgärningen såsom att RAs våld mot sin partner är en risk för framtida partnervåld, medan de ej synes lägga större vikt vid själva mordgärningen. Förklaring kan sökas i domstols ovilja att beakta samma omständighet två gånger vid straffmätning. Vid införandet av OmvL riktades kritik mot att beakta de omständigheter som legat till grund för straffmätningen ånyo, då det finns en risk att samma omständighet ligger den dömde till last upprepade gånger. Även om lagstiftaren framhöll att det är en naturlig utgångspunkt att beakta brottets svårighet utifrån de omständigheter som låg till grund för den ursprungliga straffmätningen, har i doktrin framförts kritik mot att det ej går att bortse från risken att straffmätningens relevanta omständigheter ligger den dömde till last tvefaldt samt mot att en bedömning av brottets straffvärde lång tid efter gärningstillfället är förknippat med svårigheter. Ett liknande tankesätt torde råda även vid riskbedömningen. Noterbart är att RMV ej är bundna av OmvLs förarbetsuttalanden, utan gör sin egen bedömning utifrån egna skattningsverktyg. Vid domstols riskbedömning ligger RMVs riskbedömning till grund för omvandlingsbeslutet, vilket innebär att domstol vid riskbedömningen kan komma att beakta omständigheter som redan tillmätts betydelse vid livstidsdomen. Detta kan medföra risk att domstol tillmäter samma omständighet vikt flera gånger, i synnerhet i de fall TR tillämpar en så kallad övervägningsbedömning genom att utifrån RMVs nämnda risk- och skyddsfaktorer bedöma om konkret och beaktansvärd återfallsrisk föreligger. Mot bakgrund av detta bedömningsangreppssätt vill jag framhålla att det kan finnas viss risk att problematik liknande den som förknippas med OmvLs straffvärdebedömning även kan råda vid riskbedömningen.

En otvetydig divergens mellan RMVs och domstols riskbedömning föreligger även i de fall riskbedömningen är osäker. Att återfallsrisken präglas av en osäkerhet medför oftast att RMV bedömer risken vara medelhög. Tack vare HDs uttalanden kring att ett osäkert eller otillräckligt bedömningsunderlag ej får hindra omvandling tvingas domstol i dessa fall till en bedömning resulterande i att återfallsrisken ej anses vara konkret och beaktansvärd, vilket åskådliggörs i exempelvis övergrepp-i-rättssakfallet. I misshandelsfallet skriver RMV uttryckligen att återfallsrisken ej kan bedömas vara låg på grund av osäkerhet, medan domstol skriver att osäkerhetsfaktorerna ej kan hindra omvandling. Liknande bedömning anförs av respektive organ i rånfallet. Enligt RMV driver osäkerheten upp återfallsrisken till medelhög nivå, medan domstol menar att omvandling ej kan vägras vid förekomst av osäkerhet.

7.1.2 Riskbedömningens komplexa konstruktion

Att domstol och RMV når olika slutresultat i sina respektive riskbedömningar finner jag egentligen ej problematiskt, då de enligt rådande regleringar bedömer återfallsrisken utifrån olika metoder. Bedömningarna ämnar dock ge svar på samma fråga, nämligen om det finns risk att den dömde i framtiden begår nya brott. Jag ställer mig emellertid något kritisk till att domstol över huvud taget gör samma bedömning som RMV. Vid införandet av riskkriteriet i OmvL framhölls att RMV var bäst lämpad för att göra denna bedömning, då de besitter adekvat kompetens. Enligt RMV är riskbedömningens största svårighet att väga risk- respektive skyddsfaktorer mot varandra, ett arbete som kräver forskningskunskap, klinisk känslighet samt ett gott omdöme. Denna djupgående specialistkunskap innehar ej domstol. Hade domstol

låt RMVs sakkunniga bedömning i frågan utgöra ensam grund för riskbedömningen hade problemet varit av mindre beskaffenhet. Enligt rådande reglering ska domstol dock göra en egen återfallsbedömning. Lagstiftaren motiverade riskbedömningens införande med att strukturerade kliniska riskbedömningar idag görs i allt större utsträckning, vilket var skäl till att låta återfallsrisken utgöra bedömningsunderlag. Ej att förglömma är dock att domstols avgörande bedömning ej är strukturerad och klinisk, det är endast en tolkning och omarbetning av den strukturerade kliniska bedömning som RMV gjort. Bedömningen av återfallsrisken utgör ett komplext förfarande av en mängd faktorer, och då domstol ej har några precisa riktlinjer att följa menar jag att det finns risk att bedömningen kan framstå ha inslag av godtycklighet. Lagstiftaren lämnar i förarbetena ej förklaring till *hur* domstol ska bedöma om återfallsrisken är konkret och beaktansvärd, vilket innebär att utrymme lämnas för domstols eventuella godtyckliga bedömning. Även om domstol vid riskbedömning beaktar OmvLs samtliga fem omvandlingskriterier intar återfallsrisken en särställning, varpå konsekvensen blir att domstols i sammanhanget lekmannamässiga riskbedömning kan innebära ett absolut hinder mot omvandling.

Likt domstol ej besitter den specialistkompetens som fordras för att kunna bedöma återfallsrisken på ett adekvat vis, innehar RMV ej kunskap kring hur återfallsrisken ska se ut rent juridiskt. Återfallsriskens rättsliga betydelse bedöms ej av RMV, utan bedömningen sker isolerat från den riskdefinition domstol nyttjar vid avgörande om ansökan ska bifallas eller ej. Ovan påvisar den svårighet som är förknippad med att inkorporera en bedömning utifrån ett annat vetenskapligt område i en rättslig bedömning. Är bedömningens premisser ej likalydande blir dess reella utfall följaktligen ej sammanfallande. Domstol gör sedermera en bedömning av återfallsrisken utifrån ett underlag som ej är konstruerat för att ge svar på om återfallsrisken är konkret och beaktansvärd.

7.2 Riskbedömning och rättssäkerhet

En grundläggande fråga är huruvida OmvLs riskbedömning kan sägas upprätthålla kravet på rättssäkerhet. Som anförts i de inledande kapitlen kan rättssäkerheten huvudsakligen ges två olika definitioner i form av formell rättssäkerhet och materiell rättssäkerhet. Vilken definition begreppet rättssäkerhet ges är avgörande för om riskbedömningen kan anses uppfylla detta krav, varmed riskbedömningskriteriet nedan granskas och analyseras utifrån de båda begreppsbestämningarna.

7.2.1 Formell rättssäkerhet

Vid granskningen av om riskbedömningen är formellt rättssäker kan inledningsvis konstateras att rättssäkerhet uppnås då de på lagen baserade besluten är förutsebara i bemärkelsen att rättssystemet består av tydliga, enhetliga och publicerade regler som tillämpas i enlighet med lagens lydelse. Därmed utgör förutsebarhet en väsentlig del i kravet på formell rättssäkerhet.

I förhållande till hur tidsbestämmande av livstidsstraff utfördes innan OmvL infördes är riskbedömningen idag stadgad i lag. OmvL uppfyller därmed det första kravet för att formell rättssäkerhet ska råda, i form av att lagen besvarar den ställda rättsfrågan genom att stadga att villkorlig frigivning ska ske om risk för återfall ej föreligger (förutsatt att övriga fyra kriterium är uppfyllda). Lagreglerna är tillgängliga genom att

nu vara publicerade, innebärande att definitionens andra krav även uppfylls. Definitionens tredje krav, i form av att domstol måste tillämpa reglerna lojalt och korrekt, kan dock ifrågasättas. Jag betvivlar ej att domstol i möjligast mån söker tillämpa reglerna på detta vis, men då en korrekt och ändamålsenlig riskbedömning bygger på specialistkunskap som ej innehas av domstol kan den traditionella och formella rättssäkerhetens tredje krav svårligen anses vara uppfyllt.

Genom att studera lagen nås kunskap om *vad* domstolen bedömer samt *att* omvandling ej bifalles om risk för återfall i allvarlig brottslighet föreligger. *Hur* domstol gör sin bedömning samt *hur* den dömde ska agera för att risk för återfall ej ska föreligga synes dock vara mer oklart.

Avsaknaden av riktlinjer påvisas inte minst genom de olika angreppssätt domstol nyttjar vid riskbedömningen. Vid en övertvagningsbedömning gör domstol en totalbedömning där samtliga risk- respektive skyddsfaktorer viktas mot varandra. Om samma riskfaktorer bedömts utifrån en tvåstegsmodell är det ej säkert att utfallet blivit samma om föreliggande skyddsfaktorer ej svarar mot föreliggande riskfaktorer. I samförståndsfaller finner jag exempelvis inte någon skyddsfaktor som svarar mot KMs riskfaktor i form av ospecificerad diagnos samt rättshaveristiska drag. Hade domstol nyttjat en tvåstegsbedömning är det därmed potentiellt möjligt att återfallsrisk bedömts föreligga, framförallt mot bakgrund av knivhuggsfallet. Där bedömdes att K-ÅJs konkreta riskfaktor i form av hans personlighetsproblematik ej hade behandlats på ett adekvat vis, varpå riskfaktorn även ansågs beaktansvärd. Det framgår ej om KM genomgått behandling för sin ospecificerade diagnos, men klart är att likt K-ÅJ förelåg ej någon skyddsfaktor. Trots detta bedömdes KM ej besitta en konkret och beaktansvärd återfallsrisk. Detta medför att den dömde svårligen på förhand kan veta vad domstolen kommer komma fram till, även om kriteriet är nedtecknat i lag.

Att domstol angriper riskbedömningen på olika vis finner jag problematiskt ur ett förutsebarhetsperspektiv. Även om domstol kan komma att nå samma resultat utifrån nyttjande av olika bedömningstyper, medför det svårigheter för den dömde att på förhand veta hur bedömningen och utfallet kommer ske, vilket innebär svårigheter att anpassa sig därefter. Utifrån detta synsätt anser jag även att förutsebarhetens inneboende krav på generalitet och enhetlighet kan ifrågasättas.

Att lagen tillämpas i enlighet med lagtexten är av stor vikt för förutsebarheten och för att formell rättssäkerhet ska anses råda, vilket legalitetsprincipen verkar som en garanti för. Jag vill ej sträcka mig så långt som att påtala att riskbedömningskriteriet strider mot legalitetsprincipen, men vill ändå framhålla att det enligt min mening föreligger problem i legalitetshänseende. Lagen tillämpas i enlighet med dess lydelse, men då lydelsen innebär en komplex bedömning kan utfallet svårligen förutses. Tillämpning av riskkriteriet kan liknas vid Frändbergs uttalande kring att svag förutsebarhet råder i de fall domstol tvingas göra en analogi för att besvara en ställd rättsfråga. Tack vare OmvL vet den dömde att svar på frågan om det föreligger en återfallsrisk eller ej kommer att ges, vilket sedermera leder fram till ett beslut i omvandlingsfrågan. Mer problematiskt är det att förutse vilka omständigheter som kommer bedömas vara riskfaktorer i återfallshänseende. Även om domstol ej gör en direkt analogi kan utgången av lagens tillämpning liknas härvid.

Att riskbedömningskriteriets tillämpning kan liknas vid en analogi är enligt min mening behäftat med problem ur ett formellt rättssäkerhetsperspektiv. Hur domstol väljer att tolka begreppet *risk* får i sammanhanget en avgörande betydelse. OmvL

återger ej en enhetlig definition, vilket innebär att domstol vid omvandlingsprövningens bedömning av om återfallsrisk föreligger indirekt måste ta ställning till vad det de facto innebär att risk föreligger, samt vilka faktorer som påverkar denna risk. Definitionsavsaknaden främjar en extensiv lagtillämpning, där risk kan bestå i kontextuella, dynamiska alternativt statiska riskfaktorer. Även om tillämpningen sker inom lagens ordalydelse blir utfallet av bedömningen ej samma, detta beroende på vilka omständigheter domstol anser utgöra risk- respektive skyddsfaktorer i det enskilda fallet. Detta medför att förutsebarheten, och därmed den formella rättssäkerheten, för den dömda innehar en betydlig förbättringspotential. Min slutsats är därmed att en svag förutsebarhet föreligger, då ett förutsebart kriterium bygger på en oförutsebar bedömning. Mot bakgrund därav kan en svag rättssäkerhet utifrån dess formella definition sägas råda, vilket främst är en konsekvens av riskbedömningens komplexa karaktär.

7.2.2 Materiell rättssäkerhet

Att mäta rättssäkerhet utifrån den materiella definitionen innebär att rättsliga beslut ska vara förutsebara, men att en avvägning även ska ske i förhållande till etiska och moraliska värden. Då materiell rättssäkerhet kan anses vara en vidare definition av formell rättssäkerhet, blir bedömningen utav riskbedömningskriteriets förutsebarhet således densamma, innebärande att en svag förutsebarhet föreligger. Utifrån den materiella rättssäkerhetens definition finner jag sammantaget domstols återfallsriskbedömning vara behäftad med tre huvudsakliga problem. Dessa problem är av etisk och moralisk karaktär, varför problematiken ej påverkar bedömningen av om formell rättssäkerhet föreligger.

Det första problemområdet är hänförligt till bedömningens tillvägagångssätt och kan enligt min mening delas upp i två underproblem. Dels att bedömningen sker utifrån ett otillräckligt underlag med hög felmarginal, dels att bedömningen utförs av ett organ som ej innehar den specialistkunskap som krävs härför. Riskbedömningens andra problemområdet utgörs av dess karaktär, i bemärkelsen att bedömningen innebär ett brottsförebyggande frihetsberövande. Som nämnt ovan påverkas ej formell rättssäkerhet av denna etiska problematik. Dock får de tre anförda huvudsakliga problemområdena betydelse vid bedömning utifrån rättssäkerhetens materiella definition.

7.2.2.1 En bedömning med hög felmarginal

Att en riskbedömning med säkerhet svårligen kan göras ligger i sakens natur, då bedömningen har karaktär utav en framtidsprognos. Svårigheterna kring en säker riskbedömning har framhållits i såväl OmvLs proposition som i juridisk och rättspsykiatrisk doktrin, samt återspeglas av de många fall där Örebro TR ansett underlaget vara allt för svårbedömt för att kunna göra en säker bedömning av återfallsrisken. Vid diskussion av riskbedömning ur etisk synvinkel utkristalliseras främst två kärnfrågor.

- Hur säker är prognosen över framtida brottsligt agerande?
- Är denna säkerhet tillräcklig?

Vid granskning av de riskbedömningar som utförts har framkommit att de riskbedömningsmodeller som nyttjats har ett predikativt värde om 75 %. I praktiken innebär detta att var fjärde riskbedömning är felaktigt bedömd. Noterbart är dock att träffsäkerheten i de fall återfallsrisk bedöms föreligga endast uppgår till 41 %, vilket kan översättas till att mer än varannan positiv riskbedömning är felaktig. Att låta ett underlag med så pass stor felmarginal utgöra bedömningsunderlag är enligt min uppfattning moraliskt tvivelaktigt. Då riskbedömningen intagit en särställning bland omvandlingskriterierna med följd att ansökan ska avslås reservationslöst i de fall återfallsrisken bedöms vara konkret och beaktansvärd, innebär detta att cirka sex av tio ansökningar avslås utifrån en felaktig bedömning. Att så är fallet är enligt min mening ej förenligt med humanitetsprincipen.

En i sammanhanget väl motiverad fråga är emellertid hur stor säkerhet som krävs för att riskbedömningen ska tillmätas betydelse. Kan ovan felmarginal accepteras? Felmarginalen kanske till och med *måste* accepteras? Härvid är det av intresse att ifrågasätta om kravet på en konkret och beaktansvärd återfallsrisk kan sägas ha en inneboende felmarginal på 25 %. Hur högt ställt kravet är går ej att finna i OmvLs förarbeten, annat än att kravet på en konkret och beaktansvärd återfallsrisk är högre ställt än en *påtaglig risk*.

7.2.2.2 En bedömning av godtycklig karaktär

I de fall riskbedömning görs av RMV har bedömningens komplexitet framhållits, samt svårigheten kring att vikta risk- respektive skyddsfaktorer mot varandra. Trots att RMV är ett organ inrättat för denna typ av frågor har bedömningens problematik påpekats då bedömningen kräver mångårig erfarenhet, forskningskunskap, klinisk känslighet samt ett gott omdöme.

Ovan svårigheter till trots är det domstol som lägger sista handen vid riskbedömningen. Örebro TR är ett organ inrättat för att döma i rättsliga angelägenheter, likt rikets övriga tingsrätter. Att bedöma om det föreligger risk för att en redan dömd person återfaller i brott, det vill säga ett faktum av icke-rättslig karaktär, ligger utanför domstols kompetensområde och sker vanligen av Kriminalvården eller RMV. Så är exempelvis fallet vid riskbedömningar utförda mot bakgrund av FängelseL. Likt Örnemark Hansen påtalar vidtar domstol därmed en uppgift som normalt ligger inom Kriminalvårdens område. Att domstol ej funnit en generell och enhetlig bedömningsmodell samt att en tydligt diskrepans mellan domstols och RMVs bedömningar föreligger i form av att domstol exempelvis tenderar att tillmäta föränderliga faktorer större vikt än faktorer av statisk karaktär innebär enligt min mening att dess lämplighet som riskbedömningsorgan kan ifrågasättas.

Även om OmvLs förarbeten understryker att det är domstol som gör den slutliga bedömningen blir konsekvensen ett rättssäkert förfarande enligt konstens alla regler, men där den enskildes rättssäkerhet i praktiken istället blir lidande, i bemärkelsen att den slutliga riskbedömningen är utförd av ett organ som ej innehar erforderlig kunskap härför. Därutöver ska dock framhållas att det även är problematiskt i de fall domstol ej uttalar sig kring återfallsrisken. I hustrufallet hänvisar domstol exempelvis endast till RMVs uttalande i frågan. Även om riskbedömningen i detta fall innebär en bedömning av det organ som är bäst lämpat, medför domstols agerande ett indirekt avsteg från lagmotiven som stadgar att domstol är det organ som ska bedöma om återfallsrisk föreligger.

7.2.2.3 Ett brottsförebyggande frihetsberövande

En konsekvens av ovan två problem blir att livstidsstraffet intar karaktären av ett brottsförebyggande frihetsberövande. Riskbedömningens bakomliggande konflikt mellan dess åtgärder av preventiv karaktär och den enskildes rätt till frihet uppmärksammades vid lagens införande. Lagstiftaren menade dock att ett preventivt frihetsberövande i syfte att skydda samhället var motiverat mot bakgrund av att de riskbedömningar som utförs är utav god kvalitet. Möjligen hade detta antagande kunnat accepteras om det grundats på sanningsenliga premisser. Verkligheten är dock beskaffad som så, vilket framgån löpande genom framställningen, att dessa riskbedömningar är förknippade med stora svårigheter.

I OmvLs förarbeten motiverade lagstiftaren valet att låta riskbedömningen ingå som omvandlingskriterium genom att hänvisa till regleringar där liknande bedömning av återfallsrisk lagfästs. Därmed menade lagstiftaren att liknande bedömning var motiverad även vid omvandlingsprövning av livstidsstraff. För att recidivfara ska föreligga måste återfallsrisken vara konkret och beaktansvärd i det enskilda fallet, en reglering som vid första anblick uppvisar likheter med OmvLs riskbedömningskriterium. Jag anser dock att det föreligger en väsentlig skillnad däremellan. I häktningsregleringen återfinns proportionalitetsprincipen lagfäst, vilken stadgar att skälen för häktning måste ställas i relation till de olägenheter frihetsberövandet innebär för den misstänkte eller för annat enskilt intresse. Motsvarande proportionalitetskrav återfinns ej i OmvL, faktum är att ordet proportionalitet helt saknas i lagens proposition.

Då proportionalitet utgör ett av den materiella rättssäkerhetens grundläggande etiska värden anser jag det anmärkningsvärt att denna del ej beaktats i OmvL. Återigen får en viktig del av rättssäkerhetens komponenter i form av den enskildes grundläggande rättigheter stå tillbaka till förmån för samhällets rättstrygghet, i bemärkelsen att samhället ej ska bli utsatt för kriminella gärningar. Omvandlingsprövningen genomsyras därmed av en brottspreventiv tanke, och mot bakgrund av samhällsskyddets och rättstrygghetens starka ställning är risken påtaglig att den materiella rättssäkerheten sätts ur spel. Om krav på proportionalitet hade lagstadgats i OmvL är det möjligt att balansen mellan rättssäkerhet och rättstrygghet uppnått större jämvikt, oaktat riskbedömningen.

Större likheter återfinns i de fall domstol tar ställning till återfallsrisken i samband med särskild utskrivningsprövning, då LRV likt OmvL ej innehåller krav på proportionalitet. En förutsättning för att beslut om särskild utskrivningsprövning ska fattas är ett kausalsamband mellan den brottsliga gärningen och den psykiska störningen. Vid utskrivningsprövningens riskbedömning ska ställning tas till om ny brottslighet kan befaras på grund av den psykiska störning som individen led av vid gärningstillfället. Således föreligger även här ett orsakssamband. Vid omvandlingsprövningens riskbedömning uppställs inget krav på kausalitet mellan den brottsliga gärningen som föranledde livstidsstraffet och de risk- respektive skyddsfaktorer som anförs. Istället kan omständigheter utan direkt samband med den brottsliga gärningen tillmätas vikt och sedermera hindra omvandling. Detta påvisas exempelvis i knivhuggsfallet där domstol menar att K-ÅJs avsaknad av konkret framtidsplanering och professionellt nätverk är omständigheter som hindrar omvandling, samt i handeldvapenfallet där KJTs misskötsamhet och bristande samhällsätanpassning anses ligga honom till last. Även i drogmissbruksfallet anses JEs återfall i missbruk är

2015 samt brist på framtidsplanering utgöra riskfaktorer. Samtliga nämnda riskfaktorer saknar ett direkt orsakssamband med den brottsliga gärningen. Att kausalitet ej föreligger synes vara en konsekvens av den bedömningsmodell RMV nyttjar, vilken domstol sedan lutar sig mot, då samtliga icke-kausala riskfaktorer är av kontextuell art. Min mening är att avsaknaden av krav på kausalitet medför att en direkt jämförelse med utskrivningsprövningen ej låter sig göras. Därmed är det tvivelaktigt av lagstiftaren att legitimera riskbedömningen mot bakgrund av denna reglering.

Vid OmvLs införande menade lagstiftaren att omvandlingsansökan *bör* avslås om det föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk. Genom HDs uttalande i NJA 2008 s. 579 har kriteriet fått en strängare tolkning, då ansökan ska avslås *reservationslöst* om återfallsrisken bedöms vara konkret och beaktansvärd. HDs uttalande har därmed effektivt bidragit till att stärka samhällsskyddet, vilket får till konsekvens att dess motpol i form av rättssäkerhet tagit ett steg tillbaka. Därmed intar även samhällsskyddet och den närliggande rättstryggheten en särställning, till nackdel för rättssäkerheten. Livstidsstraffet får därmed karaktären utav ett preventivt frihetsberövande innan brott har skett. Detta innebär en otvivelaktig etisk och moralisk problematik. Att låta en individ verkställa ett fängelsestraff mot bakgrund av att individen kan begå ett framtida brott är enligt min mening ej förenligt med humanitetsprincipens stadgande att restriktivitet och försiktighet ska upprätthållas vid utdömmande av straff. Visserligen återspeglar livstidsstraffet som sådant samhällets syn på det brott som begåtts, varvid mord synes vara mest förkastligt. Dock torde humanitetsprincipen även upprätthållas vid omvandlingsprövningen, vilket innebär att omvandling ska ske i de fall ett fortsatt frihetsberövande ej är nödvändigt, en bedömning som vidtas med stor osäkerhet. Sett tillsammans med riskbedömningens inneboende höga felmarginal samt det faktum att ett organ utan adekvat kompetens utför bedömningen, är det enligt min mening högst tveksamt om OmvL kan sägas utgöra ett rättssäkert förfarande utifrån den materiella rättssäkerhetens definition.

7.2.3 Betydelsen av samhällets skyddsintresse

Mot bakgrund av den materiella rättssäkerhetens definition blir slutsatsen att riskbedömningskriteriet, och därmed OmvL, ej kan anses uppfylla rättssäkerhetens krav. Om riskbedömningen istället studeras utifrån den formella rättssäkerhetens definition kan konstateras att svag rättssäkerhet föreligger då bedömningen ej är förutsebar samt är behäftad med osäkerhet, till stor del på grund av riskbedömningens komplexitet. Även om omvandlingsförfarandet svårligen kan godtas ur ett formellt rättssäkerhetsperspektiv är frågan om vi, samhället i form av enskilda individer, kan acceptera att våra rättsliga regleringar bygger på juridik som, för att använda Peczeniks uttryck, är "moraliskt dålig"? Enligt min uppfattning kan svag formell rättssäkerhet således anses råda, men förutsätter accepterande av moraliskt förkastlig rätt. Att riskbedömningen innehar en låg predikativ validitet men ändå tillåts ligga till grund för omvandlingsprövningen kan konkretiseras till en avvägning mellan samhällsskyddet och den enskildes rättigheter. Därmed ställs samhällets rättstrygghetskrav i form av att ej utsättas för brott i kontrast till den enskildes rätt till en rättssäker bedömning, oaktat vald rättssäkerhetsdefinition.

Hur stor vikt måste samhällets skyddsintresse tillmätas för att överväga den enskildes grundläggande rättigheter? Då samhällsskyddet är det faktum som motiverade

införandet av kriteriet står klart att rättstryggheten i detta sammanhang väger tungt. Detta påvisas inte minst av att återfallsrisken varit avgörande för i princip samtliga ansökningar som ej bifallits. Genom att granska den låga risknivå som erfordras i ljuset av den höga felmarginal som riskbedömningen medför, kan problemområdet härledas till problematiken kring att bedömningen intar karaktären av ett brottsförebyggande syfte. Att uttala sig över antalet felaktiga bedömningar i nämnda rättsfallsstudie vore vanskligt, men klart är att enligt nämnd statistik torde ett par dömda som ej fått sitt livstidsstraff omvandlat hållas enbart preventivt frihetsberövade. Om rättstryggheten istället vägt tyngre i bemärkelsen att säkrare bedömningar krävts för att hindra omvandling, hade å andra sidan fler personer bedömts ha en icke konkret och beaktansvärd risk, vilket i sin tur riskerat att potentiellt samhällsfarliga personer frigivits. Häri återfinns en tydlig etisk problematik, då både samhällsskyddet och rättssäkerheten blir lidande av felaktiga bedömningar. Genom granskning av rättsfallsstudien anser jag mig kunna utläsa att samhällsintresset väger tyngst vid denna intresseavvägning, vilket är i paritet med motiveringen till att införa riskbedömning såsom kriterium. Röster har höjts för att vissa felmarginaler måste accepteras, men då detta sker på den dömdes rättssäkerhets bekostnad kan ifrågasättas om högre krav på riskbedömningens träffsäkerhet borde ställas för att få utgöra underlag för omvandlingsprövningen.

Vid avgörande i domstol råder vanligen devisen *hellre fria än fälla*, en devis som härrör ur den grundläggande oskyldighetspresumtionen. Vid omvandlingsprövningen sker bedömningen snarare utifrån en *kvalificerad gissning*, då riskbedömningar ej genererar några säkra svar. Att ej döma en oskyldig person är av stor vikt i vårt svenska rättssamhälle, men denna sentens torde ej råda i de fall individen redan är dömd. Att hindra en potentiell framtida brottslig gärning hos en redan dömd person framstår således mer angeläget än att i motsvarande fall döma en person i de fall någon form av tvivel föreligger, vilket återigen påvisar det starka samhällsskydd som genomsyrar riskbedömningen.

Vid en diskussion utifrån rättssäkerhetens och rättstrygghetens kontrasterande intressen är NJA 2008 s. 579 central. Diskrepansen mellan RMVs och domstols bedömning i de fall återfallsrisken bedömts vara osäker finner sin förklaring i HDs uttalande kring att en osäker riskbedömning ej kan hindra omvandling, vilket bidragit till att uppnå jämvikt mellan respektive intresse. Detta uttalande medför enligt min mening att den enskildes rättssäkerhet i viss mån stärks, då ett beslut om att ej omvandla ett livstidsstraff mot bakgrund av ett osäkert bedömningsunderlag i viss mån får anses vara godtyckligt.

Att avsaknaden av information ej kan hindra omvandling ligger enligt min mening i linje med ett etisk och moraliskt godtagbart synsätt. Likt domstol saknar adekvat riskbedömningskunskap saknar RMV kunskap om återfallsriskens juridiska definition. Detta exemplifieras i de fall bedömningsinformation saknas. Om RMV anser att bedömningen är osäker bedöms återfallsrisken vara medelhög, då det ej anses säkert att frige den dömd. Tack vare tvåstegsbedömningen i form av domstols efterföljande bedömning ligger avsaknaden av fakta dock ej den dömd till last. Även om jag ställer mig kritisk till att domstol ska utföra en riskbedömning innebär domstols ställningstagande till återfallsrisken en rättssäkerhetsgaranti för den enskilde. Detta kan återigen liknas vid devisen *hellre fria än fälla*, då omvandling sker i de fall osäkerhet föreligger. Avsteg från RMVs bedömning innebär därmed att endast klarlagd och fastställd information kan ligga den dömd till last, vilket medför att

samhällets intresse av rättstrygghet hamnar i skymundan. Vid en osäker bedömning är ej fastställt att det *ej* föreligger en återfallsrisk, endast att det är *osäkert* om återfallsrisk föreligger. HDs uttalande torde dock ha bidragit till ett något mer rättssäkert förfarande för den enskilde, vilket e contrario skett på samhällsintressets bekostnad då återfallsrisken annars hade hindrat omvandling till den enskildes nackdel i betydligt fler fall. Ett grundläggande problem är emellertid att *samtliga* återfallsriskbedömningar är behäftade med osäkerhet, ej endast de fall där osäkerheten uttryckligen påtalas. I dessa fall hjälper HDs uttalande föga.

7.3 Riskbedömning i förhållande till OmvLs syfte

Nästkommade fråga att ta ställning till är om OmvLs syfte att förbättra rättssäkerheten och förutsebarheten för den livstidsdömde kan anses vara uppfyllt. Härvid anser jag att det är av intresse att även framhålla nådeinstitutets syfte att, såsom komplement till straffrättskipningen, möjliggöra efterskänkande eller mildrande av ett straff mot bakgrund av omständigheter som inträffat efter domen i de fall straffet framstår vara obilligt. Även om detta syfte ej nämns uttryckligen i OmvLs proposition får det anses vara den grundtanke OmvL vilar på.

7.3.1 Rättssäkerhet och förutsebarhet enligt OmvL

För att finna svar på frågan om tillämpningen av OmvL är rättssäker och sedermera förutsebar måste begreppet preciseras.

Då rättssäkerhetens definition är flertydig är det olyckligt att vad som menas med rättssäkerhet i OmvL ej preciserats närmare. Enligt propositionen ska en ökad rättssäkerhet uppnås genom det nya systemets utformning, ett system som är skapat för att öka förutsebarheten. Således anser jag mig kunna utläsa att omvandlingsförfarandet ska bli mer rättssäkert som en följd av att förutsebarheten förbättras. Därmed tolkar jag OmvLs definition av rättssäkerhet vara förenlig med definitionen av formell rättssäkerhet. Begreppen förutsebarhet och rättssäkerhet kan svårligen separeras, vilket kan vara förklaringen till motivens knapphändiga information om rättssäkerhet. På så vis kan en enad bedömning göras över om riskbedömningen är förenlig med lagens definition av förutsebarhet och rättssäkerhet.

Som konstaterats ovan råder en svag rättssäkerhet utifrån den formella definitionen, därmed råder även en svag förutsebarhet. Förutsebarheten har klart förbättrats genom att bedömningen idag utgår från lagstadgade kriterier, att rättssäkerheten är svag är främst en konsekvens av riskbedömningens karaktär. Sammantaget kan omvandlingsprövningen sägas ha blivit *mer* förutsebar, men då svårigheter kvarstår kring bedömningen av återfallsrisken menar jag att förutsebarheten ej uppnått en förnöjande nivå. Vid införandet av OmvL föreslogs ett omvandlingssystem istället för ett system med villkorlig frigivning, då detta skulle medföra tydliga ramar för omvandlingsprövningens kriterier. Härvid vill jag framhålla att tydliga ramar hjälper föga om ramens innehåll är oförutsebart eller svårbedömt. Detta påvisar att en svag rättssäkerhet och en svag förutsebarhet kan sägas råda utifrån lagens definition då ett förutsebart kriterium bygger på en oförutsebar bedömning.

Ett av OmvLs delsyften var att ge den dömd större möjligheter att påverka sin frigivning, ett syfte som i förlängningen avsåg öka den dömdes incitament att främja sin egen återanpassning i samhället. Studien visar att domstol i något vidare mån än RMV är benägen att frångå de historiska och statistiska riskfaktorerna, vilka till sin karaktär ej är påverkbara. Genom att tillmäta föränderliga riskfaktorer såsom den dömdes begränsade sociala nätverk eller att den dömd ej bearbetat den brottslighet han eller hon är dömd för stor vikt, skapas större möjligheter för den enskilde att påverka sin situation. Huruvida detta är ett medvetet val från domstol låter jag dock vara osagt, då TR i inget beslut bekräftar att så är fallet. Därmed kan den föreliggande diskrepansen mellan RMVs och domstols bedömning i viss mån sägas verka för att uppfylla syftet i denna del.

Att domstol tenderar att tillmäta de föränderliga riskfaktorerna större vikt än de historiska riskfaktorerna kan ses mot bakgrund av det syfte som följer av nådeinstitutet, vilket stadgar att beslut om nåd kan ske utifrån omständigheter som inträffat efter domen. Det vore i direkt strid med nådeinstitutets syfte att tillmäta historiska riskfaktorer vikt, såsom den dömdes tidigare kriminalitet. Visserligen återfinns detta syfte ej stadgat i OmvLs motiv, men då OmvL i stort bygger på samma grundtanke som nådeinstitutet finner jag det av intresse att uppmärksamma att riskbedömningskriteriet i viss mån strider mot detta syfte, då riskfaktorer såsom den dömdes personlighetsproblematik stundtals tillmäts vikt. Härvid kan även nämnas att enligt propositionen ska vissa atypiska nådeomständigheter, såsom sjukdom och tredjemansskäl, ej ges självständig betydelse vid omvandlingsprövningen. Stadgandet har fått direkt genomslag i rättstillämpningen exempelvis i hängningsfallet. RMV bedömde JEMs fysiska funktionsnedsättning vara en skyddsfaktor, en omständighet TR helt frånser. I detta fall synes domstol därmed göra en bedömning i enlighet med lagstiftarens intention, vilket kan förklara varför det föreligger en diskrepans mellan RMVs och domstols bedömning.

7.3.2 Betydelsen av samhällets skyddsintresse

Att riskbedömningskriteriet intagit en särställning vid omvandlingsprövningen innebär att riskbedömningens syfte i form av att värna om samhällsskyddet utgör en betydande del av omvandlingsprövningen. Detta medför att omvandlingsprövningen kommit att präglas av den övergripande tanken att samhällsskyddet ej får eftersättas. Att värna om att samhället ej utsätts för brott har blivit viktigare än den dömdes lagstadgade potentiella framtida frigivning, varför jag anser att omvandlingsprövningens tillhörande återfallsbedömning i viss mån innebär att OmvLs övergripande syfte ej kan anses vara uppfyllt i så hög grad som hade kunnat vara möjligt om riskbedömningen ansetts väga lättare vid omvandlingsprövningen.

7.4 Bör riskbedömningen hindra omvandling?

Utifrån ovan analys ämnas nedan slutsats besvara frågan om riskbedömningen bör kunna hindra omvandling av ett livstidsstraff till ett straff på viss tid. Vid besvarandet av denna fråga är en grundläggande problematisk aspekt att RMV och domstol bedömer återfallsrisken utifrån olika kriterium, vilket påvisar svårigheten att inkorporera en bedömning utifrån annan vetenskap och sedermera andra premisser i en lagstadgad bedömning. En låg återfallsrisk enligt RMV kan ej översättas rakt av till

en icke konkret och beaktansvärd återfallsrisk enligt domstol, även om så synes ske i flertalet fall. Problematiken framkommer tydligt i de fall RMV bedömer återfallsrisken vara medelhög, vilket troligen är en konsekvens av dess annorlunda bedömningskriterier. Även om domstol ska göra en egen bedömning av återfallsrisken har det framkommit att de i många fall lutar sig mot den bedömning som utförts av RMV, i vissa fall till den grad att TR avstår från att ytterligare kommentera återfallsriskens beskaffenhet. I de fall domstol gör en egen bedömning kan dock viss diskrepans urskiljas, i bemärkelsen att domstol synes tillmäta föränderliga och dynamiska riskfaktorer allt större vikt, samt är mer benägna att bortse från historiska riskfaktorer. Då det är domstols riskbedömning som är avgörande för om omvandling ska ske eller ej, blir konsekvensen att ett organ utan adekvat kunskap, samt som i relativt hög utsträckning synes ändra RMVs professionella bedömning, bedömer om omvandling ska ske eller ej. Hur säkra bedömningar som kan göras torde enligt min mening avgöra vilken vikt riskbedömningen ska tillmätas. Även om RMV besitter kunskap och erfarenhet för att göra tämligen korrekta riskbedömningar anser jag att nyttjandet av en riskbedömning såsom underlag för omvandlingsprövningen ändå är problematiskt då det ej finns någon sakenlig modell för att bedöma återfallsrisken hos livstidsdömda personer. Det faktum att ett ändamålsenligt bedömningsunderlag ej kunnat konstrueras får mig att ifrågasätta om en återfallsriskbedömning verkligen ska utgöra ett omvandlingskriterium. Idag nyttjas istället riskbedömningsinstrument avsedda för att mäta exempelvis risk för framtida våld eller graden av psykopatiska personlighetsdrag, och som visat sig ha en relativt låg predikativ validitet om 75 % när de används i sitt rätta sammanhang. Dock gäller denna träffsäkerhet endast män, vid bedömning av kvinnors framtida våldsrisk saknas tillförlitliga siffror. Visserligen är män överrepresenterade i de fall livstidsstraff ådöms, men att nyttja en modell vars utfall ej går att mäta på det ena könet anser jag högst tvivelaktigt. Desamma gäller det faktum att nyttjade bedömningsmodeller ej kan appliceras i de fall brottsligheten som föranlett livstidsdomen är hedersrelaterad. I hedersfallet bedömdes RS låga återfallsrisk vara behäftad med osäkerhet på grund av att en korrekt applicerbar bedömningsmodell saknades. Tack vare den föreliggande osäkerheten medför HDs uttalande att bedömningen ej ligger den enskilde till last i det specifika fallet, men att domstol lutar sig mot en bedömning, vilken ej utgått från en adekvat modell, anser jag vara anmärkningsvärt och diskutabelt.

Härtill kan konstateras att i de fall riskbedömningsmodellerna nyttjas vid omvandlingsprövningen uppvisas ännu lägre predikativ validitet, vilket i praktiken innebär fler inkorrekta riskbedömningar. Denna svaga grund, som ändå är professionellt utförd, låter sedermera domstol utgöra en del av den rättsliga riskbedömningen, med skillnaden att de i flertalet fall gör en till synes skönsmässig bedömning av de risk- respektive skydds faktorer RMV framhållit.

Lagregleringen av omvandlingsprövningen har medfört att förfarandet är *mer* rättssäkert och sedermera *mer* förutsebart. Ur den enskilde dömdes perspektiv ställer jag mig dock tveksam till om omvandlingsförfarandet är tillräckligt rättssäkert. Riskbedömningen kan ej anses vara materiellt rättssäker samt är behäftad med svårigheter utifrån en formell rättssäkerhetsdefinition. En svag formell rättssäkerhet kan sägas råda, vilket indirekt innebär en svag förutsebarhet. Att olika resultat kan nås beroende på vilken bedömningsmodell domstol nyttjar samt att olika typer av riskfaktorer tillmäts olika vikt innebär att den dömde ej kan förutse utfallet av

bedömningen, vilket är oerhört klandervärt ur ett rättssäkerhetsperspektiv, oavsett vilken rättssäkerhetsdefinition som tillämpas.

Om detta är tillräckligt för att uppfylla den dömdes rätt till ett rättssäkert och förutsebart omvandlingsförfarande är enligt min mening mycket tveksamt. Ett kriterium som ej kan anses fullt rättssäkert utifrån någondera rättssäkerhetsdefinition bör enligt min uppfattning ej kunna hindra omvandling. Viss rättssäkerhet kan emellertid sägas föreligga utifrån formell rättssäkerhet, men för att godta riskbedömningen såsom rättssäker sker ett indirekt accepterande av moraliskt förkastlig rätt. Härvid anser jag att en reglering som kan ifrågasättas ur denna aspekt är högst tvivelaktig. Oaktat den formella rättssäkerhetens uppfyllande anser jag det anmärkningsvärt att en framtida spekulering kan hindra omvandling.

Enligt min uppfattning återfinns en förklaring till rättssäkerhetens svaga ställning i riskbedömningens bakomliggande syfte i form av samhällsskydd. En betydande fråga i sammanhanget är om eftersättandet av rättssäkerheten är en nödvändig konsekvens för att säkerställa samhällets behov av rättstrygghet. Denna intressekonflikt genomsyrar tillämpningen av riskbedömningen, utan ett direkt svar på var gränsen ska dras och hur stort mått av rättssäkerhet respektive rättstrygghet som fordras för att både den enskildes och samhällets intressen ska tillgodoses. Klart är dock att lagstiftare och domstol genom att tillmäta riskbedömningen en avsevärd vikt givit samhällsskyddet en betydande roll, på bekostnad av den enskildes rättssäkerhet. OmvLs syfte kan nästintill sägas ha tagit ett avsteg mot ett samhällsbeskyddande syfte, då det blivit av större vikt att värna om att samhället ej utsätts för brott än att den enskilde får sitt livstidsstraff omvandlat enligt en rättssäker bedömning.

Samhällets intresse av brottsprevention motiverar idag ett fortsatt frihetsberövande, ett beslut som sker baserat på en framtidsprognos. Att låta den dömdes potentiella framtida agerande utgöra motiv till att låta dennes frihetsberövande fortgå anser jag problematiskt ur etisk synpunkt. Om förfarandet ska accepteras såsom det är idag och rättssäkerhet ska anses råda krävs att denna moraliskt och etiskt ifrågasättbara rätt kan godtas. Enligt min mening är det olyckligt att låta en sådan rätt ligga till grund för huruvida den livstidsdömde ska få sitt straff omvandlat eller ej, framförallt mot bakgrund av att denna framtidsprognos har visat sig ha en mycket låg reliabilitet och en inneboende hög felmarginal, samt utförs av ett organ som ej besitter erforderlig specialistkompetens. Därtill utför RMV bedömningarna mot bakgrund av bedömningsmodeller som ej är anpassade för att bedöma återfallsrisk för livstidsdömda. Att så är fallet får mig att starkt ifrågasätta om domstols riskbedömning ska kunna hindra omvandling av ett livstidsstraff.

Riskbedömningens främsta syfte är att förhindra framtida brott, ett syfte av klar preventiv karaktär. Då riskkriteriet genom praxis givits avgörande betydelse vid omvandlingsprövningen intar hela OmvL en preventiv tanke, vilket ej är i enlighet med lagstiftarens intention vid OmvLs tillkomst. En möjlig lösning hade varit att låta återfallsrisken inta en något mer blygsam roll vid omvandlingsprövningen. Av vikt härvid är riskbedömningens syfte. RMVs utredning har ett bakomliggande syfte att *förhindra* våldshandlingar, inte *förutsäga* dem. En tänkbar förklaring till att riskbedömningen i många avseenden inte är förutsebar kan vara att just detta ej är dess syfte. En riskbedömning ämnar snarare förhindra brott, vilket är i paritet med ovan nämnda brottspreventiva och samhällsbeskyddande tanke. Att så är fallet

uppmärksammades i propositionen, dock ej i bemärkelsen att förutsebarheten och därigenom rättssäkerheten kunde komma att träda tillbaka som en konsekvens.

En bedömning av återfallsrisken innebär per automatik ett komplicerat förfarande, vars utgång alltid är behäftad med osäkerhet då bedömningen de facto är en framtidsprognos. Därmed blir bedömningen ofrånkomligen förhållandevis godtycklig. Genom att, både i OmvLs motiv och i praxis, ge riskbedömningen en framträdande roll synes samhällsintresset och rättstryggheten tvingat rättssäkerheten tillbaka. Mot bakgrund av riskbedömningens karaktär är det enligt min mening tveksamt om rättssäkerheten kan tillgodoses utifrån OmvLs nuvarande utformning. Med anledning därav landar jag i slutsatsen att OmvL med dess framträdande riskbedömning i stort ger uttryck för en *rättsosäker förmån*. Då rättssäkerheten, oavsett om definitionen är formell eller materiell, utgör en av samhällets främsta stöttepelare anser jag avslutningsvis att det krävs en översyn av lagstiftningen, allt för att minimera den rättssäkerhetsrisk en riskbedömning faktiskt innebär.

Bilaga 1

Målnr Datum Örebro Tingsrätt Namn	Brott som omfattades av livstidsdomen	Beskrivning av mordfallet	Risk för återfall i allvarlig brottslighet?	RMVs riskbedömning	Avgörande faktorer för bedömning av eventuell omvandling	Beslut Örebro TR Beslut Göta HovR
B 2934-14 2015-01-30 KJT	Mord.	KJT har hämtat brotts-offret i hans hem, fört honom från hans bostad och därefter skjutit honom i bakhuvudet med en pistol så att han avled.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömt återfallsrisken vara hög då hans personlighetsstörning med psykopatiska drag, hans lättkränkhet med aggressivt beteende, avsaknad av ånger och skuld känslor, bristande empatiska förmåga och manipulativa drag är graverande ur ett riskhänseende. TR påtalar att RMVs uttalande är noggrant, väl underbyggt och relevant, samt att inget som framkommit vid förhör med KJT talar emot dess riktighet. Bristen på skyddsfaktorer ligger även KJT till last, varvid TR även beaktar KJTs misskötsamhet och icke-återanpassning i samhället. Därmed finner TR att återfallsrisken för KJT är konkret och allvarlig, samt utgör ett absolut hinder mot omvandling. 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> KJT har en historik av grov brottslighet, har tidigare varit medlem i kriminell gäng, samt har en personlighetsstörning med psykopatiska drag. Han brister i probleminsikt och hans lättkränkhet visar sig i aggressivt beteende. Han saknar ånger och skuld känslor, har bristande empatisk förmåga och manipulativa drag. KJT har ingen förankring på arbetsmarknaden, utan har tidigare försöjt sig på kriminalitet. KJT har även tidigare missbrukat narkotika. KJT dömdes för mord under samma tidsperiod han avtjänade fängelsestraff för tidigare begången brottslighet. Under verkställigheten har KJT fått upprepade tillsägelser för dåligt uppträdande mot medintagna och personal. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Några egentliga och konkreta skyddsfaktorer föreligger ej. Att KJT under verkställigheten haft en tät kontakt med sin familj är dock en positiv omständighet och verkar som en länk till samhället. Familjen kommer dock splittras vid frigivning då KJT ska utvisas. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Att KJTs riskfaktorer överväger hans skyddsfaktorer är graverande för återfallsrisken. Återfallsrisken bedöms främst ha koppling till hans antisociala beteende och aggressivitet, samt bristande förmåga att reflektera över och ändra det egna beteendet. KJT har skapat hotfulla situationer mot medintagna och personal otaliga gånger, samt är placerad på säkerhetsavdelning. Han får ej beviljas permission, varvid det ej är möjligt att bedöma hans psykologiska och sociala funktionsförmåga i ett liv i frihet. Vidare erkänner han inte gärningen. Det framkommer fler och yngre riskfaktorer än skyddsfaktorer. KJT har misskött sig upprepade gånger samt uppvisat en bristande motivation till förändring, varför RMV bedömer återfallsrisken som hög. 	Konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet, absolut hinder mot bifall.	Bifalles ej.
B 2988-14 2015-02-06 ÖY	Mord, försök till miss-handel samt olaga hot.	ÖY har, i samförstånd med sina två bröder, sökt upp brotts-offret, jagat honom, skjutit honom så att han föll till marken samt därefter avlossat flertalet skott från nära håll som träffade brotts-offret i huvudet så att han avled.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att ÖY genomfört flera obehövade permissioner på egen hand utan anmärkning. RMV påtalar att ÖYs tidigare narkotikamissbruk och familjeförhållande kan utgöra riskfaktorer, men att han dock hanterat de fria permissionerna väl. ÖY har själv uppgett att mycket förändrats inom hans släkt under tiden han verkställt sitt straff. RMV har även bedömt ÖYs starka band till familjen som en skyddsfaktor. TR finner att RMVs bedömning att återfallsrisken är låg är övertygande. Därmed anser TR det ej föreliggande en konkret och allvarlig återfallsrisk. 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Under verkställigheten har ÖY lämnat fyra urinprov positiva för cannabis, samt vägrat lämna urinprov vid två tillfällen. ÖY förnekar själv missbruksproblem. ÖY är innan livstidsstraffet dömd för narkotikabrott, i övrigt är omfattningen av hans missbruksproblematik oklar. Hans tidigare missbruk anses dock utgöra en riskfaktor med tanke på att narkotikaanvändning i sig är kriminell, samt kräver kontakt med kriminella personer. ÖYs starka relation till sin familj är både en belastning och en styrka. Familjen var en av anledningarna till att ÖY begick mordet. Dock förekommer inga rättskända konflikter med släkten idag. Sådana konflikter skulle med hänsyn till gärningens karaktär kunna utgöra en riskfaktor. ÖY menar dock att han ej skulle blanda sig i om sådan konflikt skulle uppstå. ÖY anser sig oskyldigt dömd, vilket kan ses som uttryck för en underliggande antisocial attityd. Dock uppvisar inte ÖY antisociala värderingar och problematik med personlighetsstörningar eller annan negativ attityd mot sin omgivning. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ÖY har god kontakt med sina föräldrar och med sin 12-åriga son, samt tillfredsställande fungerande kontakt med sin före detta fru och hennes nya partner. ÖY har starkt stöd från sin familj, men även från professionella som agerat sig i hans sak. Hans nätverk har stöttat honom känslomässigt, ekonomisk och med jobberbjödanden. ÖY har haft en förhållandevis trygg uppväxt, har empatiska färdigheter samt söker hjälp på ett adekvat sätt i svåra situationer. Han har fritidsintressen och positiva livsmål, socialt stöd och har på permissioner visat förmåga till drogfrihet och stabilitet. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ÖY uppvisar relativt få riskfaktorer. Flertalet är statiska riskfaktorer som härrör från hans tidigare bakgrund, exempelvis antisocialt beteende och tidig debut i våldshandlingar. Den främsta riskfaktorn i dagsläget är dock att ÖY vid flertalet tillfällen använt droger. Även om han ej har en direkt missbruksproblematik är hans inställning till droger problematisk, då det bland annat kan öka risken för våldsbenägenhet. ÖYs permissioner har förlöpt väl. Dock finns vissa farhågor kring det inflytande ÖYs familj har med beaktande av omständigheterna kring det brott han är dömd för. ÖY hävdar dock att han ej står under inflytande av sin familj. Sammantaget bedöms risken för att ÖY ska återfalla i allvarlig brottslighet vara låg. 	Samtliga kriterier uppfyllda.	Bifalles, fängelse 22 år.
B 3331-14	Mord samt grov stöld.	MT har på en restaurang	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömt risken vara låg, men att 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> MT har på grund av utvisningsbeslut ej genomfört permissioner på egen 	Samtliga kriterier	Bifalles, fängelse 21

<p>2014-02-06</p> <p>MT</p>		<p>slagit brottsoffret i bakhuvudet med en träpåk, skurit av hans hals och nacke med en kniv samt utdelat 35 knivhugg i bakhuvudet.</p> <p>I samband med detta stal MT även ca 12 000 kronor från restaurangens kassa.</p>	<p>bedömningen är behäftad med viss osäkerhet. Att MT inte kunnat uppvisa ett stabilt socialt leverne vid permissioner på egen hand kan han ej lastas för. TR poängterar att MT inte synes ha en kriminell bakgrund eller kriminell förankring, samt att han inte verkar ha några missbruksproblem, psykisk ohälsa eller andra påtagliga avvikelser knutna till hans personlighet. Därtill synes MT ha ordnade förhållanden vid ett frisläppande i hemlandet. Därmed finner TR att det ej föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk.</p>	<p>hand, och är därmed oprövad i samhället varpå ett uttalande om hur han hanterar eventuella stressituationer endast blir spekulativt.</p> <ul style="list-style-type: none"> MTs förnekande och känslomässiga grundhet inför brottet kan tyda på en bristande förmåga att känna skuld och ånger. MT har avböjt psykologkontakt och har istället vänt sig till en präst vid samtalsbehov, vilket i och för sig kan ses som en skyddande faktor. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> MT har ett socialt nätverk i hemlandet och släkt och vänner har under hela verkställighetstiden behållit kontakten med honom. Han har löfte om jobb och bostad när han återvänder till hemlandet, förvisso hans egna uppgifter men inget pekar på motsatsen. MT har en realistisk framtidssyn. Han har haft förtroendeuppdrag under verkställigheten, samt endast rapporterat för lindrig misskötsel, med undantag för år 2004 då hans urinprov visade utslag av anabola steroider. I övrigt har han skött sina sysslor med beröm. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Det framkommer relativt få riskfaktorer kring MTs person och leverne. Den begränsade permissionsgången medför dock en viss osäkerhet som MT inte kan påverka eller lastas för. MT har ej uppvisat misskötsamhet, utan studerat och försökt förbättra sina möjligheter att ta sig in på arbetsmarknaden. Det råder viss osäkerhet kring hur livet i hemlandet kommer bli då alla uppgifter kommer från MT, men i sammantaget bedöms återfallsrisken vara låg. 	<p>uppfyllda.</p>	<p>är.</p>
<p>B 2434-14</p> <p>2015-02-09</p> <p>JAA</p>	<p>Mord, misshandel, olaga frihetsberövande samt rån.</p>	<p>Återges ej av TR.</p>	<ul style="list-style-type: none"> JAA:s konkreta föreliggande riskfaktorer är hans tidigare missbruk, våldsamma beteendemönster samt hans stresskänslighet kopplad till utåtagerande beteende. TR konstaterar att JAA har vidtagit flera åtgärder som syftar till att svara mot dessa riskfaktorer, exempelvis regelbundna psykologsamtal, behandlingsprogram inriktat på den typ av våld han är dömd för respektive inriktat på missbruk. Att JAA fått tre varningar för våld/hot mot medintagna synes vara beroende av att JAA själv attackerats och kan ej ligga honom till last vid riskbedömningen. RMV angav även omständigheten att JAA inte fullgjort någon utbildning och inte heller är etablerad på arbetsmarknaden som en riskfaktor. JAA menar att han ej kan avsluta utbildningen under Kriminalvårdens regelverk, varigenom TR ej ifrågasätter JAA:s vilja och förmåga att avsluta utbildningen. Att JAA ej är etablerad på arbetsmarknaden finner TR ej anmärkningsvärt då JAA endast var 22 år vid brottstillfället. TR delar inte RMV:s bedömning att JAA inte har en ordnad ekonomi eller en färdigarbetad framtidsplanering. JAA har uppgett att han avser avsluta sin utbildning, att han har flera alternativ för boende samt att han har två olika utslussningsalternativ. Därmed menar TR att de konkreta riskfaktorerna inte är beaktansvärda, varvid omvandling ej kan nekas. 	<ul style="list-style-type: none"> RMV:s riskbedömning finns ej återgiven i TR:s beslut, RMV bedömer emellertid risken för återfall vara medelhög. 	<p>Samtliga kriterier uppfyllda.</p>	<p>Bifalles, fängelse 20 år.</p>
<p>B 2534-14</p> <p>2015-02-09</p> <p>TA-H</p>	<p>Mord samt hot mot tjänsteman.</p>	<p>TA-H har knivhuggit brottsoffret tretton gånger på överkroppen med dödlig utgång.</p>	<ul style="list-style-type: none"> TR inleder med att påtala att behovet av samhällsskydd är lika stort i alla länder, varvid TA-Hs utvisning ej påverkar bedömningen. Vittnet redogjorde grundligt för bakgrunden till RMV:s bedömning. Även om denna bedömning till stor del grundar sig i TA-Hs sjukdomstillstånd, vilket han ej ska lastas för, tar TR hänsyn till samhällsskyddsintresset. TA-H behöver omfattande professionell hjälp vid frigivning, i Irak finns endast begränsade möjligheter till detta. Därmed föreligger det enligt TR en betydande risk för att TA-Hs psykiska hälsa försämras om han frigges, framförallt om detta sker genom att han utan någon särskild planering går in i ett vårdsystem som saknar information om hans sjukdomsbild. Därmed bedömer TR att det föreligger en konkret och beaktansvärd risk för återfall i brottslighet av allvarligt slag. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> TA-H är dömd för dödligt våld och hot, vilket i sig utgör en riskfaktor. Trots adekvat behandling uppvisar TA-H passivitet, stresskänslighet och svårigheter med sociala situationer. Han är psykiskt skör, har en påtagligt nedsatt förmåga att självständigt upprätthålla en vardag, lösa problem och bemästra situationer. TA-H har en orealistisk framtidsplanering, samt ett litet socialt nätverk i Sverige/Finland, inget nätverk i Irak samt inget professionellt nätverk eller förberedelser för sådant. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> TA-Hs väldokumenterade följsamhet samt vilja att upprätthålla sysselsättning kan utgöra en skyddsfaktor, förutsatt att han ges en prosocial yttre struktur. Den pågående medicinska behandlingen är i dagsläget den största skyddsfaktorn. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> TA-Hs brottslighet är ej en del i ett beteendemönster. TA-H agerade dock i enlighet med sina värderingar och normsystem. Om TA-H har liknande värderingar idag kan det utgöra en riskfaktor. Huruvida TA-H tagit avstånd från det grundläggande synsätt som i hans mening berättigade gärningen är dock oklart. TA-Hs familj har dock tagit avstånd från honom med anledning av mordet, varvid effekten av denna riskfaktor har mildrats. Om TA-H insjuknar i framtiden skulle det innebära en påtaglig riskhöjning. Därmed är det av vikt att undvika sjukdomsperioder om TA-H frisläpps, framförallt med beaktande av hans bristande 	<p>Konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet, absolut hinder mot bifall.</p>	<p>Bifalles ej.</p> <p>Göta HovRs beslut den 12 juni 2015, Ö 554-15. HovR menar att den osäkerhet som är förknippad med TA-Hs återfallsrisk ej kan hindra omvandling</p>

				<p>sjukdomsinsikt och oförmåga att förstå dess koppling till brottsligt beteende. TA-H är mycket beroende av en omgivning som begränsar eventuella problem och tillför struktur och stadga. Under sådana omständigheter fungerar han väl och återfallsrisken är låg. Vid frigivning ska TA-H utvisas till Irak utan stödjande socialt eller professionellt nätverk. Det finns även viss risk att mordoffrets familj vill hämnas på honom. Detta skulle närmast garanterat leda till att TA-H utsätts för kraftig stress utan att ha förmåga att hantera stressen.</p> <ul style="list-style-type: none"> Risken för återfallsinsjuknande vore därmed påtaglig, varvid återfallsrisken i brottslighet bedöms vara hög. 		
B 2787-14 2015-02-17 AS	Mord i två fall samt grovt vapenbrott.	Morden hade karaktär av avrättningar.	<ul style="list-style-type: none"> TR kommenterar att RMV bedömt återfallsrisken vara låg. TR har ingen invändning mot denna bedömning. 	<ul style="list-style-type: none"> RMVs riskbedömning finns ej återgiven i TRs beslut, TR redovisar endast dess innehåll i den mån det behövs för TRs ställningstagande. 	Samtliga kriterier uppfyllda. Långt kvar till frigivning ej omvandling då återfallsrisken varit konstant låg.	Bifalles, fängelse 26 år.
B 2015-14 2015-02-23 GK	Mord.	GK tilldelade sin hustru ett stort antal knivhugg och berövade henne därigenom livet.	<ul style="list-style-type: none"> TR hänvisar till RMVs sammanvägda riskbedömning, samt påtalar att GK har uppvisat god skötsamhet under verkställigheten och vid sina permissioner. GK har även relativt goda möjligheter till ordnad sysselsättning efter en eventuell frigivning. Därmed bedöms återfallsrisken ej vara konkret och beaktansvärd. 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> GKs riskområde är våld i nära relationer, varvid han anses ha få konkreta riskfaktorer. Han har dock en kvarstående bristande förmåga till adekvat självhåvdelse och gränssättning, vilket var omständigheter som föranledde brottet. GK har även svårt att uttrycka negativa känslor, utan agerar istället på ett passivt-aggressivt sätt med plötsliga utbrott av ilska. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> GK har ej uppvisat ilska under de hitintills tio verkställda åren i fängelse. Han är 60 år gammal, och en högre ålder innebär statistiskt sätt minskad risk för brottslighet och dödligt våld. GK har en god allmänintellektuell funktionsnivå. Han har ett gott socialt nätverk, en tryggad inkomst genom pension, samt har under verkställighetstiden tagit körkort för lastbil. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Välkända riskfaktorer saknas i stort. Då GK endast gjort sig skyldig till partnervåld inriktas risken på framtida relationsvåld. GK har tidigare levt i normala relationer, dock är hans tendens att hålla tillbaka sina egna behov med risk för framväxande frustration en riskfaktor. Denna riskfaktor vägs dock lätt mot GKs förmåga till reflekterande resonemang och anpassning till situationsadekvata problemlösningstrategier GK har ej uppvisat en aggressiv sida, har ett stöttande socialt nätverk samt goda möjligheter till ekonomisk försörjning, varvid återfallsrisken bedöms vara låg. 	En omvandling av livstidsstraffet ligger långt fram i tiden mot bakgrund av brottets höga straffvärde. Återfallsrisken bedöms vara låg men är föränderlig över tid, varför TR ej anser sig kunna omvandla GKs ådömda livstidsstraff.	Bifalles ej.
B 3190-14 2015-03-02 JA	Mord, försök till mord i nio fall, rån, grovt rån i sju fall samt olaga vapeninnehav. JA har därefter dömts för grovt rån och försök till grovt rån i två fall, varvid det förordnades att livstidsstraffet enligt ovan skulle avse även de nya brotten.	Återges ej av TR.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömt återfallsrisken vara medelhög. I sin sammanvägda bedömning har RMV konstaterat att JAs autistiska problematik utgör en försvarande faktor för att han ska hamna i situationer där våld eller aggressioner kvarstår som den enda lösningen. JAs personlighetsdrag av instabilitet, aggressivitet och självupptagenhet har förklarats i en kartlagd problematik och utgjorde en stark påverkan på hans tidigare kriminella gärningar. Även om dessa personlighetsdrag inte visats under verkställighetstiden, kan det bero på anstaltens frånvaro av större och återkommande konflikter. Livet utanför anstalten, och den yttre stresspåverkan det medför, riskerar att påverka JA negativt, vilket kan yttra sig i såväl impulsivt som beräknat våldsutövande eller annat kriminellt beteende. Att JA inte haft några längre permissioner där han vistats utanför anstalt medför att han ej prövats utanför anstaltens väggar. Utan vetenskap härom bedömer RMV det allt för spekulativt att anse risken vara låg. TR anser att det är ett osäkerhetsmoment att JA ännu inte genomfört permissioner på egen hand, då han ej kunnat visa sig klara ett liv i samhället. Även med beaktande av hans positiva utveckling under den senare verkställighetstiden finner TR att vid en samlad bedömning föreligger det en konkret och beaktansvärd risk för att JA återfaller i brottslighet av allvarligt slag, vilken är så påtaglig att den talar mot frigivning. 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> JAs autistiska sätt att fungera är graverande för återfallsrisken. Eventuell frustration över motgångar i livet eller konflikter kan utlösa aggressioner och eventuellt våldsanvändning, på det sätt som visats innan aktuellt frihetsberövande. JAs belastningsregister innehåller varierad brottslighet, och hans redogörelse härvid framstår vara till viss del rationaliserade och bagatelliserade. JA har ett mycket begränsat socialt nätverk utan erfarenhet av en välfungerande vardag. Huruvida hans nuvarande kärleksrelation kan påverka detta ur risksynpunkt är svårt att säga. Om JA återupptar sitt spelmissbruk riskerar det att försätta JA i ekonomiskt problematiska situationer, samt ökar hans psykiska stressnivå. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> JA har uppvisat en positiv beteendeförändring och god skötsamhet under lång tid, arbetar aktivt med sin problematik samt har en tillfredsställande självkontrollsförmåga. JA har även förmåga att anpassa beteende utifrån givna och förändrade förutsättningar. Sedan den senaste riskbedömningen har JA utbildat sig, samt etablerat kontakt med Arbetsförmedlingen. Nämnas ska även att trots att JAs sociala nätverk är mycket begränsat, synes han ha behållit kontakten med tre vänner, vilka han därigenom har visat stöd av. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> JAs omfattande, varierande och allvarliga brottslighet tillsammans med hans instabila, aggressiva och självupptagna personlighet är enligt RMV de mest framträdande riskfaktorerna. Nämda personlighetsdrag har även visat sig haft stor påverkan på hans tidigare kriminella gärningar. Dock har dessa drag inte varit ett framträdande problem under verkställigheten, vilket kan förklaras genom den på anstalt rådande strukturerade miljön. Att JA successivt blivit intellektuellt medveten om sin autistiska problematik visar på stabilitet över tid, vilket påvisar en förmåga att anpassa sig till en yttre struktur. JAs autistiska problematik utgör en graverande riskfaktor för att han ska försätta sig i situationer där våld eller aggression uppstår. JA själv menar att denna problematik var en starkt bidragande orsak till hans tidigare brottsbeteende. En stressreaktion hos JA kan yttra sig i såväl impulsivt som beräknat våldsutövande och annat kriminellt beteende. Under verkställigheten har JA uppvisat en ökad psykologisk anpassning. Ur ett riskbedömningsperspektiv bedöms JAs studier, målinriktade inställning och arbete positivt. Att JA ej vistats utanför anstalten på längre permissioner är dock en osäkerhetsfaktor, vilket innebär att förmågan att fungera självständigt inte prövats. Med anledning av att hans riskproblematik i hög grad är betingad av en framtida kontext är sådan 	Konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet, absolut hinder mot bifall.	Bifalles ej.

				information central vid riskbedömningen. • Utan denna information är det allt för spekulativt att placera JA i den lägre graden av risk. Därmed bedöms återfallsrisken var medelhög.		
B 3078-14 2015-03-13 AJ	Mord samt övergrepp i rättsak.	Tillsammans med två medgärningsmän mördade AJ en annan medintagen på Tidaholmsanstalten.	<ul style="list-style-type: none"> TR hänvisar till att RMV bedömt risken vara medelhög utifrån riskfaktorerna tidigare kriminalitet, missbruk och psykisk ohälsa. TR menar dock att AJ har vidtagit flertalet åtgärder som svarar mot dessa faktorer, exempelvis program för att bryta destruktiva tanke-mönster. Han har även sedan ett par år tillbaka ett stabilt tankemönster, har visat sig ha insikt om sina tidigare psykiska hälsoproblem och är noggrann med medicineringen, vilket enligt TR talar för att denna risk inte längre är konkret och beaktansvärd. RMV menar att Ajs begränsade sociala nätverk är en riskfaktor, tillika att AJ saknar konkret planering för framtida arbete. AJ själv har dock uppgett att han inte kan kontakta framtida hyresvärdar innan han fått sitt straff tidsbestämt. TR har förståelse för att AJ i dagsläget har svårt att få ett boende, samt anser likt RMV att hans framtidsplaner i övrigt är realistiska. TR delar RMVs uppfattning att riskbedömningsunderlaget hade varit mer fullständigt om AJ utfört permissioner på egen hand. Dock saknas utrymme att vägra omvandling på den grund att underlaget är svårbedömt eller otillräckligt, varför TR bedömer att det ej föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk. 	<p>Endast RMVs sammanvägda bedömning återges.</p> <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Ajs bakgrund och tidigare livsmönster med omständigheter såsom kriminell historik, missbruksproblematik och personlighetsstörning utgör riskfaktorer. AJ har en psykisk ohälsa som obehandlad kan leda till återfall i missbruk och kriminalitet. AJ har dock under sin verkställighet arbetat med att få insikt i sitt mående och beteende, exempelvis genom kontinuerlig kontakt med psykolog, stödsamtal, brottsbearbetning och han har därmed utvecklat stresshanteringsstrategier. De senaste åren har Ajs psyke varit stabilt och han sköter sin medicinering noggrant. AJ har även bedrivit studier, genomgått flera påverkansprogram och skött sig väl under anstaltstiden. Vid samtal ter sig AJ sammanhållen och psykiskt stabil. Hans sociala nätverk utanför anstalten är begränsat, vilket är en riskfaktor. Ajs framtidsplanering framstår vara realistisk, men dock ej konkret. AJ har inte beviljats några permissioner på egen hand, vilket är en osäkerhetsfaktor ur risksynpunkt då han ej prövats i friare former. Det förefaller nödvändigt att AJ långsamt exponeras för den typ av vardaglig stress som råder utanför anstalt. Sammantaget bedöms de riskfaktorer som framkommit hos AJ överstiga de skydds faktorer som i dagsläget finns, varmed återfallsrisken bedöms vara medelhög. 	Samtliga kriterier uppfyllda.	Bifalles, fängelse 21 år.
B 2191-14 2015-03-16 CBZ	Mord samt rån.	CBZ har avlossat fjorton skott i en restauranglokal där flera personer befann sig. Nio av dessa skott, träffade brottsoffret i bålen med dödlig utgång.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att det föreligger flera tungt vägande stabila och statiska riskfaktorer för återfall i allvarlig brottslighet i CBZs bakgrund. Hans kriminella bakgrund är mångfacetterad och historiskt sett har han en tydlig kriminell identitet. Han har även tidigare avvikit från anstalt och höll sig borta en längre tid, vilket visar på kontakter i ett kriminellt nätverk. Därutöver har han en begränsad anknytning till samhället, samt uppvisar en antisocial personlighetsstörning. TR menar dock att det framkommit flera skydds faktorer som kan bidra till att motverka att CBZ ej återfaller i brott. Hans fästmo är en sådan viktig skyddsfaktor, då hon är väl förankrad i samhället samt då CBZ känner motivation för att leva ett lugnt liv tillsammans med henne. Han har även kontakt med sina andra barn, samt får stöd från sin övriga familj. Därutöver har vittne påtalat att CBZ är motiverad att leva ett liv utan kriminalitet, samt att CBZ har möjlighet att få arbete genom kyrkans försorg. CBZ har även genomgått ett flertal behandlingsprogram, uppvisat god motivation till att förändras, genomgått terapisaamtal samt på egen hand initierat kontakt med förtroendeman inom frivården. TR menar att CBZs historia av kriminalitet ligger långt tillbaka i tiden. CBZ uppvisar en årlig beslutsamhet att avhålla sig från kriminalitet, samt är medveten om att han behöver stöd för att få en normal vardag att fungera. TR konstaterar att RMV har uppmärksammat att CBZs gynnsamma utveckling inte har prövats i friare former, men menar att denna osäkerhet inte ensam kan hindra en omvandling. Därmed utgör återfallsrisken inget hinder för omvandling av livsstraffet. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> CBZ uppvisar flera riskfaktorer av statisk karaktär, främst hans kriminella identifiering och tankemönster sedan ung ålder, tidigare brottslighet samt att han avvikit från anstalt vilket är graverande och påvisar hans kontakter med kriminella nätverk. Han har även en begränsad anknytning till samhället, antisocial personlighetsstörning och psykopatiska drag. CBZ saknar även anknytning till arbetsmarknaden, samt har ingen uppjord planering för sin frivårdning. <p><u>Skydds faktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> CBZ har god kontakt med sin flickvän och sitt yngsta barn, samt planerar att flytta hem till dem. CBZ beskriver själv att detta är en stark motivation för att avhålla sig från kriminalitet. Därutöver har han en god, om än något konstlad, kontakt med sina andra barn, då de inte vet att han avtjänar fängelsestraff. Kontakten med modern, brodern och systrar utgör även ett prosocialt nätverk. Han professionella nätverk har börjat utvecklas, men bör utökas inför en frivårdningssituation. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Även om CBZ uppvisar flertalet riskfaktorer påpekar RMV att dessa ej är påverkbara. Även om han uppvisar vissa dynamiska riskfaktorer såsom psykopatiska drag, personlighetsstörning och ett bristfälligt professionellt nätverk uppger CBZ själv en förändring i sin inställning till kriminalitet, vilket även följs av en beteendeförändring. CBZ uppvisar god skötsamhet på anstalt, men den gynnsamma utvecklingen har ej prövats i friare former. Beteendeförändringen visar på god anpassningsförmåga till en yttre struktur, samt förmåga att sätta upp mål och rätta sitt beteende och tänkande därefter. Sammantaget uppvisar CBZ en gynnsam utveckling, vilken dock måste prövas i mer öppna former. Detta väger emellertid ej upp CBZs historiska och långvariga mönster av antisocialt beteende, varav återfallsrisken bedöms vara medelhög. 	Konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet, absolut hinder mot bifall.	Bifalles, fängelse 26 år.

<p>B 3076-14 2015-04-29 PA</p>	<p>Mord.</p>	<p>Högg sin sambo minst 22 gånger i bålen, varpå hon avled.</p>	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar först att med brottslighet av allvarligt slag avses främst brott som riktar sig mot eller innebär fara för annans liv, hälsa eller personliga säkerhet samt grova egendomsbrott såsom grov stöld och grov skadegörelse Därefter påtalar TR att RMV bedömt återfallsrisken vara låg, då skyddsfaktorerna överstiger riskfaktorerna. Skyddsfaktorerna utgörs av att PA ej är kriminellt identifierad, att han visat god skötsamhet under verkställigheten och att han tidigare i livet uppvisat en ovanligt välutvecklad förmåga att ordna stabila livsförhållanden. PA har emellertid givit förklaringar till de händelser som ligger till grund för beslutet att begränsa hans permissioner. TR utgår från vad PA berättat, och vad som framkommit är inget som påverkar riskbedömningen. Sammanfattningsvis anser TR att det inte föreligger en konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet. 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Att PA har gjort sig skyldig till ett grovt våldsbrott med dödlig utgång är i sig en historisk riskfaktor. Gärningen var riktad mot närstående under inflytande av svartsjuka, vilket visar att PA har en bristande förmåga att hantera relationer, åtminstone i separationsfas. PA har under verkställigheten uppvisat ett gränslöst beteende mot kvinnlig personal, vilket kan tyda på att PA har svårt med kvinnliga relationer. Här saknas dock tillräckligt underlag för att beteendet ur psykologiskt perspektiv med säkerhet kan beskrivas som en riskfaktor. PA ger uttryck för att ångra gärningen, men finner förklaringar till sitt agerande bortom sig själv och den egna kontrollen. PA talar om onda andar och häkrafteer, vilket ur ett psykologiskt perspektiv kan vara ett sätt att externalisera sina egna olustkänslor och sin aggressivitet. PAs sociala nätverk brister och PA tenderar även att underskatta den sannolikt ansträngande livssituation som en frigivning innebär. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> PA är ej kriminellt identifierad, ger ej uttryck för några antisociala attityder och det framkommer ingen bitterhet gentemot rättsväsen eller sociala myndigheter. PA ger uttryck för prosociala värderingar och har en ambition att återuppta sitt tidigare arbete. PA har tidigare i livet visat en ovanligt utvecklad förmåga att ta ansvar för och ordna stabila livsförhållanden, och han ter sig alljämt beslutsam att göra detta än en gång. PA har uppvisat god skötsamhet under hela verkställighetstiden, med negativa resultat på drog- och alkoholtester, samt har genomfört ett tjugotal permissioner på egen hand utan anmärkning. Han har även god kontakt med en manlig vän han lärt känna i Röda Korsets besöksgrupp. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Sammantaget finns det få etablerade faktorer för återfall i kriminalitet av allvarligt slag. PA har en ordnad bakgrund och god förmåga att etablera sig socialt och yrkesmässigt, trots psykosocialt belastande faktorer, vilket talar för en låg återfallsrisk. Att PA skött sig under verkställigheten stärker denna bild. Brottet i sig är en riskfaktor, då PA gjort sig skyldig till mord trots välfungerande omständigheter. Utifrån underlaget framkommer inga uppgifter om att PA tidigare ska ha uppvisat svartsjuka eller kontrollbehov i sådan omfattning att det föranlett problem. Det gränslösa beteendet mot kvinnlig personal är svårvärderat ur ett riskperspektiv. PA tenderar att förlägga vissa faktorer som utlöst den aktuella kriminaliteten utanför sig själv och den egna kontrollen. Ur psykologiskt perspektiv har PA uppvisat flera personlighetsmässiga särdrag som kan vara försvärande, dock ej så genomgripande att de utgör en personlighetsstörning. PA saknar i viss mån realistisk framtidsplanering. Detta ska dock ses mot bakgrund av att det inom ramen för tidsbestämmande av straffet ska finnas tid för planering. PA har god förmåga att anpassa sig till samhället och etablera kontakter, vilket ger honom en reell möjlighet att bygga ett socialt nätverk. Sammantaget överväger skyddsfaktorerna de föreliggande riskfaktorerna, varvid återfallsrisken bedöms vara låg. 	<p>Samtliga kriterier uppfyllda.</p>	<p>Bifalles, fängelse 21 år.</p>
<p>B 3229-14 2015-05-04 ID</p>	<p>Mord, grovt rån, olaga tvång, grovt brott samt tillgrepp av fort-skaffningsmedel.</p>	<p>ID har skjutit brottsoffret i bröstkorgen och på så sätt tillfogat honom sådana skador att han avled. ID har även vid väpnat rån mot postkontor hotat såväl kunder som personal till livet med pistol.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Omständigheter som utgör konkreta riskfaktorer är enligt TR IDs historik av missbruk och kriminalitet, då han exempelvis löst sina ekonomiska problem genom att begå brott, samt hans personlighetsstörning. RMV har beskrivit en instabilitet i hans personlighet med hänvisning till att han brusat upp under verkställighetstiden. ID har på ett trovärdigt sätt i förhör förklarat varför han vid dessa tillfällen reagerade så. Därmed anser TR att en personlig instabilitet hos ID inte har visats. TR prövar sedan om de konkreta riskfaktorerna är beaktansvärda. ID har genomfört flera oövakade permissioner och därmed prövats på egen hand i samhället, samt han kommer ha en ordnad tillvaro med arbete om han villkorligt frigges. ID har även genom egen uppgift brutit med sin tidigare kriminella identitet, har idag en liten men väl fungerande ekonomi samt har god kontakt med sitt familjenätverk. ID har utvecklats i en prosocial riktning, vilken dock inte observerats i öppnare former enligt RMV, varför det råder en osäkerhet kring hur väl förankrade och stabila dessa förändringar är. IDs begränsade permissionsgång försvårar bedömningen av återfallsrisken, men TR anser dock att det inte finns utrymme för att vägra omvandling på grunden att underlaget för riskbedömningen inte skulle vara tillräckligt. Därmed föreligger ingen konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet. 	<p>Endast RMVs sammanvägda bedömning återges.</p> <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ID har en historia av tungt vägande riskfaktorer vid tidigare riskbedömningar. ID har under större delen av sitt liv i frihet löst konflikter och ekonomiska bekymmer med olika former av brottslighet, och den bristande respekten för andras rättigheter har diagnostiserats som antisocial personlighetsstörning. Vid riskbedömning år 2005 uppvisade ID även psykopatiska drag. Sedan dess har ID dock visat en betydande attityd- och beteendeförändring i prosocial riktning, vilket talar emot att han har genuint psykopatiska drag. Han är dock något instabil då han stundtals tappat kontrollen över sitt beteende. ID framstår vara självcentrerad samt verkar ha en idealiserad självbild. Detta kan försvåra för honom att se sin del i konfliktsituationer, samt hantera dem på ett ändamålmässigt sätt. Även om anstaltsmiljön är stressande, innebär det en mycket strukturerad miljö som i viss mån kompenserar IDs svagheter och som inte kan garanteras vid ett liv utanför anstalt. ID har emellertid skött sina dagpermissioner utan anmärkning, men det föreligger viss osäkerhet kring hur grundad IDs positiva utveckling är i hans personlighet, samt om hur beroende den är av hans omgivning och miljö. ID har dock en ändamålsenlig framtidsplanering, med olika alternativ för sysselsättning, försörjning, boende och olika typer av nätverk. Sammanfattningsvis uppvisar ID flera tunga historiska riskfaktorer för återfall i brottslighet, vilket kontrasterar mot hans attityd- och beteendeförändring de senaste åren. Det kvarstår viss osäkerhet kring hur förankrade dessa förändringar är, varpå risken för återfall i allvarlig brottslighet bedöms vara medelhög. 	<p>Samtliga kriterier uppfyllda. Osäkerhet i riskbedömningen hindrar ej omvandling.</p>	<p>Bifalles, fängelse 22 år.</p>

<p>B 2186-14 2015-05-25 LR</p>	<p>Mord, misshandel, hemfridsbrott, mordbrand samt hot mot tjänsteman.</p>	<p>Omnämns ej i beslutet.</p>	<ul style="list-style-type: none"> TR påtalar att LRs missbruk har ett starkt samband med den brottslighet han är dömd för. LR har dock genomgått behandling härför, varigenom TR anser att LRs tidigare missbruksproblematik inte utgör en beaktansvärd risk för återfall i brott. TR menar att LR hanterar stress dåligt, samt att han har behov av att inte utsättas för allt för stora förändringar. Istället behöver han den struktur som finns på anstalt. Om liknande strukturförhållanden inte kan förutses i en utslussning eller därefter, är det inte möjligt att omvandla LRs straff. Därmed menar TR att den konkreta riskfaktorn med LRs komplexa personlighetsstruktur är beaktansvärd då planeringen för hans frigivning ännu är mycket oprecis. Därmed bedömer TR att återfallsrisken är konkret och beaktansvärd. 	<p>Noterbart är att beslutet endast återger RMVs samlade bedömning.</p> <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> LR har en belastande riskprofil med omfattande kriminell- och missbrukshistoria samt saknar anknytning till arbetsmarknaden. Under anstaltstiden har LR inledningsvis misskött sig, men har förbättrat sitt beteende på senare tid. LR har under de senaste åren uppvisat tecken på psykisk ohälsa och impulsivitet, vilket lett till stresskänslighet, självvald isolering och sjukhusinläggningar. Därtill får LR höga poäng vid en skattning av psykopati. LR har slutat äta medicin för ADHD, vilket kan vara till nackdel för hans impulsivitet, men till fördel då medicinering kan utgöra en riskfaktor vad gäller återfallsrisk i drogmisbruk. LR har ej brukat våld eller droger den senaste tiden, men hans impulsiva agerande indikerar att han ej kan hantera stress på ett adekvat sätt. LR har även begränsad självinsikt och insikt i sin problematik, varvid risken bedöms vara medelhög. 	<p>Lång tid kvar till villkorlig frigivning förenat med en osäker riskbedömning, hindrar omvandling av straffet.</p>	<p>Bifalles ej.</p>
<p>B 5234-14 2015-06-08 DL</p>	<p>Mord.</p>	<p>DL har angripit brottsoffret med besinningslöst våld, genom att tilldela henne en stor mängd slag och sparkar med diverse tillhyggen, exempelvis knivar, stekpanna, gjutjärns-panna, ljusstake, spritflaska, tråkläpp m.m. mot hennes huvud och överkropp, varpå hon avled.</p>	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömer återfallsrisken vara låg, vilket grundas på att DL inte är kriminellt identifierad, att han skött sin verkställighet klanderfritt, att samtliga drogprover varit negativa och att han under många år levtt ett socialt ordnat liv. DL har ej haft längre permissioner på egen hand, vilket enligt RMV är en riskfaktor då han ej är prövad i frihet i tillfredsställande utsträckning. Vidare är det en komplikation att det till viss del är oklart vilka mekanismer som utlöste den allvarliga gärningen som DL är dömd för. Att DL var påverkad har en avgörande betydelse, då det ej finns belägg för att han annars är aggressiv. DLs missbruksinsikt och vilja att kvarstå nykter framstår vara genuin. Hans insikt i vad som tidigare fått honom att bruka våld brister, men enligt RMV vägs det upp av den skam och skuld han känner inför gärningen. Därmed bedöme RMV risken vara låg. TR anser att DLs tidigare brottslighet haft ett samband med hans alkoholmissbruk och att han verkat uppriktig när han angett att han är medveten om att han ej kan dricka mer alkohol. Även återopat vittne stödjer dessa uppgifter. Därmed finner TR att det ej föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> DLs tidigare kriminalitet, främst i form av det brott som föranledde livstidsdomen. Socialt degenererande leverne på grund av alkoholmissbruk. Vid mordet var DL alkoholpåverkad. Att DL inte fullt förstår varför han agerade som han gjorde vid gärningen bedöms även utgöra en riskfaktor. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> DL har ett socialt ordnat liv med familj och förankring på arbetsmarknaden och ger ej uttryck för kriminella värderingar eller attityder. DL har uppvisat god skötsamhet under verkställigheten, deltagit i programverksamhet och skött anvisad sysselsättning. Samtliga permissioner, även på egen hand, har skötts utan anmärkning. DL har genomgående lämnat negativa drogprover, varpå misstankar om återfall i missbruk ej har förelegat. DL bedöms ha insikt i sitt alkoholmissbruk och är medveten om vilken avgörande betydelse nykterheten utgör. DL har ett socialt nätverk, samt kontakt med sin son. DLs framtidsplanering ter sig realistisk. Därpå har DL tryggad inkomst i form av ålderspension. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> DL har skött verkställigheten klanderfritt och medverkat för att främja sin återanpassning i samhället. Han har ej haft längre permissioner på egen hand, vilket är en osäkerhetsfaktor. DL är ej kriminellt identifierad, utan levde tidigare ett socialt ordnat liv och dömdes för brott första gången vid 59 års ålder. Andra gången han dömdes för brott var vid 61 års ålder, då till livstids fängelse. Kriminaliteten är tydligt relaterad till missbruk, men har även varit riktad mot kvinnor i nära relation. Oklarheten kring vad som utlöste den allvarliga gärningen är problematisk. Det finns ej belägg för att DL är aggressiv utan alkoholpåverkan. Övervåldet vid gärningen är dock svårbegripligt. DL blir illa berörd när gärningen kommer på tal och vill ej kännas vid den delen av personligheten som visat sig i alkoholpåverkat tillstånd. Därmed brister hans insikt i vad som tidigare fått honom att bruka våld. Detta vägs dock till stor del upp av hans skam och skuld över den begångna gärningen. Hans insikt i sitt missbruk bedöms även vara genuint. Sammantaget överstiger de föreliggande skyddsfaktorerna de föreliggande riskfaktorerna. Därmed bedöms återfallsrisken vara låg. 	<p>Samtliga kriterier uppfyllda. Lång tid kvar till frigivning hindrar ej omvandling.</p>	<p>Bifalles, fängelse 21 år.</p>
<p>B 2623-14 2015-06-11 K-ÅJ</p>	<p>Mord, misshandel, olaga frihetsberövande, olaga tvång, olaga hot samt bedrägeri.</p>	<p>Återges ej i domen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> TR påtalar att RMV bedömt återfallsrisken vara "tydligt hög" samt att K-ÅJ bedöms ha "en antisocial personlighetsstörning med psykopatiska drag och beteendemönster". Att K-ÅJ återfallit i brott innehållande dödligt våld som utövats mot skyddslosa offer är enligt TR även en riskfaktor. Brottligheten K-ÅJ är dömd för är av mycket allvarligt slag med inslag av tortyr, och K-ÅJ har en historia av allvarligt missbruk. Detta är enligt TR allvarliga och konkreta riskfaktorer. Därefter tar TR ställning till om riskfaktorerna är värda att beaktas i ett återfallsperspektiv. K-ÅJ har genomgått omfattande missbruksbehandlingar och har en uttalad vilja att hålla sig nykter i framtiden. Därmed är denna riskfaktor inte beaktansvärd. K-ÅJ har gått i psykologsamtal under en längre tid för sin personlighetsstörningsproblematik, och hans skötsamhet på anstalten kan tala för att han lärt sig hantera sig själv inom ramen för verkställighet. Hans skötsamhet har dock inte satts på prov under permissioner. RMV har påpekat att K-ÅJs empatiska förmåga 	<p>Endast RMVs sammanvägda bedömning återges.</p> <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> K-ÅJs lider av en allvarlig personlighetsstörningsproblematik, svår missbruksproblematik, omfattande generell social missanpassning samt har gjort sig skyldig till grövre våldsbrott. Då K-ÅJ är drogfri synes han dock ha större förmåga till introspektion och självreglering. Dessa konkreta omständigheter tillsammans med hans psykologiska särdrag synes ha bidragit till den tidigare brottsligheten. Dock kvarstår brister då K-ÅJ inte bedöms kunna kompensera sin egen problematik i oförutsägbara och okända situationer. K-ÅJ borde ha uppvisat misskötsamhet utifrån sin diagnostik, vilket dock ej skett. Detta är anmärkningsvärt och positivt. K-ÅJ har dock visat skötsamhet vid tidigare verkställda fängelsestraff, men återfallit i misskötsamhet vid vistelse i frihet. Därmed är det högst osäkert huruvida han kommer vidmakthålla det goda uppförandet. Denna osäkerhet blir större då K-ÅJ ännu ej haft en obehåvad permission. K-ÅJ har en realistisk men ej konkretiserad framtidsplanering. K-ÅJ har ett gott men otillräckligt socialt nätverk som ej på egen hand kan kompensera de tungt vägande riskfaktorer han uppvisar. K-ÅJ behöver ett professionellt nätverk som kan ge stöd och verka för kontroll. Därmed bedöms återfallsrisken vara tydligt hög. 	<p>Konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet, absolut hinder mot bifall.</p>	<p>Bifalles ej.</p>

			och förståelse för hur hans personlighet har bidragit till tidigare våldshandlingar är bristfällig, K-AJ saknar konkret planering för ett liv i frihet samt saknar ett professionellt nätverk. Därmed menar TR att det föreligger konkreta och allvarliga riskfaktorer för återfall i allvarlig brottslighet.			
B 5672-14 2015-07-06 JA	Mord i två fall, misshandel, olaga tvång samt olaga hot.	JA har, i de två brotts-offrens bostad, med ett vasst kniv-liknande föremål tillfogat dem stick- och skärsår så att de båda avled.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömt återfallsrisken vara medelhög. En konkret allvarlig riskfaktor är att JA är dömd för upprepande och eskalerande våld mot en närstående eller före detta närstående. Trots att JA har genomgått behandlings-program inriktat på relationsvåld visar han inte någon ökad förmåga till reflektion eller problematisering kring det egna beteendet. Istället tycks han enligt RMV förminska omständigheterna kring brottet samt vad som utlöste det våldsamma beteendet. TR delar RMVs mening att JA inte har bearbetat gärningen och fått förståelse för sitt eget agerande, vilket är bekymmersamt ur ett återfallsperspektiv. Det är dock svårt att bedöma om denna konkreta riskfaktor även är beaktansvärd och om den i sig är ett hinder för att omvandla livstidsstraffet. TR konstaterar att det finns en osäkerhet kring riskbedömningen. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> JA har en kriminell historik som innefattar våld mot sin före detta parter samt mot den man hon umgicks med. Gärningen föregicks av hot, var planerad, våldsam och hänsynslös. JA har återkommande bagatelliserat sin egen roll vid mordet. JA är uppväxt under ogynnsamma förhållanden, och har både bevitnat och blivit utsatt för våld under sin barndom. JA har en bristfällig anknytning till arbetsmarknaden och påvisar en nedsatt allmän-intellektuell förmåga. JA har ingen ordnad försörjning i framtiden och hans framtidsplanering är nästintill obefintlig. <p><u>Skydds faktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> JA har trots svåra livsomständigheter genomgående levt ett prosocialt liv. Hans sociala nätverk är inte stort, men han har god kontakt med merparten av sin familj. JA har skapat ett professionellt nätverk och han beskrivs genomgående i positiv anda. JA har även utbildat sig och skaffat sig hantverkarkunskaper som troligen kan användas vid en frigivning <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> JA uppvisar få riskfaktorer, vilket ej är ovanligt för personer som dödat en partner eller före detta partner. JAs traumatiska uppväxt, den kriminalitet mordet innebar samt hans ostrukturerade framtidsplaner, ska vägas mot att han ej har något antisocialt beteende, inget missbruk och en generellt prosocial framtoning. JA saknar ekonomisk trygghet och direkta framtidsplaner. Hans familjenätverk är visserligen positivt, men samtidigt noteras att han är ombytlig då han vid tidigare risk-bedömningar uppgav att hans familj i Columbia var viktigast och att han ämnade återvända dit. Nu ämnar han istället leva med den kvinna han fick barn med under verkställigheten. Trots behandling med inriktning våld i relationer, visar JA ej någon ökad förmåga till reflektion eller problematisering. Han tycks snarare förminska brottets omständigheter och sitt eget agerande. Att JA ej bearbetat gärningen och fått förståelse för vilka mekanismer som bidrog till att han berövade två personer livet är bekymmersamt ur ett återfallsperspektiv. JA har genomgått tre riskbedömningar och vid samtliga har konstaterats att hans inställning till gärningarna är problematisk. Härvid bedöms JAs återfallsrisk vara medelhög. 	Lång tid kvar till villkorlig frigivning förenat med en osäker risk-bedömning, hindrar om-vandling av straffet.	Bifalles ej. Göta HovR:s beslut den 16 september 2015, Ö 1764-15. HovR fastställer TR:s dom.
B 5494-14 2015-07-06 RA	Mord, misshandel samt brott mot griffelfriden.	RA har huggit brotts-offret med kniv, varpå offret avled till följd av skadorna. Därefter rullade RA in brotts-offrets kropp i plast, transporterade honom till annan ort med bil, hällde på brännbar vätska och tände på så att kroppen brändes svårt. Därutöver har han upprepat gånger misshandlat sin hustru.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömt återfallsrisken vara låg. De mest framträdande riskfaktorerna RMV funnit är det partnervåld RA begått mot sin före detta fru vilket utgör en riskfaktor för framtida partnervåld, samt hans alkoholmissbruk och brist på impuls kontroll. RMV bedömer att RAs tidigare patriarkala värderingar inte längre är för handen, samt att den kvarvarande osäkerhetsfaktorn är RAs tidigare alkoholmissbruk, en bedömning som delas av TR. RA synes även ha förstått vikten av att hålla sig nykter, samt uppgett att han ska söka sig till ett special-program för hjälp med avhållsamhet från alkohol om hans straff tids-bestäms. TR finner att RA har vidtagit åtgärder som syftar till att svara mot denna riskfaktor. Han har även en realistisk framtidsplan, varpå TR bedömer att återfallsrisken ej är konkret och beaktansvärd. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> RA har gjort sig skyldig till indexbrott, det vill säga mord. I övrigt förekommer inte RA i belastningsregistret, annat än någon trafikförseelse. RAs före detta fru menar dock att han misshandlade henne regelbundet. RAs värderingar och attityder framstår vara patriarkala och han har medgett att han slagit sin före detta fru. RA har begått partnervåld regelbundet tidigare under den tid han varit gift, vilket ses som en riskfaktor för upprepat partnervåld i framtiden. RA missbrukade alkohol vid tiden för gärningen. Om RA dricker alkohol finns risk att gärningen upprepas då hans redan nedsatta impuls kontroll försämrats. RAs nedsatta impuls kontroll har manifesterats i häftigt humör med självdestruktiva utspel. Under anstaltstiden har han fått diagnosen ADHD, en störning som karaktäriseras av bland annat koncentrationssvårigheter och brister i förmågan till impuls kontroll. <p><u>Skydds faktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> RA står för närvarande under utvisning, ett beslut han överklagat vilket innebär att hans framtid är osäker. RA har släktingar i Syrien, men hans sociala nätverk är starkare i Sverige. RAs syster är enligt egen utsago en prosocial person som influerat honom positivt, varpå hans resonemang inte längre är präglade av patriarkala värderingar. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Gärningen som föranledde livstidsstraffet var relationsrelaterat och sprunget ur svartsjuka. Vid brottstiden drack RA alkohol dagligen samt intog kokain. Vid riktade relationsbrott är risken för återfall i liknande brottslighet lägre. RAs tidigare patriarkala värderingar synes ej längre råda, men hans tidigare alkoholmissbruk är en kvarstående osäkerhetsfaktor. RA behöver stärkas i denna inställning, då återupptagande av missbruk skulle utgöra en akut riskfaktor. Sammantaget bedömer RMV hans återfallsrisk var låg. 	Samtliga kriterier uppfyllda.	Bifalles, fängelse 21 år.
B 6098-14 2015-08-21 TB	Mord i två fall, försök till mord samt grovt rån.	Återges ej av TR.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömt återfallsrisken vara behäftad med viss osäkerhet. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> TB har en historia av kriminalitet präglad av grov våldsanvändning. Att kriminaliteten skett inom ramen för en nationalsocialistisk och samhällsfientlig övertygelse påverkar även riskfaktorn. TB har sedan ungdomen uppvisat antisociala beteenden, attityder och relationer, något som även präglat större delen av hans vuxna liv. TB har en antisocial personlighetsstörning med psykopatiska drag. TB har levt större delen av sitt liv i en förutsägbar och särpräglad anstaltsmiljö, vilket medför att det, i kombination med hans 	Lång tid kvar till villkorlig frigivning förenat med en osäker risk-bedömning, hindrar om-vandling av	Bifalles ej.

				<p>personlighetsproblematik, föreligger en nedsatt förmåga att hantera stress i mötet med en komplex tillvaro i frihet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • TB är bristfälligt förankrad på arbetsmarknaden med mycket begränsade erfarenheter. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • TBs attityd- och beteende har förändrats i prosocial riktning, då han medverkat i relevant programverksamhet med goda vitsord, bedrivit studier, skött sina sysslor samt underordnat sig anstaltens regelverk. • TB kan idag hantera motgångar och frustration bättre, och har under flera år varit konsekvent i sitt avståndstagande från kriminalitet och nationalsocialistiska värderingar. Därtill har TB under lång tid utvecklat ett prosocialt nätverk utanför anstalt. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • TB uppvisar en historik med en betydande mängd riskfaktorer och den kriminalitet han gjort sig skyldig till ter sig synnerligen grov och omfattande. Tidigare har TB misskött sig gravt under verkställighet, inkluderande att han medverkat till att tända eld på en anstalt samt genomfört en rymning från anstalt vilken inbegrep avlossande av handeldvapen samt gisslantagande av personal. Detta framstår som exceptionellt i riskbedömningshänseende. • TB lider av antisocial personlighetsproblematik som försvårats av en uttalad empatibrist och manipulativa personlighetsdrag, samt en tidigare nationalsocialistisk och samhällsfientlig övertygelse, vilket sammantaget utgjort en drivkraft i TBs kriminalitet. • TB har förändrats i prosocial riktning de senaste åren, inga uppgifter framkommer om misskötsamhet och TB har fått genomgående positiva vitsord. Han har främjat sin anpassning till samhället, och det finns ingen grund för att han hyser kontrasterande värderingar. TB har ej försatt sig i konflikt med intagna eller personal, vilket talar för att förändringen är genuin. De historiska riskfaktorerna talar för en hög återfallsrisk, men överskuggar ej skyddsfaktorerna i lika hög utsträckning som tidigare. Bedömningen är dock förenad med viss osäkerhet, vilken är knuten till TBs personlighetsproblematik. Det kan ej uteslutas att TB är instabil i friare former. TB måste exponeras för ökat ansvarstagande under friare villkor. • Ytterligare osäkerhet är knuten till TBs höga grad av planering, manipulativa förmåga och exceptionella hänsynslöshet som framhållits i tidigare bedömningar, även om detta ej visats de senaste åren. Istället tycks TB omsätta dessa egenskaper på ett konstruktivt sätt i prosocial riktning. • Mot bakgrund av ovan, med reservation för den osäkerhet som föreligger, bedömer RMV återfallsrisken vara medelhög. 	straffet.	
B 497-15 2015-09-14 RS	Mord.	RS sköt sin dotter i huvudet med pistol.	<ul style="list-style-type: none"> • TR poängterar problematiken med att den hedersrelaterade brottsligheten är svårbedömd ur riskhänseende, även om de bedömer risken som låg. HD uttalade i NJA 2008 s. 579 att det faktum att underlaget för riskbedömningen ej är tillräckligt eller svårbedömt ej ger utrymme för att vägra omvandling. Sammantaget med att RMV ej funnit något aktivt värderingssystem hos RS som rättfärdigar hedersrelaterad brottslighet medför att TR vid en samlad bedömning anser att det ej föreligger en konkret och allvarlig risk för återfall. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • RS har dömts för mordet på sin dotter, samt två tidigare fall av olaga hot. • Utöver ovan föreligger inga historiska riskfaktorer. Vid bedömningen har beaktats att uppgifterna är lämnade av RS själv, vilka dock bedöms vara trovärdiga. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • RS bedöms vara något resurssvag och stresskänslig. • Den hedersrelaterade problematiken som brottet bedömts vara sprunget ur gör riskbedömningen svårbedömd då det saknas kunskap om specifika och individburna riskfaktorer för denna typ av brottslighet. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Brottet ingick i en hedersrelaterad kontext, idag framkommer dock inget som talar för att RS värderingssystem skulle rättfärdiga liknande hedersrelaterad brottslighet. RS har dessutom en realistisk framtidsplanering. • Med viss reservation för osäkerhet, bedömer RMV återfallsrisken vara låg. 	Samtliga kriterier uppfyllda.	Bifalles, fängelse 24 år.
B 4221-13 2015-09-21 JEM	Mord samt brott mot vapenlagen.	JEM har fäst ett rep i en takbjälke, fört in sin före detta sambos huvud i en ögla i repet ände samt därefter hängt upp henne varpå hon avlidit.	<ul style="list-style-type: none"> • TR påpekar att JEMs psykiska drag i form av narcissistisk personlighetsstörning och betydande psykopatiska drag utgör en riskfaktor, varpå det tillkommer att han är negativt inställd till behandling och fortfarande förnekar de aktuella brotten, varför JEM inte medverkar i bearbetningsbehandling. Dock har JEMs misskötsamhet minskat den senaste tiden. • TR anser även att det ska beaktas att JEM hamnat i kriminalitet först i vuxen ålder och att han i grunden inte har en kriminell livsstil eller kriminell umgänge. Vid en samlad bedömning, framförallt med hänsyn till de två mycket allvarliga våldsbrott JEM gjort sig skyldig till mot närstående, anser TR att det föreligger en konkret och beaktansvärd risk för att JEM återfaller i allvarlig brottslighet, varmed främst avses våldsbrottslighet. Vad som framkommit om JEMs fysiska funktionsnedsättning påverkar ej bedömningen. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • JEM har begått två allvarliga våldsbrott mot kvinnor han haft en relation med (JEM är tidigare även dömd för försök till mord), samt har ett rättshaveristiskt beteende som yttrar sig i att han klagat, underlåter att inordna sig under regler och förnekar sina brott. Han har sedan år 1993 misskött sig på anstalt samt hamnat i konflikt med personal för att sedermera anmäla dem. Det föreligger ingen förändring i hans mentala beredskap, men han synes tröttare mentalt och har svårt att skriva, varvid anmälningarna har upphört. • JEM har en psykisk problematik med en narcissistisk personlighetsstörning, psykopatiska drag samt är negativ till behandling. JEM har tidigare konsumerat stora mängder alkohol, något som medfört problem men som inte har bedömts vara ett regelrätt missbruk. Därutöver är JEMs sociala nätverk begränsat och han har sparsam kontakt med anhöriga. JEM har även stora ekonomiska skulder. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • JEM har allvarliga fysiska problem, han är 62 år och har en funktionsnedsättning efter att ha drabbats av en stroke. Detta försvårar i hög grad den typ av allvarlig brottslighet han tidigare är dömd för, även om han inte är fullständigt inkapacerad. JEMs förtidspension säkerställer därutöver viss inkomst. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • JEM har en synnerligen ogynnsam riskprofil och skulle bedöms ha en hög återfallsrisk om det inte vore för sin svåra fysiska funktionsnedsättning. Han har psykotiska drag, saknar empati och förnekar tidigare brott samt har ej bearbetat sin brottslighet eller behandlat återfallsrisken. JEMs narcissiska läggning har påverkat 	Konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet, absolut hinder mot bifall.	Bifalles ej.

				<p>gärningarna och har ej minskat över tid. JEM deltar ej i behandling samt har inga permissioner varpå hans verkställighet inte synes ha påverkat hans risknivå.</p> <ul style="list-style-type: none"> JEM saknar egentliga skyddsfaktorer förutom sin fysiska begränsning. Denna är dock mycket risknedsättande, och gör det nästintill omöjligt för honom att tillgripa våld. Då hans högra hand är funktionsoduglig kan han inte heller tillverka bomber. Stämpings- och anstiftansbrott är således de enda brott han i dagsläget hade kunnat göra sig skyldig till. Ur risksynpunkt är det värt att beakta att de brott han dömts för varit planerade och instrumentellt utförda. JEM har även försökt anstifta en annan person att mörda vid ett tidigare tillfälle, men dömdes dock ej då personen ej ämnade utföra gärningen. Det är emellertid klarlagt att JEM hade de intentionerna. Han har därmed en historik av att tidigare haft syfte att anlita någon för att begå våldsbrott. Genom att väga JEMs höga risknivå mot hans svåra fysiska funktionsnedsättning finner RMV att återfallsrisken är medelhög. 		
B 614-15 2015-09-28 TS	<p>Mord, stöld i två fall, försök till stöld, grov stöld i fyra fall, rån i två fall, grovt rån i två fall samt narkotikabrott.</p> <p>TS dömdes även drygt 1,5 månad senare för ytterligare ett mord, det tidigare utdömda livstidsstraffet kom då att avse även det nya brottet.</p>	<p>TS har i samband med rån slagit en kvinna flera gånger i huvudet med ett basebollträ varvid kvinnan avled. TS har även knivskurit sin rullstolsbundna morfar så att han avled på grund av blodförlust.</p>	<ul style="list-style-type: none"> TR finner, likt RMV, att TSs återfallsrisk har en direkt koppling till risken för återfall i drogmisbruk. Risken är konkret om den kan grundas på konkreta omständigheter som kan hänföras till TS. TS har dock varit drogfri sedan år 2003, varigenom risken ej bedöms vara beaktansvärd. TS har med gott resultat genomfört flertalet permissioner i tiden efter RMVs yttrande, dock ej med övernattnig. Detta utgör i viss mån ett osäkerhetsmoment, vilket dock inte ska tillmätas avgörande vikt då han bedöms ha förmåga att söka stöd om så skulle behövas. Att RMV villkorat att riskbedömningen är låg med att TS fullföljer sin missbruksbehandling och yrkesutbildning talar enligt TR ej för omvandling. En tvåårig utslussningsperiod synes dock läka denna osäkerhet, varigenom återfallsrisken ej bedöms vara konkret och beaktansvärd. 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> TS har en belastande bakgrund, med tidigare utåtagerande, impulsivt och hänsynslöst beteende, kriminalitet, missbruk och misskötsamhet på anstalt. Att TS var kapabel till att planera och genomföra ett mord är mycket bekymmersamt. TS är relativt oprövad i permissionssammanhang på egen hand, således är det mindre känt hur levnadsomständigheterna utanför anstalt påverkar honom. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> TS har varit motiverad att delta i adekvata behandlingsprogram, fungerat väl i kontakt med personal och medintagna, samt uppvisat god förmåga att sköta ett arbete. Han har realistiska och prosociala framtidsmål, samt har etablerade myndighetskontakter i mån av behov. TS har även en ökad självkänsla då han fått tillbaka sitt körkort. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> RMV påpekar att TS problematiska beteende synes ha en stark koppling till hans drogpåverkan. Idag har TS genomgått missbruksbehandling, samt bedöms ha en genuin ambition att förbli drogfri. Återgång till livet i samhället, stress och småbarn kan dock medföra en riskfaktor för att missbruket återupptas. TS verkar dock motiverad att söka hjälp vid behov. Därmed bedöms återfallsrisken som låg. 	<p>Samtliga kriterier uppfyllda.</p>	<p>Bifalles, fängelse 26 år.</p>
B 4951-14 2015-10-21 AM	<p>Mord.</p>	<p>AM stack sin före detta fru med kniv åtta gånger, varpå skadorna ledde till döden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att enligt RMV finns det flera tungt vägande riskfaktorer i AMs bakgrund. I utlåtandet anförts bland annat att AM har en bristande förmåga att inse vad som fick honom att bruka våld mot en närstående, och hans personlighetsstörda drag upprätthåller en självcentrering med en tendens att tona ner sina egna tillkortakommanden. TR menar dock att det tillkommit ett flertal skyddsfaktorer. Han har uppvisat god skötsamhet och har inte under verkställigheten gett uttryck för några kriminella värderingar. Han har även genomgått behandlingsprogram avseende våld i nära relation, samt skött anvisad sysselsättning väl. TR bedömer att AM visat förståelse för sina tidigare problem med våld i nära relation och att han ärligt och beslutsamt arbetat med dessa problem. Enligt en i förhör åberopad psykiatriker framgår att AM ej har något allvarligt personlighetsproblem. Efter RMVs utlåtande har han slutfört ännu ett behandlingsprogram, och har enligt egen utsaga fått insikt i vad som fick honom att bruka våld. AM har därtill genomfört permissioner på egen hand regelbundet under längre tid utan misskötsamhet. RMV har bedömt risken som medelhög, men TR menar att det mått av osäkerhet som föreligger inte kan hindra omvandling. Vid en samlad bedömning finner TR att det inte är visat att det föreligger en konkret och beaktansvärd återfallsrisk. 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> RMV inleder genom att konstatera att uppgifterna om AMs bakgrund i hemlandet baseras på hans egna uppgifter och har ej kunnat kontrolleras. Detta kan innebära att det föreligger fler riskfaktorer än vad som återges, vilket innebär att risken skulle kunna vara högre än vad som här anförts. Det mord AM dömts för är en riskfaktor, samt uppgifterna om att AM under flera år misshandlat och hotat sin fru. AM brister i insikt över vad som fick honom att bruka våld mot en närstående och hans personlighetsstörda drag innebär en självcentrering och en tendens till att överdriva sin egen förmåga. AM är bristfälligt förankrad på arbetsmarknaden. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> AM ger ej uttryck för kriminella värderingar eller attityder, och är inte identifierad i en kriminell organisation. AM har uppvisat god skötsamhet, deltagit i programverksamhet, skött anvisad sysselsättning och genomgående lämnat negativa drogtester. AMs kontakt med släkt och vänner ses även i viss mån som en skyddsfaktor. AMs framtidsplanering ter sig rimlig, även om det i dagsläget inte finns någon konkret utslussningsplan. AM säger sig vilja återvända till hemlandet, där hans syster bor och där han enligt egen utsaga äger mark. Det framstår dock oklart i vilken utsträckning ovan är förankrat i faktiska förhållanden. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Sammantaget konstaterar RMV att det finns osäkerhetsfaktorer vid riskbedömningen. AM menar dock själv att han är ostraffad innan aktuell verkställighet samt att han ska ha varit socialt fungerande, uppgifter som ej gått att kontrollera. AM har skött verkställigheten, men har dock i vissa fall varit aggressivt utåtagerande. Han har ej haft längre permissioner på egen hand, vilket är en osäkerhetsfaktor ur risksynpunkt då han ej är prövad i frihet. AM framstår dock ha ett stort socialt nätverk, även om hans relation med barnen ej är klarlagd. Det förefaller osäkert i vilken mån detta sociala nätverk utgör en stark skyddsfaktor då samma nätverk förelåg vid gärningstillfället utan att ha våldspreventiv inverkan. AM har idag samma inställning till gärningen och brottsoffret som vid gärningstillfället. AM har bristande insikt i sin problematik samt uppger sig ej ha ett behandlingsbehov, vilket är problematiskt. AM tillrättalägger gärna omständigheter så att de passar hans egen självbild för att sedan utgå från sina egna behov i förhållande till andra människor, vilket försvårar förståelsen av hur han själv fungerar samt motverkar mottagligheten för behandling. Då riskfaktorerna bedöms vara fler än skyddsfaktorerna, bedömer RMV återfallsrisken vara medelhög. 	<p>Samtliga kriterier uppfyllda. Osäkerhet i riskbedömningen hindrar ej omvandling.</p>	<p>Bifalles, fängelse 21 år.</p>
B 263-15	<p>Mord.</p>	<p>KM förmådde en</p>	<ul style="list-style-type: none"> TR finner ingen tung riskfaktor i RMVs bedömning, utan anser att 	<p><u>Risikfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> KM är tidigare diagnostiserad med borderline personlighetsstörning 	<p>Samtliga kriterier</p>	<p>Bifalles, fängelse 21</p>

2015-10-30 KM		medgärningsman att skjuta brottsoffret i huvudet, varigenom de gemensamt och i samråd berövade honom livet.	<p>riskfaktorerna i form av en ospecificerad diagnos, tidigare dom i våldsbrott, begränsat socialt nätverk samt rättshaveristiska drag överstigs av de föreliggande skydds-faktorerna i form av icke kriminell livsstil, en i grunden trygg anknytning och hög självkontroll.</p> <ul style="list-style-type: none"> Därmed föreligger ingen konkret och beaktansvärd risk. Återfallsrisken i sig motiverar ej avslag. 	<p>samt paranoida drag. Han uppfyller dock ej diagnosen idag, men har kvar karaktärsdrag från diagnosen.</p> <ul style="list-style-type: none"> KM har i två fall agerat med våld utanför samhällets normer. KM har ett begränsat socialt nätverk med bristande personligt stöd. KM har en negativ syn på rättsprocessen, vilket kan leda till en försvårad livssituation. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> KM har ingen kriminell identitet, synes ha en stark relation med sina föräldrar samt hög självkontroll. KM har god ekonomi, kan etablera ett ordnat boende samt tänker lämna den trakt där han tidigare bodde. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> KM har sviktande probleminsikt, vilket dock ej är en avgörande riskfaktor, främst med beaktande av att KM innan verkställigheten varit samhällsanpassad. Riskskattningen visar på få belastande och flera skyddande riskfaktorer. Då KM visat stabilt och anpassningsbart beteende bedöms risknivån vara låg. Bedömningen är dock något osäker då KM är föremål för en annan polisutredning avseende övergrepp i rättssak. 	uppfyllda.	är.
B 1199-15 2015-11-18 PK	Mord. Vid tiden för mordet avtjänade PK ett fängelsestraff om fem år för bland annat försök till mord.	PK angrep en svårt hjärtsjuk medintagen på sluten kriminalvårdsanstalt när denna låg i sin säng till synes försvarslös.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV vid två tidigare riskbedömningar bedömt återfallsrisken vara medelhög, men att RMV idag bedömer återfallsrisken vara låg. De främsta riskfaktorerna är PKs historiska bakgrund med tidig debut i kriminellt beteende, missbruksproblematik samt den brottslighet han tidigare är dömd för. PKs antisociala personlighetsstörning, vilken kännetecknas av bristande empati, bedömdes även vara en riskfaktor, även om denna störning med åren mildrats. Hans positiva beteendeförändringar har upprätthållits och hans framtidsplaner ter sig vara realistiska. PK är placerad på en anstalt med säkerhetsklass 2, och hans särskilda villkor möjliggör att han kan beviljas placering i samtliga anstalter med sådan säkerhetsklass. TR konstaterar att PK ej får beviljas permission på egen hand, men att han sedan mars år 2012 har genomfört två permissioner under bevakning, sju-tion permissioner förenad med villkor om åtföljande av personal, en permission för att besöka frivården samt två vistelser utanför anstalt i samband med sjukvård. Samtliga vistelser har genomförts utan anmärkning, och PK uppträdde enligt observationer socialt och avslappnat. Detta medför att TR bedömer att PK numera har utsatts för prövning utanför anstalt med goda resultat. Att han ej beviljats permissioner på egen hand ska ej ligga honom till last, varpå TR bedömer att det ej föreligger en konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> PK är tidigare dömd för allvarlig brottslighet, gjorde en tidig kriminell debut och lider av missbruksproblematik. PK hade anpassnings-svårigheter i skolan som barn, provade droger samt dömdes för till-greppsbrott. Det mord PK ådömdes livstidsstraff för begicks då han avtjänade straff på anstalt för annan brottslighet. PK har varit medlem i kriminellt nätverk, samt misstänktes för att ha varit involverad i våldsamheter på anstalten. Omfattningen av PKs missbruk är något oklar. PK har en antisocial personlighetsstörning, vilken kännetecknas av bristande empati, vilken dock mildrats under åren. PK är bristfälligt förankrad på arbetsmarknaden. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> PK har under flera år uppvisat god skötsamhet genom att bedriva studier, genomföra programverksamhet samt skött permissioner och sysselsättning väl. PK har ett socialt nätverk främst bestående av sin dotter, hustru samt hustruns anhöriga. PK har uppvisat en stabil prosocial utveckling under en längre tid. Hans framtidsplaner vid eventuell frigivning bedöms vara realistiska och har i möjligast mån konkretiserats i form av yrkesutbildning och erhållet intyg om arbets-plats vid eventuell frigivning. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Att PK ännu ej medgivits permissioner på egen hand är en osäkerhets-faktor, då han ej prövats under friare omständigheter varpå risk att han återfaller i sitt tidigare destruktiva beteendemönster föreligger. Osäkerhet föreligger även i form av hans personlighetsproblematik, varpå exempelvis det mord han begått visar prov på planeringsförmåga och hänsynslöshet. PK framstår vara en målmedveten person med förmåga att arbeta strategiskt efter mål och önsningar, vilket PK idag nyttjar för att leva ett mer stabilt och positivt liv. Han har dessutom skött sig och tagit till sig tidigare riskbedömningars råd och rekommendationer, vilket enligt RMV tyder på stark motivation till förändring. Därmed synes PK ha omsatt sin målmedvetenhet på ett konstruktivt sätt. Mot bakgrund härav gör RMV den sammanvägda bedömningen att PKs återfallsrisk är låg. 	Samtliga kriterier uppfyllda.	Bifalles, fängelse 28 år.
B 1795-15 2015-11-18 DI	Mord, försök till mord, två fall av olaga hot samt tre fall av misshandel.	Återges ej av TR.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömt risken vara medelhög, men att de även konstaterat att det befintliga underlaget utgör en relativt lös grund att stå på, samt att DIs åter-hållsamhet med uppgifter tvingar RMV att spekulera. TR noterar att det framkommit ytterligare skydds-faktorer som kan bidra till att motverka att DI återfaller i brottslighet. DI har uppvisat god skötsamhet och tålt provokationer utan att bli utåtagerande. Han har aldrig varit kriminellt identifierad, har ej gett uttryck för kriminella värderingar under verkställighets-tiden samt har ej dömts för något annat brott, varken före eller efter livstidsdomen. Han strävar efter egen försörjning och hans framtidsplaner synes realistiska. Efter RMVs utlåtande har DI för-flyttats till anstalt med säkerhets-klass 1, men det planeras att han ska förflyttas till anstalt med säkerhets-klass 2 i enlighet med RMVs förslag till åtgärder för att minska återfallsrisken. Hans medicinering 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> DIs psykiska ohälsa, även om han ej blivit våldsam inom vården eller Kriminalvården. DIs tidigare våldshandling har dock ägt rum i alldagliga sammanhang. Gärningarna innebär kontrollerande våld, och då hustrun ville lämna honom var hans enda sätt att ta kontroll över situationen att ta livet av henne. Om viljan att kontrollera sin partner har personlighets-mässig eller kulturell grund är i DIs fall svårbedömt, då han inte anser att något problem föreligger. DI lider möjligen av posttraumatiskt stressymptom (PTSD). Tiden i fängelse kan ha påmint honom om hans tid i pakistansk fängelse, vilket kan vara förklarande till att han nått ett tillstånd likt en renodlad psykos. Något direkt kausalsamband mellan PTSD och våldsbrott är dock svårare att påvisa. DI förnekar våld mot hustrun utöver det mordförsök han är dömd för, och vill ej diskutera denna gärning. Han är försiktig skeptisk till att han skulle ha behov av psykiatrisk uppföljning. DI avfärdar helt att alkohol kan komma att bli ett problem framöver. DIs attityd att hantera problem genom att låtsas att de ej existerar är ej gynnsam. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> DI är ej kriminellt identifierad och någon misskötsamhet under verk-ställigheten har ej rapporterats. DI har tvärtom tålt kraftiga provokationer. DI har i stor utsträckning medverkat till sin egen rehabilitering och hans framtidsplaner synes enligt RMV vara verklighetsförankrade. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Återfallsrisken är svårbedömd då DI ej haft permissioner samt då DI ej vill tala om gärningen. Brottsbearbetning torde ej ha ägt rum, varpå 	Samtliga kriterier uppfyllda.	Bifalles, fängelse 25 år.

			<p>har även minskat och hans delaktighet i framtidsplanering och aktiviteter har förbättrats. Att DI ej haft permissioner på egen hand ligger honom emellertid till last. Han har dock haft ett relativt omfattande antal permissioner som åtföljts av personal, vilka genomgående har skötts utan anmärkningar. Att permissioner på egen hand ej kommit till stånd synes enligt TR vara ett resultat av bristande kommunikation mellan Kriminalvården och sjukvården.</p> <ul style="list-style-type: none"> Då ett otillräckligt underlag eller osäker bedömning på grund av svårbedömt underlag enligt praxis ej kan hindra omvandling, föreligger ej en konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet enligt TR. 	<p>bedömningen baseras på en ganska lös grund. RMV instämmer med den riskutredningen som gjordes år 2013, i vilken det framkom att risken för framtida brottslighet är störst i en eventuell nära relation. Att DI är återhållsam med uppgifter och ovillig till diskussion gör bedömningen något spekulativ. RMV har svårt att förstå hur DI kan säga sig vara helt ointresserad av sin före detta hustru, då han blir tydligt irriterad när hon kommer på tal. Sammantaget tyder inte det tillgängliga utredningsunderlaget på att risken ska bedömas vara hög, men med beaktande av de många osäkerhetsfaktorer som föreligger, kan risken ej heller bedömas vara låg. Slutsatsen blir därmed att återfallsrisken bedöms vara medelhög.</p>		
B 2151-15 2015-11-20 IF	Mord.	IF har berövat brottsoffret livet genom att strypa honom med en vajer.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att IF saknat inblick i sin ekonomiska situation under den största delen av sin verkställighet. Enligt RMV har IF svårigheter att vidgå negativa uppgifter om sig själv, samt uppvisar manipulativa drag och nedsatt empatisk förmåga, dock ej till den grad att han bedöms ha en personlighetsstörning. Därmed har RMV bedömt återfallsrisken vara medelhög. IF har i anslutning till RMVs yttrande vidtagit flera av de åtgärder som föreslagits för att minska återfallsrisken, bland annat reglerat sin ekonomi, ansökt om att få träffa psykolog samt erhållit en bostadsadress. Detta beaktar TR vid bedömningen, men menar att mot riskbedömningens underlag är det svårbedömt huruvida det föreligger en konkret och beaktansvärd risk eller ej. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> IF har begått ett våldsbrott. Gärningen var planerad och motivet var ekonomiskt, då IF ville betala av en skuld. IF har idag skulder på över 500 000 kr, men synes ej ha överblick över sin ekonomiska situation. Därmed är IFs nuvarande ekonomiska situation minst lika oroande som den situation som förelåg vid tiden för mordgärningen. RMV anser det anmärkningsvärt att IF ej genomgått samtalsterapi för att bearbeta gärningen och sin situation, men att någon sådan kontakt ej kommit till stånd då IF avböjt psykologkontakt. IF har svårigheter att vidgå negativa uppgifter om sig själv och uppger ofta initialt uppgifter för att framstå i god dager. Då han konfronteras reviderar han sin berättelse så att den passar de uppgifter han konfronteras med. Vidare framkommer manipulativa drag och nedsättningar rörande den empatiska förmågan, även om dragen ej är så uttalade att de ligger i linje med en personlighetsstörning. <p><u>Skydds faktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> IF har växt upp under goda omständigheter samt haft god kontakt med sin familj. Han har nära kontakt med sin son och vill bli en del i sonens liv på mer regelbunden basis. Han uppger även att hans förhållande med familjen idag är bra samt att de stöttat honom genom verkställigheten. IF har under lång tid av sitt liv varit arbetsför och har en relativt stabil anknytning till arbetsmarknaden. Han har en god intellektuell funktionsnivå och torde kunna anpassa sitt beteende på sådant sätt att han ej återfaller i brottsligt beteende. Detta har troligen bidragit till IFs skötsamhet under verkställigheten. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Våldshandlingen och skulderna är i sig starka riskfaktorer. Det går ej att fränsa att den ekonomiska situation som var motiv till gärningen även föreligger idag. IF har ej genomgått en adekvat samtalsterapi och uppger själv att han ej ser någon vinst med att genomgå behandlingen. Vidare framkommer en nedsatt empatisk förmåga. IF uppvisar dock en genomsnittlig begåvning, god skötsamhet samt ett stabilt socialt nätverk. Han har klara framtidsmål och relativt god erfarenhet av arbetsmarknaden. Detta gör hans profil mindre belastande. Hans överslätande hållning mot mordgärningen, avsaknad av motivation att genomgå samtalsterapi samt hans nuvarande ekonomiska situation, möjliggör dock att en liknande situation som vid gärningstillfället kan uppstå. Därmed bedöms IFs återfallsrisk vara medelhög. 	Lång tid kvar till villkorlig frigivning förenat med en osäker riskbedömning, hindrar omvandling av straffet.	Bifalles ej.
B 1901-15 2015-11-23 EC	Mord samt grov stöld.	EC har mot betalning tagit livet av brotts-offret. Gärningen var planerad då EC och en medgärningsperson inväntade när brotts-offret kom hem och sedan sköt mot dennes huvud och bröst.	<ul style="list-style-type: none"> TR konstaterar att RMV bedömt risken vara medelhög, då EC har en belastande bakgrund som inbegriper allvarlig våldskriminalitet, missbruk och kriminell identifiering. Dessa förhållanden medför enligt RMV att risken anses vara hög. Enligt RMV saknar EC tillräckligt socialt och personligt stöd, saknar funktionellt omhändertagande vid en eventuell frigivningssituation, samt saknar egen bostad, sysselsättning och inkomst. Bedömningen är emellertid något osäker enligt RMV då EC ej haft permission på egen hand. Dock har EC på senare tid genomgått personlig mognad, erkänt skuld, varit drogfri i flera år, aktivt deltagit i påverkansprogram samt lider ej längre av de svårigheter som är behäftade med diagnosen antisocial personlighetsstörning. Mot bakgrund härav bedömde RMV återfallsrisken vara medelhög. Eventuell villkorlig frigivning ligger dock långt fram i tiden med beaktande av brotts straffvärde och avtjänad tid. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ECs tidigare våldsbrott i form av mord. ECs uppväxt var präglad av våld, både mot honom själv men även av honom själv. Under uppväxten hade han en uppförandestörning som i vuxen ålder övergått till en antisocial personlighetsstörning. ECs grundade tidigt ett blandmissbruk. Han har visserligen en realistisk framtidsplanering, men saknar konkreta förverkligandeplaner. Han har inte heller några konkreta planer för arbete. Dessutom saknar EC ett professionellt nätverk som kan ge stöd, samt har inga planer på hur stödet för fortsatt drogfrihet ska se ut. <p><u>Skydds faktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> EC tar medvetet avstånd från våld och drogmissbruk genom sin livsföring, en förändring som förefaller vara genuin ur ett psykologiskt perspektiv. EC har behandlats mot ADHD med god effekt, vilket dämpat hans impulsivitet och även ökat hans förmåga till uthållighet och koncentration. Därmed har EC kunnat studera och realistiskt satsa på högskoleutbildning. EC har mognat personlighetsmässigt och det finns skäl att ifrågasätta om EC idag uppfyller kriterierna för en antisocial personlighetsstörning. EC har ett förvisso litet, men ändock skyddade socialt nätverk. Hans narkotikamissbruk har minskat, och av 180 lämnade urinprov visade endast fem positivt, samtliga avgivna innan år 2009. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> EC har en belastande bakgrund bestående av allvarlig våldskriminalitet, missbruk och kriminell identifiering, vilket väger tungt i riskbedömningshänseende. En personlig mognad har inträtt under de senare åren på kriminalvårdsanstalt. EC har erkänt skuld efter att ha dömts mot sitt nekande, har uppvisat flera år av drogfrihet, aktivt 	Lång tid kvar till eventuell villkorlig frigivning. Då RMVs bedömning är något osäker kan det ej uteslutas att riskbedömningen kommer att förändras över den tid som återstår till villkorlig frigivning är för handen.	Bifalles ej.

				<p>deltagit i Kriminalvårdens påverkansprogram samt erhållit psykologiskt stöd. EC ger ett samlat intryck och anses ej längre ha svårigheter och begränsningar förknippade med sin antisociala personlighetsstörning.</p> <ul style="list-style-type: none"> • EC har dock för närvarande inte tillräckligt socialt och personligt stöd samt saknar funktionellt omhändertagande vid en eventuell frigivnings-situation. Han saknar egen bostad, sysselsättning samt inkomst. EC har inte även erfarenhet av att ha egna obevakade permissioner, vilket i sig bidrar till att bedömningen blir osäker. Sammantaget bedömer RMV därmed att återfallsrisken är medelhög. 		
B 732-15 2015-12-11 AB	Mord, grovt rån samt människorov.	AB har, tillsammans med en medgärningsperson, rånat en slumpvis utvald taxichaufför, tvingat honom till en avlägsen plats för att där kväva honom till döds. Därefter dolde de kroppen.	<ul style="list-style-type: none"> • TR konstaterar att RMV bedömt risken vara medelhög, men att bedömningen är behäftad med viss osäkerhet, främst på grund av avsaknaden av objektiva uppgifter samt på grund av ABs ovilja att svara på frågor med hänsyn till "militära hemligheter". Därtill framhåller RMV även att ABs förbättrade skötsamhet måste vägas mot att han i samtal framstår vara manipulativ. Även om TR ej misstror de uppgifter AB lämnat vid förhandling angående sina framtidsplaner, finner TR sammantaget att det föreligger en osäkerhet kring riskbedömningen. 	<p>Endast RMVs sammanvägda bedömning återges.</p> <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • RMV anser att riskskattningsinstrument svårigen kan användas på grund av bristen på objektiva uppgifter, då AB ändrar sina uppgifter eller uppger att han ej vill berätta med hänvisning till "militära hemligheter". Detta medför att bedömningen blir mycket osäker. • Under verkställigheten har AB inledningsvis misskött sig samt uppvisat anpassningssvårigheter. De senaste två åren har förändring dock skett. RMV anser att AB uppvisat en manipulativ attityd, genom att exempelvis undvika att svara direkt på frågor och istället ge de svar han själv anser vara av vikt. Sammantaget bedöms återfallsrisken vara medelhög. 	Lång tid kvar till villkorlig frigivning förenat med en osäker riskbedömning, hindrar omvandling av straffet.	Bifalles ej.
B 1971-15 2015-12-22 JE	Mord, snatteri samt våld mot tjänsteman.	Återges ej av TR.	<ul style="list-style-type: none"> • TR konstaterar att RMV bedömt risken vara hög, ett ställningstagande TR anser vara relevant och väl underbyggt. TR delar RMVs bedömning av vilka riskfaktorer som föreligger, och som konkreta riskfaktorer kan nämnas JEs tidigare missbruk samt hans personlighetsproblematik med antisociala drag. Att JE återföll i missbruk så sent som år 2015, trots medverkan i programverksamhet, att han saknar professionellt och socialt nätverk samt hans brist på planering inför ett liv i frihet gör att TR bedömer riskfaktorerna även vara beaktansvärda. • Vad som framkommit i förhör med JE talar ej emot riktigheten i RMVs bedömning. TR delar därmed RMVs bedömning att det föreligger stor brist på skyddande faktorer. Vid en samlad bedömning finner TR återfallsrisken vara konkret och beaktansvärd, varvid den återkommande misskötsamheten även beaktas av TR. 	<p><u>Riskfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • JEs tidigare våldsbrottslighet samt hans tidigare substansmissbruk. Våld är en återkommande aspekt under såväl JEs uppväxt som vuxenliv där alkohol och droger ständigt närvarat, även om missbruket i perioder varit mindre intensivt och JE då lyckats upprätthålla en mer ordnad tillvaro. • JEs bristande insikt och bagatelliserande inställning utgör dock en risk för återfall i drogmissbruk och i förlängningen en risk för återfall i brottslighet. JE bagatelliserar även de svårigheter och den stress han kommer möta vid eventuell frigivning. JE har därutöver en personlighetsproblematik med antisociala inslag som bland annat karaktäriseras av tillbakadragenhet och svårigheter med sociala relationer, vilket troligen är en bidragande orsak till JEs nästintill obefintliga sociala nätverk. • JE saknar planering och beredskap för ett liv i frihet vad gäller socialt nätverk, bostad, sysselsättning eller försörjning, kontakter med myndigheter samt saknar tillgång till professionellt stöd. Även om sådan planering försvaras av ett livstidsstraff konstaterar RMV att JE ej synes ta tillvara på de chanser som ges. <p><u>Skyddsfaktorer för återfall i brottslighet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vid riskutredningen bedömer RMV att det ej framkommit några skyddsfaktor som i väsentlig grad minskar återfallsrisken. <p><u>Sammanvägd bedömning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vid tidigare riskutredningar bedömdes återfallsrisken vara medelhög. JEs återfall i missbruk är en avgörande faktor i negativ riktning, framförallt i kombination med otillräckliga förberedelser för ett liv i frihet samt då skyddsfaktorer som kan påverka risken i mildrande riktning saknas. • Därmed bedömer RMV återfallsrisken vara hög. RMV nämner dock att flertalet av riskfaktorerna är påverkbara, samt att skyddsfaktorerna kan uppbyggas, vilket dock förutsätter en attitydförändring hos JE samt sannolikt ett mer individanpassat stöd. 	Konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet.	Bifalles ej.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Kommittédirektiv

Kommittédirektiv 2000:85, *Frigivningsprövning av livstidsdömda m.m.*

Statens offentliga utredningar

SOU 2014:18, *Straffskalorna för allvarliga våldsbrott*

SOU 2002:26, *Frigivning från livstidsstraff*

SOU 1999:58, Demokratiutredningens skrift nr 23, *Löser juridiken demokratins problem?*

Propositioner

Proposition 2005/06:35, *Lag om omvandling av fängelse på livstid*

Proposition 1990/91:58, *Om psykiatrisk tvångsvård, m.m.*

Proposition 1986/87:112, *Om anhållande och häktning*

Proposition 1973:90, *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m.m.: given Stockholms slott den 16 mars 1973*

Lagreglering och förordningar

Fängelselag (2010:610)

Lag (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid

Förordning (2006:1119) om omvandling av fängelse på livstid

Lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform

Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Brottsbalk (1962:700)

Rättegångsbalk (1942:740)

Övrigt offentligt tryck

KVFS 2011:1, *Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse*. Kriminalvårdens författningssamling, konsoliderad version, beslutad den 10 januari 2011. Ändrade genom KVFS 2011:7, 2011:9, 2011:11, 2012:1, 2013:4, 2014:3, 2015:1 och 2015:2

SOSFS 2006:16 (M), *Rättsmedicinalverkets föreskrifter och allmänna råd om riskutredning inför prövning av omvandling av fängelse på livstid*. Socialstyrelsens författningssamling, beslutad den 16 oktober 2006

Litteratur

Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, upplaga 2, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2013

Axberger, Hans-Gunnar, *EKO-brott, EKO-lagar och EKO-domstolar, En rättspolitisk utvärdering av lagstiftningen mot ekonomisk brottslighet*, BRÅ Forskning 1988:3, Stockholm, 1988

Berg, Ulf, Berggren, Nils Olof, Bäcklund, Agneta, Munck, Johan, Wersäll, Fredrick, Victor, Dag, *Brottsbalken - En kommentar (Kap 25-38)*. Om påföljder (pärm III), supplement 19, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2008

Borgeke, Martin, *Att bestämma påföljd för brott*, upplaga 1, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2008

Frändberg, Åke, *Rättsordningens idé: en antologi i allmän rättslära*, upplaga 1, (red. Jareborg, Nils), Iustus Förlag AB, Uppsala, 2005

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment, Skrifter från juridiska fakulteten i Uppsala (39)*, (red. Agell, Anders, Jareborg, Nils), Iustus Förlag AB, Uppsala, 1992

Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, Upplaga 3, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2010

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod. I: Juridisk metodlära* (red. Korling, Fredric och Zamboni, Mauro), Studentlitteratur AB, Lund, 2013

Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, upplaga 8, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2009

Lernestedt, Claes, *I grevens tid? Ändrade rutiner för fängelse på obestämd tid, I: Ikke kun straf... Festrift till Vagn Greve* (red. Elholm m.fl.), Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Köpenhamn, 2008

Peczenik, Aleksander, Aarnio, Aulis, Bergholtz, Gunnar, *Juridisk argumentation – En lärobok i allmän rättslära*, Nordstedts Förlag AB, Lund, 1990

Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod, en introduktion till allmän rättslära*, upplaga 1, Fritzes Förlag, Stockholm, 1995

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, upplaga 1, Fritzes Förlag, Stockholm, 1995

Peczenik, Aleksander, *Rätten och förnuftet – en lärobok i allmän rättslära*, upplaga 2, Nordstedts Förlag AB, Lund, 1986

Sandgren, Claes, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?. I: Tidsskrift for rettsvitenskap, Årgång 118*, s. 648-656, 2005

Sandgren, Claes, *Om teoribildning och rättsvetenskap. I: Juridisk Tidskrift 2004/05*, s. 297-333, 2005

Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap, del 1. I: Juridisk Tidskrift 1995/96*, s. 726-748, 1996

Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap, del 2. I: Juridisk Tidskrift 1995/96*, s. 1035-1059, 1996

Sitte Durling, Catharina, *Viss tid eller livstid?, I: Festskrift till Madeleine Leijonhufvud* (red. Norée, Annika m.fl.), Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2007

Staaf, Annika, Nyström, Birgitta, Zanderin, Lars, *Rätt och rättssystem – En introduktion för professionsutbildningar*, upplaga 1, Liber AB, Malmö, 2010

Straube, Anna, *Livstid på viss tid, Är risken avgörande för chansen till villkorlig frigivning?*, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Lund, 2014

Zila, Josef, *Om rättssäkerhet*, I Svensk Juristtidning 1990, s. 284-305, 1990

Örnemark Hansen, Helén, *En domare dömer – En annan bedömer, I: Ikke kun straf... Festrift till Vagn Greve* (red. Elholm m.fl.), Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Köpenhamn, 2008

Myndighetsrapporter

Axberger, Hans-Gunnar, Mentés, Feryal, Palmgren Goodhe, Karin, Västberg, Jens, *Felaktigt dömda: rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt*, Justitiekanslern, Stockholm, 2006

Eriksson Åsa, Haggård-Grann Ulrika, *Omvandling av livstidsstraff, Första verksamhetsperioden 2006-2007*, Rättsmedicinalverket, Stockholm, 2008

Grann, Martin, Forsman, Anders, Freij, Ingrid, Håkansson, Ingrid, Kullgren, Gunnar, Långström, Niklas, Pettersson, Agneta, Rehnqvist, Nina, Silfverhielm, Helena, Yourstone, Jenny, *Riskbedömningar inom psykiatri – Kan våld i samhället förutsägas*, SBU – Statens beredning för medicinsk utvärdering, Stockholm, 2005

Haggård, Ulrika, *Kohortstudie av livstidsdömda under åren 1965-2007 med fokus på risk- och skyddsfaktorer för intra-institutionellt våld samt återfall i brott efter frigivning*, RMV-rapport 2010:2, 2010

Lambertz, Göran, Winge, Peter, Källgård, Håkan, Hermansson, Emma, *Rättssäkerheten i brottmål: rapport från JK:s andra rättssäkerhetsprojekt*, Justitiekanslern, Stockholm, 2009

Sturup, Joakim, Forsman, Mats, Haggård, Ulrika, Karlberg, Daniel, Johansson, Peter, *Riskbedömning i kriminalvård och rättspsykiatri, Sammanfattningsrapport*, Norrköping, 2014

Elektroniskt material

Ahlstrand, Thomas, *För mycket rättssäkerhet skapar rättsotrygghet – vi behöver en tillnyktring i brottmålsprocessen*. Dagens juridik, Debatt. Publicerad den 2 oktober 2013. Hämtad den 14 december 2015. Tillgänglig:
<http://www.dagensjuridik.se/2013/10/mycket-rattssakerhet-skapar>
[Cit. Ahlstrand, 2013.]

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Peter, Palmkvist, Ragnar, Renfors, Cecilia, *Rättegångsbalken*, Zeteo, kommentar till 24 kap. 1 § RB. Version oktober 2015 (t.o.m. supplement 79). Hämtad den 17 december 2015.
[Cit. Fitger m.fl., Zeteo.]

Grann, Martin, videoföreläsning, *Martin Grann om farlighetsbedömningar och psykiatri. Psykologisk salong 6/12 2012*. Publicerad den 6 december 2012. Hämtad den 7 december 2015. Tillgänglig:
<https://vimeo.com/58094375>
[Cit. Grann, videoföreläsning.]

Kriminalvårdens hemsida, *Fängelse, livstidsstraff*. Hämtad den 4 februari 2016. Tillgänglig:
<http://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/fangelse/>
[Cit. Kriminalvårdens hemsida.]

Lindberg, Gunnel, *Rättegångsbalken*, Karnov, kommentar till 24 kap. 1 § RB. Hämtad den 16 december 2015.
[Cit. Lindberg, Karnov.]

Spolander, Jörn, *Att skriva ut en mördare*, Forskning & Framsteg, författad den 1 juni 2008. Hämtad den 4 december 2015. Tillgänglig: <http://fof.se/tidning/2008/4/att-skriva-ut-en-mordare>
[Cit. Spolander.

Rättsfallsförteckning

Högsta Domstolen

NJA 2011 s. 872

NJA 2008 s. 579 (I-III)

- Ö 2182-07
- Ö 2993-07
- Ö 3016-07

Hovrätt

Göta Hovrätt, beslut meddelat den 12 juni 2015, mål nr Ö 554-15

Göta Hovrätt, beslut meddelat den 16 september 2015, mål nr Ö 1764-15

Tingsrätt

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 30 januari 2015, mål nr B 2934-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 6 februari 2015, mål nr B 2988-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 6 februari 2015, mål nr B 3331-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 9 februari 2015, mål nr B 2434-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 9 februari 2015, mål nr B 2534-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 17 februari 2015, mål nr B 2787-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 23 februari 2015, mål nr B 2015-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 2 mars 2015, mål nr B 3190-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 13 mars 2015, mål nr B 3078-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 16 mars 2015, mål nr B 2191-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 29 april 2015, mål nr B 3076-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 4 maj 2015, mål nr B 3229-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 25 maj 2015, mål nr B 2186-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 8 juni 2015, mål nr B 5234-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 11 juni 2015, mål nr B 2623-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 18 juni 2015, mål nr B 5672-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 6 juli 2015, mål nr B 5494-14

Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 21 augusti 2015, mål nr B 6098-14
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 14 september 2015, mål nr B 497-15
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 21 september 2015, mål nr B 4221-13
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 28 september 2015, mål nr B 614-15
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 21 oktober 2015, mål nr B 4951-14
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 30 oktober 2015, mål nr B 263-15
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 18 november 2015, mål nr B 1199-15
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 18 november 2015, mål nr B 1795-15
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 20 november 2015, mål nr B 2151-15
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 23 november 2015, mål nr B 1901-15
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 11 december 2015, mål nr B 732-15
Örebro tingsrätt, beslut meddelat den 22 december 2015, mål nr B 1971-15